МЕЖДУНАРОДНЫЙ ДВУЯЗЫЧНЫЙ РУССКО-АРМЯНСКИЙ ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛ

Գործարար
ГОРЦАРАР

ЯНВАРЬ-МАРТ № 1-3 (141-143) 2011 г.

Певучая кисть Гарри Азатова

Певучая кисть Гарри Азатова

Чаще всего Гарри Азатов предстает перед многочисленной публикой, любителями музыки как главный дирижер и художественный руководитель Калужского муниципального камерного оркестра. И это естественно: именно в этом своем амплуа он наиболее известен. Однако, представить образ маэстро невозможно, если говорить о нем только как о музыканте. Природа щедро наделила его и другими гранями таланта. Он – композитор, аранжировщик, уникальный музыкант, а еще он мастерски владеет кистью.

Истоки редкой природной одаренности Гарри Азатова, конечно же, были заложены в семье. Имея армянские корни, он родился и вырос в городе песен и солнца – Тбилиси. В окружении яркой самобытной природы Кавказа, песенного многоголосья определялись его ранние творческие пристрастия. Он с детства занимался как музыкой, так и живописью.

Из своего детства он помнит первые частные уроки живописи, которые он брал у старого мастера в художественной мастерской его родного города. Как волнующе пахли масляные краски, как завораживал процесс создания картин. Уже тогда он поиному стал смотреть на окружающий мир, искать свою технику письма, опираясь на реалистическую школу живописи.

Сегодня тбилисец с армянской кровью Гарри Азатов живет в России и с упоением пишет русскую природу. Он обращается к городским и деревенским пейзажам – к их неброским видам с тонкой меланхолией, щемящей грустью. Старается найти в простом пейзаже красоту, которая обладает притягательной силой. В его полотнах есть жизнь, дыхание, диалог со зрителем. Полотна певучи, пронизаны бесконечным изменением палитры музыкальных красок, прозрачны, как чисто вымытые окна, за которыми ослепительно белый снег, зелень и синева, светлая радость весны и задумчивая грусть ненастья.

У Гарри Азатова было уже более 10 персональных выставок не только в Калуге. Еще будучи студентом Саратовской консерватории имени Собинова, он проводил в ее стенах первые художественные выставки своих работ. В это же время молодой музыкант начинает сотрудничать с Саратовской студией документального кино. Он автор музыки к более 20 документальным фильмам «Земля Тургенева», «Городские и деревенские» и другие, 5 мультфильмам, среди которых «Подушка для солнышко», «Бабушка научи» и т.д. Закончив консерваторию и пройдя ассистентуру, Гарри Азатов остается работать в консерватории сразу на 3 кафедрах. Тесно сотрудничает с театром кукол, ставит спектакли как режиссер (более 50 театральных постановок). Автор юмористической книги «Гоги, негр, Вася и другие».

Эта выставка необычна, в ней представлены картины, выполненные в жанре натюрморта. Проходит она в Калужском доме музыки, что тоже символично. Живопись и музыка в жизни Гарри Азатова - две музы, неразрывно связанные с его биографией, тем более что открылась выставка в день его 55 – летия.

Цветы, фрукты, овощи, разная съедобная снедь живут на его холстах. Они благоухают, источают жизненную энергию, и от этого, конечно, испытываешь восхищение, а если и сожалеешь, то лишь о том, что не можешь взять в руки и почувствовать спелые яблоки, груши, налитые янтарным соком гроздья винограда и смородины, холодный стеклянный сосуд, наполненный терпким вином. Казалось, будто каждый цветок сулит неповторимую встречу с незримой, обволакивающей шлейфом звучания музыкой самого автора.

Действительно, цветы он пишет так, как музыкант играет гаммы. Увлекаясь и не ленясь. Чтобы вместо цветов, перед зрителем явились звуки. Чтобы звенели и сверкали краски, подчиняясь кисти живописца. Чтобы пела жизнь на его холстах.

Надежда ПИМАНКИНА.

Фото Павла ПЕРЕПЕЛОВА, Олега СОЛДАТОВА и Шаганэ БЕКЧЯН.

Яблоня цветет, х/м, 40х50

Петунья, х/м, 40х50

Бархотки, х/м, 40х50

Резуха, х/м, 40х50

Гортензия, х/м, 40х50

Георгины, х/м, 40х50

Сирень, х/м, 40х50

К 125-ЛЕТИЮ ГАРЕГИНА НЖДЕ

До 2001 г., когда на всеармянском уровне была отмечена 115-я годовщина со дня рождения Гарегина Нжде, считалось, что он родился 1 января 1886 года. Однако данная дата носила исключительно символический характер.

СОГЛАСНО СОБСТВЕННОРУЧНО ЗАПОЛНЕННОМУ НЖДЕ В 1916 г. «ПОСЛУЖНОМУ СПИСКУ», он родился 20 января 1886 г. (по юлианскому календарю). По действующему ныне календарю (так называемому новому стилю) этот день приходится на 2 февраля. Хранящийся в Государственном архиве Грузии «Послужной список» Гарегина Нжде был обнаружен и опубликован историком Ваном Меликяном в «Историко-филологическом журнале» (№1 за 2001 г.) в русском оригинале и в переводе на армянский. Документ опубликован также в книге Р. Амбарцумяна «Г. Нжде. Полная биография» (Ереван, 2007 г., стр. 57) на армянском языке).

К 125-летней годовщине со дня рождения Нжде представляется необходимым также скорректировать и уточнить подлинную дату его рождения.

Рафаэль АМБАРЦУМЯН

С сохранением орфографии оригинала

«ГА», который на всем протяжении своего существования уделял внимание личности и национальной, военной, публицистической деятельности Г. Нжде, намерен и в наступившем году, объявленном годом Нжде, знакомить своих читателей с документами и материалами, посвященными этому выдающемуся национальному деятелю.

Полученное письмо редакцией г-на Амбарцумяна подсказало нам мысль обнародовать «Послужной список» Гарегина Нжде, публиковавшийся в оригинале лишь однажды - в 2001 году в специальном и малотиражном «Историко-филологическом журнале» НАН РА.

«Список» дает достаточно полное представление о деятельности Нжде до времени его составления - до октября 1916 года. **Публикуется с сохранением орфографии оригинала и уточнениями Р. Амбарцумяна.**

ПОСЛУЖНОЙ СПИСОК

Помощника командира 1-ой армянской дружины Гарегин Нждей Тер-Арутюнян

Составлен октября 22 дня 1916 г.

Чин, имя, отчество, фамилия:

Бывший поручик, кавалер храбрости болгарской службы Гарегин Нждей Тер-Арутюнян.

Должность по службе:

Помощник командира 1-ой Армянской дружины.

Ордена и знаки отличия:

Имеет Георгиевский крест 4-ой степени за N298047. Представлен к орденам: Анны 4-ой ст. за храбрость (рапорт N14831, св. Владимира 3-ей степени и Георгиевским крестам 3-ей и 2-ой ст. (рапорт N397).

Когда родился:

20 января 1886 г.

Из какого звания происходит и какой губернии уроженец:

Духовного сословия, Нахичеванского уезда Эриванской губернии.

Какого вероисповедания:

Армяно-григорианского.

Где воспитывался:

В Софийском военном училище, Болгария.

Полученное на службе содержание:

Вступил в ряды армянских добровольцев (13 октября 1914 г.) в качестве помощника командира дружины, принял на себя организацию 5-ой армянской дружины и благодаря исключительной энергии и неутомимой работе поручика добровольцы в самое короткое время были подготовлены к строевой и боевой жизни. Названная дружина была образцовой по своей военной и моральной подготовке.

Накануне выступления (15 апреля 1915 г.) Араратского отряда 5-ая дружина была расформирована и потому поручик Нждей с 300 добровольцами перешел во 2-ую дружину, где он и состоял помощником командира дружины. В новой должности поручик со свойственной ему энергией взялся за подготовку 2-ой дружины и скоро его деятельность достигла наилучших результатов, при том Нждей пользовался общей симпатией и любовью добровольцев.

Взялся за организацию 5-ой армянской дружины в качестве помощника командира дружины.

Благодаря стараниям поручика дружина во всех отношениях была образцовой.

По случаю переформирования 5-ой дружины в 4-ый армянский стрелковый батальон, желая как можно скорее попасть на передовые позиции, поручик в качестве помощника командира дружины перешел в 1-ую армянскую дружину (приказ по 1-ой армянской дружине, N135, 14 мая 1916 г., Кавказская армия).

В новой должности Нждей в скором времени сумел как умелый, опытный деятель в военно-добровольческом деле внушить дисциплину, воодушевить, поднять дружину как морально, так и в боевом отношении.

Холост или женат, на ком, имеет ли детей:

Холост.

Есть ли за ним, за родителями или если женат, за женой недвижимое имущество, родовое и благоприобретенное:

Есть.

Подвергался наказаниям или взысканиям:

Не подвергался.

Бытность в походах против неприятеля с объяснением, где именно, с какого по какое время:

В составе Баязетского отряда принимал участие в следующих походах и сражениях:

Гялараш (село в Сасунском гаваре Битлисской области. - Р.А.) (27 апреля 1915 г.), Бергри-Кала (2 мая 1915 г.) при форсировании бергрийского дефилэ наши правые дозоры донесли о присутствии неприятеля на ближайшей горе; поручику Нждей было приказано отбросить неприятеля, угрожающего нашему правому флангу.

Поручик взял полуроту, выделил из нее взвод для демонстрации неприятелю фронта, а сам во главе другого взвода, неожиданно для турок, появился во фланге неприятеля и дерзкой атакой вытеснил его с укрепленной вершины. За сей подвиг, которым облегчил дальнейшее форсирование бергрийского ущелья, начальником Баязетского отряда генералом Николаевым был представлен в ордену св. Владимира 3-ей степени.

Шейх-Кара - 5 мая 1915 г. - в этом бою поручик под действительным огнем неприятеля первым бросился в деревню, чем увлек дружину за собой, и несмотря на явную опасность, взобрался на крышу одного из домов большого здания и перед окнами, которые были баррикадированы неприятелем, развил огонь, чем и уничтожил неприятельский взвод. За каковой подвиг начальником отряда был представлен к ордену Анны 4-ой степени за храбрость, рапорт N14831.

С Араратским отрядом вступил в город Ван (6 мая 1915 г.) - Выступил из Вана - (8 мая).

Принимал участие в следующих походах и сражениях: Сисяр-Дере (11 мая 1915 г.), Авасии (правильно - Авасур, село в гаваре Беркри Ванской области. - Р.А.) (12 мая 1915 г.), Шатах (13 мая 1915 г.), Сокянц (17 мая 1915 г.), Мокс (19 мая 1915 г.), Спаркерт (8 июня 1915 г.).

В составе отряда генерала Назарбекова принимал участие в следующих боях: Эврис (23 июля 1916 г.), Магряд.

22 июля после отступления нашего правого фланга 1-ая рота дружины была окружена аскярами. Узнав об этом, поручик Нждей взял 30 конных дружинни-ков и по правому берегу Гезал-Дера-су пус-

⊃4

зэ

тился в Магряду (правильно Магреаз, село в Эрзрумском гаваре. - **Р.А.**); на полдороге Севанской высоты, которая уже была занята неприятелем, взвод был сильно обстрелян, но несмотря на явную опасность, Нждей не вернулся назад, а, напротив, под ураганным огнем неприятеля форсировал Магрядское ущелье и неожиданно очутился на левом фланге наступающего неприятеля, чем принудил турок приостановить свое наступление и перенести огонь на конных дружинников, чем и дал возможность 1-ой роте отступить без особенных потерь. За этот отличный подвиг Нждей был представлен к Георгиевскому кресту 3-й степени.

Во время паники (25 июля 1916 г.) неприятелем были оставлены 2 пулемета, лошади, обоз, раненые, др. предметы военного характера. Неприятель, пользуясь паникой, 3 раза пытался войти в деревню, но каждый раз был отброшен. За этот отличный подвиг необыкновенного хладнокровия и бесстрашия Нждей был представлен к Георгиевскому кресту 2-ой степени (рапорт N397).

Дадвин - 7 августа 1916 г.

Бориан (должно быть Бироян. - ***Р.А.***) - 15 августа 1916 г.

21 октября 1916 г.
Кавказская армия
Командир 1-ой армянской дружины Смбат

Перед холстом Коджояна
«Расстрел коммунистов в Татеве»

Картина тревожна, мазок в ней неистов...
Дашнаки ведут на расстрел коммунистов.
И те, и другие, ведомы идеей,
Погибнуть готовы за правое дело:
Пусть сирой, увязшей в страданьях, голодной,
Все родину видеть мечтают свободной.

Да в этой кровавой пучине азарта
Не выпала красным везения карта:
По краю обрыва мишенями в тире
Стоят обречённые сто и четыре...
Вели их в Татев по кремнистой дороге,
Кто бос был, вконец окровавили ноги.
Глаза их дышали досадой и гневом.
Казалось, на выстрелы падало небо,
А это земля из-под ног уходила.
Да только по ним не томилась могила:
Стервятники в небе круги нарезали,
И звери от тел их своё отгрызали...

Вот в маузер вбита привычно обойма.
И эхо откликнулось в пропасти: «Ой, ма!..»
И край раздирали увечные крики,
И падали камнем в ущелье улики.
И дума терзала Нжде-хмбапета:
- Господь мой, за что им возмездие это?!
За что безотчётно готовы все эти
Лишить себя жизни на белом-то свете?!
Нжде устоит перед силами красных.
Выходит, напрасно изводит несчастных?.. -
Да, подлой гадюкою в душу солдата
Заполз этот Ленин, чтоб брата на брата
Поднять и добиться намеченной цели...

Раздумьями веки Нжде тяжелели:
Знать, время борений его на исходе,
А он, растворённый героем в народе
И с отчим уже распрощавшийся домом,
Надолго окажется там, за кордоном...
Потом потеряется в сердце Европы,
Листая напамять побед своих тропы.
А просто ли будет с отчизной в разлуке?
Ему не дано разделить её муки...
Он сам заточил себя в странника келью...

А выстрелы катятся вниз по ущелью...
Несутся из глоток сплошные проклятья.
«А мы породниться могли бы, как братья...» -
Грустил хмбапет, погружённый в печали,
А там коммунистов последних кончали...
Как видел: художник картину малюет:
Вот конь его, выгнувши шею, горюет,
Что брошено столько народу на скалы,
Седок его подан в зверином оскале.
Меж тем, он лишь воин, исполненный боли,
Что край его милый противник неволит...
...А в нём человека художник не видит:
Сюжет - не сюжет без известной интриги;
Что ни коммунист - у винтовки на мушке.
Поверили б в Бога - спасли свои души,
Да страха мороз пробирает по коже:
Не всякий справляется с мелкою дрожью...
У жертв революции связаны руки.
Такой вот ценою даётся наука:
Развязывать войны в любимой отчизне...
А это обходится в тысячи жизней.

Тоской несказанною время дымится...
Стервятники кружат, спеша поживиться
Такой неожиданно щедрой добычей...

И кто-то Нжде ненаглядного кличет.

1 января 2011 г., в день 125-летия Нжде

Ашот САГРАТЯН.

О прогрессе письменности армян

Мыслящего человека всегда интересовало его прошлое.
Э. Кьера

Генетика армянского народа связана с древнейшими народами, населявшими регион Передней и Малой Азии и Армянское нагорье. И цивилизация армян, естественно, связана с цивилизацией этих народов: шумеров, хурритов, хеттов и лувийцев, ассирийцев, персов и др. Одним из главных вкладов этих народов в мировую цивилизацию является создание письма, которое через греческое и латинское письмо распространилось по всему миру, за небольшим исключением. Считается, что все эти алфавиты имеют в основе финикийский язык.

Теперь вернемся к генетике армянского народа. Армянская энциклопедия сообщает, что после распада Хеттской империи хетты в Восточной Киликии слились с армянами (Арм. энц. , т. 5, стр. 46). С другой стороны, с XVI века до н. э. усилилось влияние хурритов на хеттов. Хурриты - древнейшая этническая группа в Передней Азии с IV-III веков до н. э. и соседи с хеттами. Влияние хурритов в Армении проявляется в культуре бронзового века в Ванадзоре, Лчашене и Трехти. Армянская энциклопедия сообщает: «Хурритский этнический элемент играл роль в становлении армянского народа и стал его основным физическим антропологическим элементом» (Арм. энц. , т. 5, стр. 102/пер.). Т. е. одними из генетических предков армян явились частично хетты и в большей степени хурриты.

Теперь посмотрим, каким письмом и когда пользовались эти народы, которые были предками армян. В 1906 году немецкий ученый Винклер Г. при раскопках хеттской столицы Хаттуса в Богазкее обнаружил множество клинописных глиняных табличек, на которых, кроме аккадского, были обнаружены фрагменты «Эпоса о Гильгамеше» в хеттском и хурритском переводах. Э. Кьера, профессор Пенсильванского и Чикагского университетов, знаток клинописных текстов, сообщает, что «в горах Армении (Ван) древние цари оставили нам клинописные надписи как на ассирийском, так и на родном языках». Далее Кьера пишет о табличках из Рас-Шамра (1450-1200 гг. до н. э.), на которых надписи сделаны знаками, приспособленными для алфавитного письма, «которыми они писали на 2-х языках: один - это диалект финикийского, а другой очень похож на хурритский язык, на котором говорили «хорреи» Библии». Далее профессор Кьера пишет: «Факт присутствия второго языка, пользующегося в столь раннее время алфавитом, поднимает ряд сложных проблем. Который из двух языков первым стал применять алфавит? Положили начало алфавиту хурриты, а финикийцы последовали за ними или же наоборот?.. Быть может, мы должны пересмотреть наши взгляды на возникновение и распространение алфавита?..». Т. е. профессор Пенсильванского университета поднимает вопрос о том, что предки армян - или создатели первого алфавита или первые пользователи этого алфавита в 1450-1200 гг. до н. э. Но странные потомки этого народа отбрасывают древнейшую часть своей культурной истории и начинают утверждать, что первый алфавит для армянского языка был создан в 405 году, т. е. почти 1800 лет спустя после найденных и существующих записей. Что делать? Надо уточнить, что алфавит Маштоца был создан для языка 400-х годов, точнее, он дополнил первый хурритско-финикийский предалфавит.

Отсюда следуют несколько выводов: 1. Начало письменности предков армян относится к 1450-1200 гг. до н. э. 2. Процесс совершенствования алфавита надо продолжать. 3. Надо высоко ценить, а не стараться забыть культурные и другие достижения предков.

Профессор Э. Кьера пишет и о том, что происходит, если не совершенствовать письмо: «Я обычно высказывал мнение, что цивилизации вавилонян и ассирийцев погибли слишком рано. Теперь я думаю иначе. Дело не в том, что они не знали, как усовершенствовать письмо, а в том, что они отказались производить дальнейшие изменения... Они знали, что путем незначительных изменений можно получить алфавит... Но местные ученые не уступили и не отказались от своих старых традиций - они погибли, не спустив флага. Правда ли, что история - наставница жизни? Означает ли это, что мы должны упростить нашу орфографию? Совершаем ли мы глупость, противясь такой реформе?».

По нашему мнению, и современная ситуация развития цивилизации в мире и Армении привела к необходимости усовершенствования последнего армянского письма. В частности, необходимо отказаться от букв «во» и «ев», состоящих из 2-х звуков и использующих множество правил, и рассмотреть возможности приведения к одинаковому графическому виду заглавных и прописных букв армянского алфавита. Все это существенно упростит усвоение чтения на армянском, что важно для сохранения языка и диаспор в условиях глобализации.

Генрих ОВАНИСЯН, профессор

* * *

Говорите на русском –
Он понятен и прост…
Еще встанет Россия
В свой немыслимый рост.

От Чукотки до Луцка
Наш проходит редут…
Говорите по-русски,
Вас, как братьев, поймут.

В дни печали и грусти
Или в радости миг
Говорите по-русски –
Богом дан нам язык.

И не верьте, что поздно нам
Камни де собирать…
Мы единая грозная
Мы – российская рать.

С нами русское слово
(Осетин иль калмык),
Нас связует любовью
Наш могучий язык.

Вот опять над опушкой
Свет разлился окрест.
Это солнце и Пушкин –
Наш язык и наш крест.

Только так во Вселенной,
В чистом пламени звезд,
На великом, на русском,
Нас услышит Христос!

8 октября 2009 г.

Крикор МАЗЛУМЯН

От редакции. **Пашаян Арарат Александрович - доктор химических наук, профессор, заведующий кафедрой химии Брянской государственной инженерно-технологической академии, академик МАНЭБ, председатель комиссии Общественного Совета города Брянска, заместитель председателя Армянской общины Брянской области. Ученый, публицист, прозаик, общественный деятель. Его публицистические и художественные произведения как на армянском, так и на русском языках неоднократно публиковались в журнале «Горцарар».**

Дорогой друг и единомышленник!

От имени редакции журнала «Горцарар» поздравляем с Юбилеем. Ваша позитивная и неуемная энергия, трудолюбие, широта кругозора и позитивная жизненная позиция достойны уважения. В Армении и в России Вас знают как именитого профессора-ученого, руководителя признанной в мире научной школы, признанного активного общественного деятеля. Вы и подобные Вам творцы являетесь типичным примером интеллигентного и образованного представителя нашей национальности в российской армянской диаспоре. Благодаря Вам у нас есть пример для подражания нашим молодым людям - будущим продолжателям нашего благородного и патриотического дела.

Вы нам нужны, и поэтому завещаем Вам быть всегда таким, заражать энергией и позитивной деятельностью своих окружающих и продолжайте Ваше творчество как можно дольше!

ОБРАЩЕНИЕ

к моим друзьям, знакомым, ученикам и всем тем, которые помнят про мой юбилей и хотели бы по этому поводу высказаться

Род проходит, и род приходит,
А земля прибывает во веки.
Восходит солнце, и заходит солнце,
И спешит к месту своему, где оно восходит...

Во многой мудрости много печали,
Кто умножает познание
Умножает скорбь...

ЕККЛЕСИАСТ.

Жизнь - праздник, и каждый день праздничный. День рождение - всего лишь один из таких дней. Поэтому особо выделять какой-то день должны не сами юбиляры, а окружающие, и только при наличии особых (великих) и значимых заслуг.

Возвращаясь к моему юбилею, считаю, что я не настолько примитивен и тщеславен, чтобы с глупой улыбкой и с тельячым восторгом созерцать, как участники «торжества» орут и пляшут с возгласами типа «виват король, виват».

Для чего и с какой целью устраивают юбилейные гулянки?

Если мои родные хотят выразить свою преданность и любовь ко мне, то искренность этих пожеланий я должен ощущать ежедневно в отношениях и посредством общения. И я лучше, чем они, знаю, насколько достойный (или недостойный) наследник моих родителей.

Если члены моей семьи хотят выразить благодарность и признательность мне как мужу и как отцу, то опять-таки, лучше чем я, никто из них не знает, что я заслуживаю и в чем провинился перед ними.

Неужели мои ученики способны словами передать ту великую роль, которую я сыграл в процессе их становления? Как я из неотесанных и глупых людей лепил их в самостоятельных и гордых «творцов» науки? Мне ли не знать, как тяжело «синтезировать» интеллект? Неужели словами они собираются мне высказать свою благодарность? Благодарность выражается в ежедневных отношениях и в достойном поведении по отношению к Учителю.

Если бы одними пожеланиями здоровья, благополучия, достатка, любви, счастья, успехов и удач (что я там еще забыл?) происходили бы исцеления или обогащения юбиляра, или несчастная жизнь переполнилась бы счастьем, то население планеты разделилась бы не две части: одна половина сидела бы задумчиво и проникновенно держа в руках бокал и слушала бы, как вторая половина красноречиво и щедро раздаривает счастье и успехи.

У меня 40-летний опыт произнесения тостов и управления торжествами, и я прекрасно понимаю особенность жанра и логику развития событий. На мой 50-летний юбилей говорил только я. Иногда были попытки со стороны сказать что-то, но это все я вспоминаю без особого восторга.

Теперь еще раз собирать народ и выступать самому, боюсь, будет скучно. У меня это получается хорошо, когда я веду торжества, посвященные другому юбиляру.

Ничего не предпринять, подумают что высокомерный. Или, что еще хуже, жадный.

Вот и решил выбрать золотую середину: написать обращение и разослать по адресам, надеясь, что если появится желание вспомнить о моем юбилее, хватит терпения до конца дочитать мое обращение. Ведь наступит когда-то время, когда меня не станет, а мои благодарные ученики или родственники захотят отметить эту дату. Так будет содержательнее...

Буду оригинальным. Давнейшая моя мечта, написать эссе - интервью с самим собой. С пребольшим удовольствием сделаю это сейчас и здесь:

- Что бы ты хотел сказать про свою деятельность?

- Не помню, кто сказал, но я часто это цитирую:

«Истинно верующий должен молиться каждый раз, как в последний раз. А настоящий писатель должен писать так, как будто он должен жить вечно...».

Я и тот, и другой одновременно...

- Как бы ты охарактеризовал себя как учителя, педагога?

- Уже 15 лет работаю преподавателем. Много учеников и аспирантов. Какой я остался или останусь в памяти, время рассудит. Однако я о себе скажу, как Уильям Уайт:

Средний учитель излагает
Хороший учитель - объясняет,
Именитый учитель - показывает, демонстрирует,
Большой учитель - вдохновляет.

Считайте меня нескромным, но я всегда старался, и кажется, мне это удавалось в процессе обучения, вдохновить моих учеников. Мои ученики и студенты не дадут мне соврать. А если это так, то я Большой учитель. И было бы сейчас застолье, то за это можно было бы выпить.

- Что тебе не достает или тревожит?

- Мои родители покинули меня и этот прекрасный мир 47 лет назад. С 13 лет я сирота. Это очень тяжелое психологическое состояние. Не дай бог кому-либо это ощущать...

Я страдаю. Я очень скучаю по моим родителям. Мне очень их не хватает. Это мое самое большое горе...

- Где ты получаешь вдохновение? Что тебя лечит? Где тебе спокойно.

- В семье я получаю и вдохновение, и зарядку, и разрядку.

- Доволен ли ты тем, как тебя оценивают окружающие?

- Лучше чем Чаренц не скажешь:

«Когда я в этот мир пришел с моей любимой кяманчой*,
«А ты, бездельник, здесь зачем? И кем ты зван?» - сказали мне.

Но песни пел я на пирах, желанным гостем всюду став,-
«Твои слова как летний плод – мед и шафран!» - сказали мне.

Мне стало скучно на пирах среди бездушных и чужих,
И я ушел. «Ты горд и злой! Ты грубиян!» - сказали мне.

Чтоб успокоить в сердце боль, я осушил вина стакан,-
«Глядите-ко, сдурел Чаренц! Опять он пьян!» - сказали мне.

Зимою в стужу и метель я брел бездомный и босой,
- «Зато в душе твоей тепло в снег и буран!» - сказали мне.
Я крикнул: «Люди вы или нет? Вы ран не видели моих?»
- «Чаренца стойкая душа сильнее ран!» - сказали мне.

Все потешались надо мной, над тем, что беден я и гол,-
«Восторг веков тебе за то наградой дан!» - сказали мне…»

* Кяманча – восточный народный струнный смычковый инструмент

(Перевод с армянского М. Павловой)

- Любимый поэт и любимое стихотворение.

- Обожаю все стихи Чаренца, Есенина, Давояна, Бернса. Например, ***Размик Давоян:***

Я каждый день с тобой беседую тайком,
И каждый день у нас сражение двух сердец
И каждый день я так страдаю - в горле ком,
Что думаю: вот-вот и мне придет конец.

Неправедный конец – от глупости пустой,
Искусственной, чужой, глупейшей из тревог,
От связи призрачной между тобой и мной.
О, сколько боли и наветов, знала бы ты,
Бесчеловечно льётся на мои мечты!

Конец неверный, неестественный, чужой.
И ты, что бархатной улыбкою одной
Воспламенить могла б тоску и серость дня
И даже ложью ласки силу влить в меня,
Ты мягко так и так естественно ушла,
Так задушевно, тихо, молча, без труда,
С такой небрежностью, тепло уйти смогла,
Что я могу от боли рухнуть навсегда.

И не тревожь себя, и не говори теперь,
Что ты искала все же потом пути назад.
А рухнувшего боль известна ли тебе?
Понятна ли тебе утрата из утрат?
Подняться должен я, и, глядя сквозь туман,
Пускаться должен я в мне неизвестный путь.
Не прихоть будет в том, и не самообман,
И не обиженного срыв какой-нибудь.

Я ухожу. Что в том? И ты уйти должна.
Туманом бархатным иль грустным ветерком
Должна уйти совсем, небрежно и одна,
Однако все же иным,
Увы, иным путем.

(Перевод с армянского Вл. Соколова)

- Любимые прозаики и любимые произведения, которые хотел бы еще раз перечитать.

- Все произведения Виляма Сарояна, Булгакова «Мастер и Маргарита», Айтматова «И дольше века….», Макса Фриша «Гомо Фабер». Чехова и Горького все рассказы. Особенно «Сказки старухи Изергиль».

- Что тебя губит или истребляет, делает тебя беззащитным и ранит?

- Неблагодарность и любые её проявления. Чтобы не оказаться в меньшинстве, скажу, что так же думает и Сервантес устами Дон-Кихота. Вопрос Санчо хозяину:

- Мой хозяин, когда мы представимся к Нему и будет Суд, какие наши грехи Он нам не простит?

- Мой друг, Санчо, только неблагодарность. Это большой грех...

- Что является стимулом для тебя в твоей неугомонной деятельности? Чем обусловлена такая многоликость и многообразие твоей творческой и общественной деятельности?

- Все люди планеты Земля страдают одним недугом. У всех имеется неоплатный долг перед родителями. Чувство вины за неоплатность этого долга по-разному осознается людьми. В моем определении, чем больше страдает человек этим чувством, тем он благороднее. У меня эта боль с собой, и я ее ощущаю на уровне болезненного инстинкта. Меня никогда не покидает напряжение от сознания, что я сегодня ночью, перед сном, когда я один с самим с собой, чем я отчитаюсь перед ними, когда закрою глаза и буду общаться с ними в виртуальных мирах.

- За 60 лет жизни, какое событие тебя потрясло, и ты мог бы отметить его как пример для подражания?

- За 60 лет, понятно, много всего происходило. Пожалуй, вспомню самый трогательный случай. В Ереване в конце 80-ых скончался литературовед и филолог (кажется, Сурен Агабабян). На его похоронах выступил Амо Сагьян и прочитал написанный им стих (мой перевод!):

После столь частых похорон близких друзей
Мне остался стыд своего долголетия...

Для меня этот эпизод всегда остался примером для подражания, эталоном благородности, благодарности, бескорыстия, высокой нравственности, беспредельной преданности и любви к друзьям и близким.

- Недавно в прямом эфире тебе пришлось отвечать на вопросы анкеты Марселя Пруста. От предложенной вечности ты отказался. Почему?

- Амо Сагьян на этот вопрос частично ответил (см. выше).

Я постоянно общаюсь с молодежью, с которой нас разделяет какие то 30-40 лет. Я их уже с трудом понимаю. Просто они другие. У них другие страсти и интересы. Их герой - Гарри Потер.

Недавно в беседе со студентами старших курсов выяснилось, что они понятия не имеют, кто такой Жан Габен, Фернандель, Жерар Филипп, Феллини, Антониони, Параджанов и т.д.

Если даже постараться не отставать от современных информационных достижений, идя с ними в ногу, все равно они другие люди, их ментальность совершенно другая.

Страшно вообразить, что будет через 200 лет?

Если человек себя идентифицирует как биологический объект, в котором происходят сложные биохимические процессы пищеварения, то от вечности глупо отказаться.

Фаина Раневская, когда интересовались, как здоровье, отвечала: «Не дождетесь. Пока не посмотрю, чем закончиться этот бардак, я этот мир не покину!»

Можно согласиться на вечность, так как всегда интересно, что будет дальше? Однако...

- На вопрос, касающийся общения с Богом ты ответил: «Я старался как мог. Если что и не так, помилуй». Сейчас ответил бы также?

- Я знаю и понимаю, что так, как я хочу сейчас ответить, непозволительно. (см. Книга Иова в Ветхом Завете).

Я бы сказал: «Оказывается, все-таки ты есть? А я в этом сомневался, так как не мог понять, почему ты равнодушно наблюдал, что делалось с моим народом, который заплатил слишком высокую цену за сохранения веры в тебя?»

Хотя сам же знаю, какой тут правильный (ветхозаветский) ответ: «Пути господни неисповедимы...».

- Чтобы бы ты пожелал своим современникам нестандартного: такого, чего, кроме тебя, никто не придумал бы.

- Андре Моруа в «Письмах к незнакомке» в очередных виражах флирта как-то цитировал французского лирика, современника импрессионистов Поля Валерии (привожу по памяти и не очень уверен в абсолютной идентичности. Большая часть моей личной библиотеки осталась в Ереване):

«Количество излучаемых и поглощенных чувств нежности и любви на планете величина постоянная».

Не был бы химиком, наверно не обратил бы внимание на такой странный пассаж. Однако так же звучит закон сохранения материи: «В изолированной системе количество материи величина постоянная». То есть, если рассмотреть чувства тоже как разновидность материи, то, кажется, Поль Валери ничего нового не говорил. Однако!

Продолжая эту тему, я бы со своей стороны добавил: чем больше мы излучаем позитивных и нежных чувств, тем больше людей их поглощают. Перестав излучать нежность, а что еще хуже, излучив негатив, ненависть, зависть, ревность и злость, мы обделяем жителей планеты Земля нежностью и лаской. Им приходиться поглощать негатив. Результат: весь мир когда-то переполнится злостью и негативом.

Выводы: Люди, не переставайте излучать чувства нежности и любви. Не озлобляйтесь! Любите и прощайте друг - друга!

Любовь и красота спасут мир...

Арарат ПАШАЯН.

ОЗВУЧЕННАЯ МИССИЯ

В 1991 году не без нашего участия был растоптан Советский Союз, и наша в то время уже почти сформировавшаяся, очень колоритная и специфичная микроцивилизация тоже не без нашего участия оказалась искусственно привязаной к совершенно иным ценностям, не совместимым с нашим сложившимся тысячелетиями менталитетом. В результате случилось то, что случилось. На улицу одномоментно выбросили около 1,5 млн. человек, занимавшихся созданием материальных ценностей. Произошла катастрофа.

В одночасье мы вернулись в начало XX века. Оказались у порога гибели: промышленность, сельское хозяйство, наука, культура, образование. За двадцать лет поделено, продано и перепродано, разворовано и сокрушено все, что за 70 лет построили наши отцы и деды. Начался исход. За всем этим стоит зловещая тень далеких авторов сценария происшедшего, а с митинговых площадок и со страниц газет народу продолжают морочить голову бывшие исполнители ролей лидеров нации, в глазах которых отражается отчаянная ненависть к своей стране, к стране своих предков, к самим предкам, к самим себе. Потеряв движущую силу, наша история все еще катится по инерции, а мы гордимся тем, что на карте мира появилась наша вековая мечта - независимая Армения. Но мы не хотим видеть, что в отсутствие созидательной программы мы со своими проблемами становимся головной болью для мирового сообщества, а главное, для нас самих.

Двадцать лет - вполне достаточный срок для понимания и осознания всей совокупности накопившихся проблем, попыток сделать реальные шаги для становления. И дело не в непонимании ситуации. Процент «умных» в Армении выше, чем в мире в среднем. Но это ум природный, наивный, необработанный, не тренированный на определенную цель, на определенные знания и умения, а поэтому малопродуктивный. Мы имитируем убитые нами же промышленность, экономику, образование и науку, культуру, политическую жизнь, играем в навязанную нам игру. В сельском хозяйстве мы уже достигли времен Тиграна Великого и стали возделывать землю вручную, с той лишь разницей, что тогда возделывалась вся земля, а не небольшие ее клочки. Имитируем работу в соответствии с символами «священной» веры вчерашнего дня - рыночной экономики и элементами либерального сумасшествия, не сознавая, что во всем мире они уже стали всего лишь расхожими штампами с неопределенным содержанием.

Противоречащая всему ходу исторического развития теория созидательного индивидуализма, согласно которой, если каждый будет стараться изо всех сил сделать хорошо только себе любимому, то от этого будет хорошо всем, не выдержала испытания. **Либеральное государство позволяет своим гражданам делать все, что угодно, в результате частные интересы начинают преобладать над общими, и беззащитное государство начинает разрушаться.** Сегодня это признают и авторы, и апологеты этих теорий, а мы, как и положено маргиналам, пытаемся напролом идти во вчерашний день истории.

Другой бредовой идеей, безоговорочно практикуемой нами, но разрушающей мир, является миф об особой эффективности передачи управления всем и вся менеджерам и политикам, выдвигаемым партиями. Мы не хотим принять очевидного, а именно того, что **ради своего же блага значимые должности в стране должны распределяться не по партийному признаку, а по профессионализму и жестким квалификационным требованиям. Для эффективной деятельности любой системы - промышленной, научно-образовательной, культурной - нужны не политики или лукавые менеджеры-продавцы, натасканные на умение выгодно продать, а профессионалы, обладающие специальными знаниями и опытом.**

Выдвинутый менеджер может быть умным от природы. Житейская мудрость дана не каждому. Но этого очень мало, так как она не дает научного ответа ни на один вопрос. А вопросы развития общества на глазок решать невозможно. Менеджер должен абсолютно владеть предметом, которым управляет. А такого не бывает и не может быть никогда. Обратное, когда специалист владеет основами менеджмента, встречается часто.

Невозможно делать экономические реформы, строить жизнь страны на абсолютизации наживы. И в политике, и в бизнесе, и в жизни нельзя игнорировать выработанные человечеством тысячелетиями мораль и этику, в противном случае опасности подвергаются основы самого государства, что несовместимо с его выживанием.

Отбросив в сторону все формальные признаки государственности, государство не может существовать, нормально функционировать и развиваться без двух базовых параметров. Первый параметр – это экономический фундамент, который с неизбежностью начинает разрушаться с декларированием либерализации экономики. Значимое производство моментально перетекает в страны с более дешевой рабочей силой, менее значимое замещается импортом. Уйдя, производство убивает производителя, генерируя сотни тысяч безработных и нищих, убивает государство.

Второй параметр, особенно для стран в процессе становления, – идеология. Государство, как и любой живой организм, имеет душу. Душой всякого государства являются идеология, идея. И если вдобавок к уничтожению экономики убить и эту идею, то умрет уже не только государство, но и нация. Чтобы попытаться понять сущность национальной идеи, необходимо понять тот основной закон, по которому функционирует любое общество. Понять не то, что пишут в учебниках и монографиях про форму государственного управления, общественный строй, права человека, демократию, тоталитаризм, гражданское общество, либеральную экономику, госкапитализм и прочую ахинею. Не Конституцию, которую следует рассматривать как микромодель общества, его юридический каркас, в рамках которого функционирует механизм государственной власти, а реальные правила игры, которые инварианты по отношению к этим всем терминам и от них нисколько не зависят. Как писал Станислав Ежи Лец, «в действительности все не так, как на самом деле».

Независимо от того, как называется и управляется государство (конституционная монархия, тоталитаризм или либеральная демократия), базовый принцип нисколько не меняется с доисторических времен. Косметические различия заключаются лишь в том, что при демократических формах государственного правления формально можно голосовать, а при остальных решения вопросов обсуждению не подлежат. Лучше всех сущность власти декларировал Людовик XIV, провозгласив тезис «Государство – это я!». Власть необходима для выживания и развития общества, и поэтому, описывая историю любой страны, в основном описывают историю власти. Общество держится на власти, которая появилась с

➲

Кто уезжает, зачем уезжает, навсегда ли?

Ответы на эти и другие вопросы наверняка даст предстоящее «миграционное» расследование

Любопытную новость озвучил замминистра территориального управления Ваче Тертерян — в 2011-ом году совместно с международными структурами планируется провести расследование, по итогам которого будут выявлены причины миграции. Новость как нельзя более актуальная — потоки людей, пересекающих погранпункты (именно их число с некоторых пор берется в расчет при ведении миграционной статистики) и не возвращающихся обратно, в последние четыре года увеличиваются.

С 2004 по 2006 годы данные Нацстатслужбы радовали — прибывало в страну практически столько же, сколько и выбывало, а порой и больше. Например, в 2006-ом разница между въехавшими в пределы нашего отечества и выехавшими составила 21,8 тысяч человек — с перевесом в сторону первых! Но в году минувшем миграционное сальдо оказалось отрицательным — то есть выехало больше, нежели вернулось, причем уже на 29,9 тысяч человек. Для сравнения, в 2007-ом разница составляла лишь 3,2 тысячи человек, в 2008-ом речь шла о 23,1 тысяче, а в 2009-ом уже о 25 тысячах человек. Утверждать однозначно, что покинувшие в эти годы Армению соотечественники подались за бугор насовсем, впрочем, нельзя. Как пояснили в Госмиграционной службе, поскольку в последнее время не было сделано специальных исследований, а те, что когда-либо проводились, носили нерегулярный характер, ныне можно лишь предполагать, с какой целью уехали люди.

Последний мониторинг был проведен общественной организацией «Передовые социальные технологии» с 2005 по 2007 годы. И по его результатам трудовая миграция составляла порядка 2/3 от общего мигрантского потока. Как полагают в Госмиграционной службе, с той поры соотношение это не претерпело особых изменений. Но опять же, это лишь предположение. Если же так оно и есть, получается, что можно радоваться нынешнему положению дел — выходит, что в росте миграционной статистики «повинны» в основном гастарбайтеры. Ну а это та категория граждан, что покидает страну не навсегда, а навремя. Да и пользы от нее масса — поддерживают семьи периодическими финансовыми вливаниями. Но с другой стороны, показатель огорчает: если уезжают из-за отсутствия альтернативы заработка, стало быть, не все так гладко в делах отечественного работодателя? Любопытен и иной факт: согласно статистике, в годы, пока мир не переживал финансово-экономический кризис, процесс миграции стабилизировался, а как раз в самый кризис — с 2007-го и по сей день — пошел в гору.

«Вероятно, — предполагает начальник

⊃10

8⊃

возникновением человечества и в той или иной форме всегда сопутствует ему.

В чем должна заключаться сущность власти? В структурировании общества. В приведении хаоса в систему. В умении правильно направить равнодействующую разнонаправленных векторов сил общества, в координации усилий для совершения максимально полезных действий. Власть - это система общественных отношений в любом государстве, и ее назначение состоит в том, чтобы подвести действия всех членов общества к общему знаменателю, единой воле. Политики обязаны заблаговременно предугадывать возможные вызовы и пытаться находить решения. Правящая элита обязана использовать свои полномочия для выживания и развития общества и не имеет права развращать свой народ, превращать его в сброд, люмпенов, в злую, алчную, пошлую толпу.

В момент, когда человек сделал открытие, что ощущения и бенефиты от обладания властью гораздо более прибыльны, мощны, ярки и незабываемы, чем от традиционных занятий, люди разделились на тех, кто у власти, при власти, около власти, и на тех, кто под властью. Здесь и кроется движущая сила всех переворотов - стремление получить власть. Поэтому и революции, почти всегда формально основанные на народном недовольстве, редко становятся созидающей силой. Каждый новый правитель, за редким исключением, придя к власти, моментально создает сообщество нового ненасытного меньшинства и все того же голодного большинства, что способствует дальнейшему разрушению общества. И если нации сильно не повезет, процесс может метастазировать настолько, что нация перестанет существовать, как это произошло со многими, а ареал ее обитания займут другие нации. Чтобы в какой-то мере избежать этого, несостоявшимся странам на этапе становления необходима национальная идея.

Национальная идея - это важнейшая информационная оболочка нации, которая является хранителем этой нации и заставляет всех представителей нации держаться вместе и выживать объединенными усилиями. Национальная идея - **это ее озвученная миссия.** Это то, что делает нацию не похожей на других, четко выделяет все положительные отличия от прочих и позволяет использовать выявленные преимущества в конкурентной борьбе.

Национальная идея должна быть настроена **в полный резонанс с духом нации.** С языком, гражданственностью и патриотизмом, со здравым смыслом, с уважением традиций, моралью, нравственностью, культурой, образованием. Национальная идея - **это проект, который должен пронизывать все население страны, и тех, кто у власти, и тех, кто под властью, позволять лидерам правильно направлять ее деятельность. Национальная идея – это внятная политическая программа. Национальная идея - это система отбора, которая во всех областях дает приоритет лидерам и одновременно всячески ограничивает деятельность бездарей-имитаторов, особенно оберегая от их присутствия жизненно важные сферы общества.**

Национальная идея - это концепция решения проблем страны, исключающая ничего не значащие пустые слова, концепция, построенная на трех банальностях: все, что делается в стране, должно способствовать росту мощи государства, развитию производительных сил и повышению жизненного уровня народа. Эти три критерия определяют судьбу любого государства. Если этот подход возобладает в наших умах, то Армения может избавиться от разнесенной повсюду заразы разрушения, выживет и процветет. Тем более что возрождение Армении не нужно никому, кроме нас самих.

Р. С. ВАРТАНЯН,
действительный член НАН РА, профессор
Университета Аризоны, США

отдела миграционной политики Амбарцум Абрамян, — причиной явилось упрощение условий регистрации для мигрантов в России (93% трудовых мигрантов из РА направляются именно туда), а также ряд иных нововведений в этой стране, имевшие место именно в эти годы. Дело в том, что если года три назад с целью получить временную прописку следовало заручиться разрешением соответствующих инстанций, то ныне можно их о своем прибытии только уведомить. К тому же с прошлого года наряду с возможностью устроиться на работу к юридическому лицу появилась вакансия — получение патента для трудоустройства у частного лица».

Что ж, сей факт наверняка, увеличил мигрантский поток потенциальных нянечек, садовников и прочих не занятых или мало оплачиваемых в Отечестве людей. Не случайно, согласно данным все того же исследования, проведенного «Передовыми соцтехнологиями», более 75% трудовых мигрантов имеют среднее и средне-специальное образование. Высшим же заручились не 25%, а всего 20% выехавших на заработки. Стало быть, остальным пяти процентам для обретения рабочего места наличие образования и вовсе не обязательно. Непонятно, отчего в нашей стране люди без какой-либо квалификации и образовательных азов обречены на прозябание? Почему бы не изыскать средства для стимула податься им на заработки на окраины Армении. Так, как это делается уже не первый год в России в рамках Госпрограммы по оказанию содействия добровольному переселению в Российскую Федерацию соотечественников, проживающих за рубежом?

В своем недавнем интервью радиостанции «Азатутюн» руководитель представительства Миграционной службы России в Армении Светлана Степанова заявила, что начиная с 2008 года было выдано около 630 сертификатов, по которым уже 2000 человек из Армении выехали на работу в отдаленные регионы России. Ежедневно, по словам Степановой, порядка 100 человек знакомятся с условиями программы. И только за день Миграционная служба России в среднем получает десять заявлений. Из них лишь процентов 40 заявителей получают отказ. Примечательно, что выбор места работы и проживания для таких трудовых мигрантов ограничен Сибирью, отдаленными, окраинными областями России. Но даже сей факт наших людей не останавливает. Еще бы — прибывшим в российскую глубинку выдается единовременное финансовое пособие на обустройство, размер которого зависит от местности и может составлять 4, а в отдельных случаях и 8 тысяч долларов!

Конечно, привлекают армян не только российские просторы. Едут наши люди на заработки и в Украину — 1,6%. Облюбовали и дальнее зарубежье. Но всего-навсего две страны — 1,8% гастарбайтеров подается в США, и лишь 1,1% на просторы (а скорее всего, на апельсиновые плантации) Испании. Таковы данные 3-4-летней давности. Но что сейчас? Отдают ли наши люди больше предпочтения Испании или «Штатам»? Непонятно. Ведь никто не вправе задать вопрос на погранпункте, с какой целью кто-либо куда-то направляется.

В Госмиграционной службе пару лет назад выступали с инициативой ввести в заполняемой на границе анкете графу — цель поездки. Но результаты круглых столов и переговоров так и не увенчались успехом. Правоохранители полагали, что действующая на границе информационная система электронного управления границей эффективна. А введение указанной «графы» не гарантирует, что наши люди, привыкшие на всякий случай скрывать порой самую безобидную информацию, разоткровенничаются с пограничниками. Что ж, доля правды в этом есть. Но тогда быть может есть резон разработать иную систему? Скажем, в РФ с недавних пор отменно функционирует способ подсчета иноземных «трудяг» — а именно, в миграционной карте по прибытии в РФ следует четко указать, частная ли у тебя поездка или рабочая. В случае, если в карте значится частный визит, а ее обладатель впоследствии пытается все же трудоустроиться, его ждет отказ работодателя. «Конечно, можно было бы внедрить такую систему и у нас, но опять же она действует отменно в случае, когда следует контролировать потоки мигрантов, въезжающих в страну, нам же необходимо отслеживать главным образом выезжающих из Армении», — поясняет Абрамян.

В последние годы обозначился отрадный факт — появились желающие пустить корни и в нашей стране. Причем помимо представителей ряда стран — в их числе Ирана, Ирака, Турции и даже экзотических Кот-д`Ивуара и Тибета, жаждущих у нас статуса убежища, — рвутся обратно на родину и армяне, обосновавшиеся некогда в «штатах» и «европах». Об этом заявляют в ряде агентств по трудоустройству, куда перво-наперво обращаются потенциальные иммигранты. Нам бы радоваться да поддерживать своего рода «репатриантов». Ан нет — за отсутствием технологий подсчета и поддержания связей мы даже не знаем, сколько в стране именно таких «переселенцев».

Само собой, нет точных сведений и относительно эмигрантов — тех, кто отсутствует в стране более года. Известны лишь направления, куда уезжают соотечественники. Да и то благодаря мониторингу Международной организации миграции, проведенному года два назад. Тогда выяснилось, что нетрудовые мигранты предпочитают страны СНГ, на втором месте страны ЕС и, как ни странно, лишь третья строка за США. Словом, вышеозначенное намерение о проведении исследования, озвученное замминистра, как нельзя более важно — не зная, сколько народа страну покинуло, с какими целями, а главное — зачем, невозможно пытаться что-то изменить к лучшему.

Ася ЦАТУРОВА.

Миниатюры древнего мира

В древние века был такой персидский обычай: чтобы давать царю советы относительно каких-то тайных и запутанных дел, полагалось встать на золотую дощечку. Если советы оказывались удачными, то счастливчик получал в награду золото. Если же царь советы признавал негодными, то неудачника били плетьми. Смельчаков попробовать удачу находилось немало, ибо вероятность благополучного исхода составляла 50%.

Конечно, при необъективности эта вероятность могла стремиться к ничтожно малой величине.

Ведь владыка мог забраковать любой полезный совет, намереваясь впоследствии его использовать, сохранив к тому же золотую дощечку. Но это был бы уже обман, а для перса-мужчины это исключалось, ибо с 7-летнего возраста их обучали трем вещам: ездить на лошади, владеть оружием и говорить правду.

Афинянин Диоксипп, кулачный боец и участник походов Александра Македонского, стал также победителем на Олимпийских состязаниях. Его, естественно, торжественно встречало огромное количество народа, когда он въезжал в свой родной город.

В толпе была одна девушка неописуемой красоты. Заметив ее, Диоксипп сразу же был пленен ею. Он не мог оторвать своих глаз от красавицы за все время своего продвижения через толпу, для чего все время вертел головой. Это не ускользнуло от внимания одного остряка, который сказал: «Смотрите, девчонка свернула шею нашему олимпийцу!».

Шутка эта, конечно, имела переносный смысл, но в то же время она стала как бы предзнаменованием того, что впоследствии должно было случиться с атлетом. А случилось следующее.

Диоксипп в присутствии Александра Македонского и его свиты с дубиной в руках отважился на единоборство с одним македонцем, вооруженным воином. Он выбил у того копье из рук, затем повалил на землю и, выхватив его же меч из-за пояса, убил этого воина, любимца царя.

Этим поступком он вызвал ненависть Александра. И Диоксиппу ничего другого не оставалось, как в отчаянии лишить себя жизни.

Из жизни Александра Македонского известен такой эпизод. Аристотель, величайший мыслитель древности и наставник царя, желая образумить и успокоить Александра, разгневавшегося по какому-то

Э11

«Линси» уже нет, несмотря на долгое терпение Керкоряна

Вчера стало известно, что Кирк Керкорян решил ликвидировать фонд «Линси» и перевести $200 млн лосанджелесскому филиалу Калифорнийского университета. Этот университет уже заявил, что за счет этих средств создаст «Фонд мечты», который будет выделять стипендии студентам, а также осуществлять ряд исследовательских и образовательных программ.

Правда, после 1 марта 2008 г. фонд «Линси» заморозил свои работы, однако, как бы то ни было, это решение было не из ряда приятных. Фактически, Керкорян предпочел американцев.

Начиная с 1998 г., когда Роберт Кочарян лично поехал в аэропорт встречать американского миллиардера армянского происхождения Кирка Керкоряна и смог заслужить его расположение, в результате чего был создан фонд (фонд был назван именами дочерей Керкоряна Линды и Синди), в Армении на средства «Линси» было проделано немало работ: были проделаны на сумму более одного млрд долларов. За счет «Линси» было осуществлена застройка зоны бедствия (построенные в зоне бедствия на средства «Линси» жилые дома качественно отличаются), построены дороги, отремонтированы оперный и другие театры республики... Проделанное фондом в Армении трудно переоценить. Это можно рассматривать как стимул в процессе производства ВВП и частичное выполнение миссии государственного бюджета.

А значит, что же могло стать причиной такого резкого решения? Найти ответ на этот вопрос, пожалуй, не так трудно: чаша терпения Керкоряна просто переполнилась, и он решил отказаться от Армении. Как бы совет попечителей внимательно не следил за тратой выделенных средств, за качеством работы, тем не менее, армянские чиновники за все время деятельности «Линси» умудрялись прихватить себе свою долю, а это возможно было только за счет качества. Американский миллиардер не мог не знать об этом, не мог не знать, что воруют деньги, представляют работу, не адекватную выделенной сумме, однако он продолжал финансировать, поскольку понимал, что сколь бы армянские чиновники ни проникали в его карман, тем не менее, его программы служили простому народу.

Но, как видно, Керкорян устал постоянно обманываться. Что же все-таки могло стать поводом для такого решения? Ответ на этот вопрос также можно искать недолго. Например, представленный Керкоряну отчет об особняках тех, кто так или иначе имел отношение к «Линси», их транжирстве и пр. Как известно, многие из тех, кто включен в список миллиардеров мира, существенно отличаются от среднестатистических миллионеров Армении. Например, второй в списке Уоррен Баффетт в своей работе обходится даже без секретарши, тогда как у нас не имеющий даже одного миллиона может позволить себе содержать целый штат секретарш и помощников, не говоря уже о телохранителях и иных атрибутах, которые стали необходимы для того, чтобы считаться «авторитетом» в Армении.

Керкоряна могло удивить также обилие роскошных автомобилей на улицах Еревана: наши соотечественники из диаспоры никак не могут понять, как может в стране, живущей в ожидании постоянной финансовой подпитки, быть такое количество дорогостоящих автомобилей. Не исключено, что на решение миллиардера могла повлиять также одна из последних новостей: около 10 дней назад за счет государственного бюджета были приобретены два автомобиля марки BMW 750Li для обслуживания председателя НС и премьер-министра РА, и это было сделано тогда, когда государственный бюджет РА едва спасся от диверсификации, когда Армения все еще реально не преодолела кризис и, что намного важнее, ни председатель НА, ни премьер-министр в автомобилях не нуждались.

После всего этого можно констатировать только одно: 94-летний американский миллиардер Кирк Керкорян – исключительно терпеливый и великодушный человек, поскольку 12 лет подряд терпел то, чего обычно не терпят больше месяца. Согласитесь, это присуще очень немногим.

Лусине КЕСОЯН.

⊃10

поводу на одного из своих соратников, написал ему совет-послание. Оно было следующего содержания: «раздражение и гнев должны обращаться не против низших, а против высших. Равных же тебе нет».

Из сказанного Аристотелем следовало, что Александру Македонскому вообще никогда не следовало гневаться: ведь он считал себя властелином мира и отпрыском Зевса.

Этот мудрый совет, безусловно, пошел царю на пользу, но, к сожалению, не помог ему в вопросе продления собственной жизни (как известно, он скончался в возрасте 33-х лет).

Мы же можем использовать этот совет и для наших случаев, имея в виду превосходство ума: «на дураков и на тупых, недалеких начальников никогда не следует гневаться».

Рудольф ОГАНЯН.

ՄԻ ԲՈՒՌ ԵՆՔ

2011 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ՀՀ մշտական բնակչության թվաքանակի ցուցանիշը, ընթացիկ հաշվառմամբ, կազմել է 3 մլն 262 հազար մարդ, այդ թվում՝ քաղաքայինը՝ 2 մլն 88 հազար, եւ գյուղականը՝ 1 մլն 174 հազար մարդ:

Ինչպես տեղեկացրին ազգային վիճակագրական ծառայությունից, 2010 թ. հանրապետությունում արձանագրված բնակչության բնական հավելաճի եւ միգրացիայի մնացորդի 2 ցուցանիշների ազդեցությամբ ՀՀ մշտական բնակչության թվաքանակը 2010 թ. տարեսկզբի նկատմամբ աճել է 12.7 հազար մարդով: 2010 թ. հունվար-դեկտեմբերին արձանագրվել է 44 հազար 810 ծնված, որը 2009 թ. նույն ժամանակաշրջանի համեմատ աճել է 0,9 %-ով: 2010 թ. հունվար-դեկտեմբերին արձանագրվել է մեռելածնության 842 դեպք (2009 թ. հունվար-դեկտեմբերին արձանագրվել է 802 դեպք):

Սիլվա Կապուտիկյանը մեկ բանաստեղծությամբ՝

Այս դղյակները.
Աղբամանների աղբը քրքրող
Ծերի հանդիման
Լրբորեն կանգնած այս դղյակները.
Դրանք բոլորը դամբարաններ են
Դարերով փենչած մեր արդարության,
Մեր հազարաթեւ երազանքների,
Մեր հոգու լույսի,
Մեր մաքրամաքուր հավատի վրա...

Так зарождалась армянская армия (фоторепортаж, часть I)

28 января армянская армия отметила 19-летие. В условиях начала Карабахского национально-освободительного движения и последовавшей за этим агрессии Азербайджана бывшие учителя, крестьяне, музыканты, физики и люди иных специальностей взяли в руки оружие, чтобы в очередной раз защитить жизнь и честь армянской нации.

Люди, которые не имели никакого отношения к военному делу, стали ополченцами и ценою неимоверных лишений, а также своих жизней отстояли Арцах и защитили границы Армении. Так зарождалась армянская армия…

Известный фотограф Герман Авагян представил ARMENIA Today фотографии, сделанные им во время Карабахской войны.

«Я часто возвращаюсь в места, где снимал во время войны... Хочется повидаться с героями своих фотографий спустя годы, подарить им фотографии...Но увы... Почти никого не осталось..., некоторые погибли, а многие, выдержав невзгоды войны, победив, не выдержали «мирного процветания Армении» и покинули страну, которую защитили...», - отметил Герман Авагян.

И на сегодняшний день, с экранов телевизоров в качестве «героев» выступают краснощекие и упитанные личности, многие из которых имеют смутное отношение к Карабахской войне. Истинные герои защитили родину, но сами остались как-то беззащитными...

С праздником, воины!

ARMENIA Today

Фотографии Германа АВАГЯНА.

Красносельск, 1993 г.

Красносельск, 1993 г.

Село Ваан, 1993 г.

Село Ваан, 1993 г.

Село Ваан, 1993 г.

Карвачар, 1993 г.

Карвачар, 1993 г.

Карвачар, 1993 г.

Степанакертский госпиталь, апрель 1992 г.

Степанакертский госпиталь, апрель 1992 г.

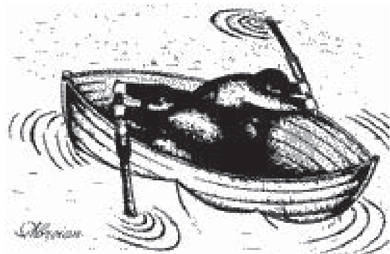

Степанакертский госпиталь, апрель 1992 г.

В режиме ожидания

Начало 2011-ого года выдалось необычайно активным. Особенно в плане событий в регионе. Отголоски арабских волнений еще не дошли до нас. Но дойдут обязательно. Потому что, являясь частью Южного Кавказа из-за соседства с Грузией и Азербайджаном, Армения не меньше, а даже исторически и географически больше - это часть региона Большого Ближнего Востока. Арабский мир входит в режим кипящего котла. Говоря языком современных технологий, если Запад предложил России режим «перезагрузки», то Большой Ближний Восток вступает в этап форматирования. Столкновние цивилизаций продолжается. Арабский мир ищет свое новое место, Турция говорит о возврате к османскому величию, потеряв свои прежние надежные ориентиры, Иран идет к статусу атомной державы, находясь в непрекращающейся внутренней неопределенности.

Остаются три по-настоящему западные страны региона - Израиль, Грузия и Армения. Израиль также не знает, как ориентироваться в этой ситуации, поскольку форматирование означает и изменение его позиций, всего того, что он приобрел за последние десятилетия. Грузия, кажется, оказалась в фарватере изменений, четко выбрав свой курс европеизации и модернизации.

Интересно, что в ходе состоявшегося в январе визита президента Грузии Михаила Саакашвили в Ереван власти Армении сами признали, что необходимо следовать примеру Грузии в сфере экономических и социальных реформ. Более того, зашел разговор о создании единого экономического пространства между Грузией и Арменией. Месяцами ранее Саакшвили заявлял о намерении создать конфедерацию с Азербайджаном. Это значит, что в Тбилиси пытаются подхватить факел интеграции Южного Кавказа в единое политическое и экономическое поле, понимая, что грядущее «форматирование» региона может не оставить место на карте для многих народов. Что же касается нас самих, то, кажется, все уже осознали, что жалкое состояние экономики и коррупция составляют главную проблему для развития страны. Повышение цен на газ, которое ожидается вскоре, становится грузом для жителей Армении и в то же время лишает Россию рычага шантажа Армении повышением этих цен: теперь расплачиваться будем по мировым ценам и никто никому ничего не должен будет.

Проблема НКР вообще зависла в воздухе после саммит ОБСЕ в Астане. Надо отдавать себе отчет в том, что проблемы, подобные карабахской, еще ни разу не были решены в результате мирных договоренностей. Никогда мятежные регионы не возвращались добровольно в состав страны, от которой ранее отделились военным путем. Вариантов может быть три.

1. Экс-метрополия признает независимость нового государства. До сих пор в этом плане имеется только один «полноценный» прецедент: Эфиопия согласилась с существованием суверенной Эритреи. Естественно, для Баку такой вариант в отношении НКР сегодня совершенно исключен.

2. Метрополия силовым путем восстанавливает свой суверенитет над непризнанным государством, после чего все вопросы и противоречия снимаются. К этой категории относятся Сербская Краина в Хорватии и Чечня в России. Аналогичная попытка Грузии вернуть Южную Осетию обернулась провалом.

3. Вопрос «зависает» надолго. К этой категории относятся Северный Кипр, Приднестровье, Абхазия и Южная Осетия, Нагорный Карабах, Косово. Впрочем, внутри этой последней категории выделилась «подкатегория» частично признанных государств - Косово (признано почти 70 странами), Абхазия и Южная Осетия (4), Северный Кипр (1), которые к тому же оказались под очень сильной военной защитой (НАТО, России и Турции соответственно). «Совсем непризнанными» остались лишь Приднестровье и НКР. При этом за НКР нет могучего покровителя, как в случае с Косово или бывшими грузинскими автономиями.

В реальном процессе урегулирования за все эти годы фактически никаких значимых подвижек не наблюдалось. На данный момент переговоры вновь застыли на неопределенной фазе. В скором решении проблемы более всех заинтересованы сами конфликтующие народы, но они не оказывают почти никакого влияния на процесс урегулирования, да и перегорели уже в многолетних ожиданиях мира. По логике мотивация к возобновлению военных действий должна быть выше у азербайджанской стороны. Но внешние силы и алиевский режим успешно (пока) гасят эти порывы «похода на Карабах». Но это не означает, что в ходе «форматирования региона» Баку не решится на авантюру и не нажмет кнопку «войти». Вот почему мирное решение карабахского конфликта - иллюзия. Пока же, до «форматирования», мы все находимся, выражаясь тем же компьютерным языком, в режиме stand-by (ожидания).

Пат продолжается и в армяно-турецком процессе. Большие надежды были связаны с «футбольной дипломатией». Но футбольное радушие завершилось. Турция осталась верна политике блокады границ. Армяно-турецкое соглашение о нормализации отношений, которое должно было положить конец «вековой вражде», застряло в турецком парламенте, где проазербайджанское большинство желает добиться эвакуации армян из нагорно-карабахского анклава (то есть, депортации армян). Поскольку Ереван на такой сценарий не согласен, турецкий парламент отказывается начать ратификационный процесс. И эта патовая ситуация во всем регионе, скорее всего, продлится до следующего переломного момента, возможного в виде событий и войны 1988-1994 годов. Если, конечно, регион добровольно не вовлечется в экономические и военные структуры Запада. Что пытается сделать Грузия. Но грузинский народ свою цену за это уже заплатил.

Нам же остается действовать так, чтобы нашей ценой за это не стало наше поражение. Например, чтобы быть богатым и удачливым в современном мире, надо иметь либо ум, либо энергоресурсы. При этом наличие одних энергоресурсов без ума недостаточно. У Армении нет энергоресурсов, а еще и близится срок закрытия ААЭС. А та же Грузия пользуется естественными преимуществами своего транзитного положения. Сегодня Тбилиси выставил на продажу участок газопровода, который идет из России в Армению и благодаря которому дышит наша экономика. Наиболее вероятный покупатель газопровода наш другой сосед - Азербайджан. На первый взгляд кажется, что мы должны сделать все, чтобы не допустить этого, представляя, что с нами будет, если Баку закроет грузинский кран российского газа, покупаемого Арменией. Однако ожидаемой грузино-азербайджанской сделке следует только радоваться. Грузия получит только какую-то сумму денег и потеряет возможность шантажировать Армению. Азербайджан приобретет груду железа на территории Грузии, которую надо еще содержать. Россия, ничего не давая Армении взамен ее союзничества, поймет, что если не предложит ей достойное партнерство вместо давно изживших себя отношений хозяина и слуги, она просто очень скоро завершит историю своего присутствия в регионе. Наконец, Армения сможет задействовать газопровод из Ирана, который стал в последние годы непонятным капиталом, который лежит под подушкой.

Тем самым Армения оборвет одну нитку своей рабской зависимости от России, которая все быстрее скатывается в бездну ксенофобии. Россия считает Армению своим форпостом в регионе, который должен ставить «шах» остальному Кавказу и окрестностям от имени Кремля. Но теперь Армения уже не может ничем помочь России, она сама должна обрести свое место в новом мире и свой путь к тому, чтобы вновь стать свободной страной, страной Толстого и Чехова, Сахарова и Солженицына. Но и мы свою свободу не должны превращать в заложницу игр и амбиций других стран.

Давид ЗОРЯН.

Նա ով չի հիշում իր անցյալը, դատապարտված է այն նորից վերապրելու

Շուշին գտնվում է Լեռնային Ղարաբաղի լեռնային շղթայի նախալեռներում՝ Ստեփանակերտից 11 կմ հեռավորության վրա: Հիմնադրվել է 1752 թվականին, իսկ քաղաք է կոչվել 1840 թվականից: Բնական անմատչելի դիրքի շնորհիվ Շուշին ծառայել է որպես պաշտպանական ամրություն, որը հետագայում դարձել է բերդ: 1790-ական թվականներին, լինելով Անդրկովկասի կարևորագույն ռազմական ու քաղաքական կենտրոն, ենթարկվել է պարսկական զորքերի հարձակմանը: Սովետական կարգերի հաստատման նախօրեին Շուշին դարձել է ազգամիջյան արյունահեղ բախումների թատերաբեմ:

1920 թվականին թուրքերը հրդեհել են քաղաքի հայկական թաղամասի շուրջ յոթ հազար տուն, կոտորել 35 հազար հայ բնակչություն:

Այո, ժամանակները դաժան պատմություններ են գրում ու թողնում ժողովուրդների անջնջելի հիշողության մեջ: Եվ տարիների մշտահոսով շրջապտույտն անընդհատ կրկնվում է նաև մեր հայ ժողովրդի պատմության մեջ: Եվ բոլոր ժամանակներում էլ այդ պատմությունը հարուստ է եղել քաղաքական վայրիվերումներով, պարտություններով ու փառավոր հաղթանակներով: Այդ Հաղթանակներից յուրաքանչյուրը մի յուրահատուկ մարտահրավեր էր քմահաճ ճակատագրին 451-ին՝ Ավարայրում, 1918-ին՝ Սարդարապատում, 1992-ին՝ Շուշիում...

Հաղթանակը Արցախյան գոյամարտում, որում մի նոր էջ բացեց Շուշիի պանծալի հաղթանակը՝ եկավ վերստին փաստելու, որ հայը չի դադարել իր հողի, իրավունքի և պատմի նվիրյալը լինելուց:

Հույսերի, սրտատրոփ սպասումների ծնունդ էր դաժան մարտերում թրծված մեր բանակը, որն աշխարհին ապացուցեց մեզ համար պարզ մի ճշմարտություն՝ զինատեսակներից հզորագույնը հայրենասիրական պաշտպանությունն է: Հների կողքին նորօրյա հերոսներ ծնվեցին, իսկական դյուցազուններ: Եկավ Ավոն՝ իր կյանքով ու գործով հաստատելով, որ Արցախի լինելը-չլինելու հարցը մեր պատմության հաղթական սկիզբն է կամ ողբերգական մահը, մեր մահը: Եղան բազում հերոսներ, լեգենդներ, որոնք անմահացան պատմության ու

ժողովրդի անմար հիշողության մեջ՝ իրենց անձնուրաց հայրենանվիրումով:

Եվ ահա ես այսօր քայլում եմ մեր հինավուրց Շուշիի շքեղ փողոցներով, պատերազմից ավերված, իսկ այժմ վերանորոգված բազմահարկ բնակելի և ադմինիստրատիվ շենքերի, դպրոցների, մանկապարտեզների մոտով ու սիրտս լցվում է ուրախությամբ ու հպարտությամբ: Որքան շատ կառուցվեց ընդհամենը 15 տարվա ընթացքում: Մտածում էի, որ դեռ ինչքան չկատարված և կատարվելիք գործեր կան, որոնց մասին շատերս չգիտենք: Ուստի որոշեցի մտնել քաղաքապետարան ու տեղեկանալ ամեն ինչի մասին: Դա շատ անհրաժեշտ է, որ իմանան բոլորը՝ և՛ արցախցիները, և՛ մոտավոր ու հեռավոր արտասահմանում բնակվող մեր սիրելի հայրենակիցները, բոլոր հայերը: Իմ այցի նպատակը անչափ ուրախացրեց պրն. Ավագիմյանին:

- Պրն. Ավագիմյան, չինական մի այսպիսի առած կա, որը սովորեցնում է մարդուն. «Այն, ինչ որ ասում ես, քոնն է, իսկ իմացածը, որ չես ասում, կորած է...»: Ուստի խնդրում եմ համառոտ պատմեք մեր հինավուրց Շուշիի երեկվա, այսօրվա կատարվածների և վաղվա անելիքների մասին:

- Երեկվա մասին շատ պետք է ասվի, բայց բավարարվենք միայն նրանով, որ 1992 թվականի մայիսի 9-ը մեր պատմության ամենահերոսական օրերից է, երբ վերջապես վերացավ Շուշիի վրա իջեցած անեծքը ու հայ ազատամարտիկի բազկից տապալված թուրք ասկյարը հեռացավ առհավետ, հեռացող մուսուլմանների շնչի հետ: Ու բացվեց դեպի Հայաստան տանող ճանապարհը:

18 տարի է անցել այդ օրից: Այսօր, ճիշտ է, դանդաղ, բայց շենանում է Շուշին:

2009 թվականի մարաթոնի գումարների մեծ մասը հատկացված էր Շուշիի վերականգնման աշխատանքներին: Հիմնադրամի միջոցներով բարեկարգվել է Շուշիի մուտքի ճանապարհը, բարեկարգվում են փողոցները, աշխատանքները կկատարվեն նաեւ 2011 թվականի գարնանը:

Վերանորոգվել են տասից ավելի բազմահարկ շենքեր, տանիքներ, իսկ մոտ օրերս կավարտվի կենտրոնական գրադարանի կապիտալ վերանորոգումը, ինչպես նաև Խաչատուր Աբովյանի անվան դպրոցի վերականգնման աշխատանքները:

- Ի՞նչ կասեք հեռանկարային պլանների մասին: Ինչպիսի՞ն եք տեսնում ԼՂՀ երկրորդ մայրաքաղաքի ապագան:

- Փայլուն (ծիծաղում է): Մենք շատ ենք ցանկանում, որ Շուշին վերագտնի իր երբեմնի փառքը: Մենք Շուշին տեսնում ենք որպես մշակութային քաղաք, զբոսաշրջության կենտրոն:

Շուշիին պետք չեն շքեղ գործարաններ, կառույցներ, այն պետք է բոլորին գրավի իր հին շինություններով: Եվ մենք պատրաստվում ենք Շուշիի հին փողոցները վերանորոգել հենց հին տեսքով: Ճիշտ է, ժամանակակից ոճով, բայց հնությունը անպայման պետք է պահպանվի:

- Ինչպիսի՞ օգնություն եք ցուցաբերում զոհվածների ընտանիքին:

- Արցախյան պատերազմից հետո զոհվածների ընտանիքները միշտ մեր կառավարության ուշադրության կենտրոնում են, և քաղաքապետարանն էլ իր հնարավորության սահմաններում ամեն ինչով օժանդակում է այդ ընտանիքներին: Հիմնականում այդ օժանդակությունը իրականացվում է պետական մակարդակով և քաղաքապետարանն էլ իր ուժերի ներածին չափով օգնություն է ցուցաբերում:

- Շուշին ունի փառավոր անցյալ նաև մշակույթի բնագավառում: Որպեսզի վերականգնի իր երբեմնի փառքը, ի՞նչ է կատարվում այսօր այդ ուղղությամբ:

- Հատկապես այս վերջին երկու տարիների ընթացքում Շուշիում մշակութային կյանքը բավականին աշխուժացել է, ինչը պայմանավորված է Շուշիի հանդեպ այլ պետությունների կողմից ցուցաբերվող վերաբերմունքով: Այսօր Շուշիում արդեն գործում են վեց մշակութային օջախներ. Մշակույթի տունը, կենտրոնական գրադարանը, մանկական երաժշտական դպրոցը, «Վարանդա» մանկական երաժշտախումբը, պատկերասրահը, թատրոնը: Հպարտությամբ ասենք, որ վերջերս թատրոնի անձնակազմը մասնակցել է Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարարության կողմից կազմակերպված «Մեկ ազգ, մեկ մշակույթ» փառատոնին և արժանացել դիպլոմի: Ժողգործիքների համույթը հաճախակի է հանդես գալիս ԼՂՀ-ի, ՀՀ-ի շրջաններում: «Նարեկացի» արվեստի կենտրոնում սովորում են տաղանդաշատ պատանիներ:

Վստահ ենք, որ Շուշին կվերականգնի իր երբեմնի փառքը և կդառնա մեր հանրապետության մշակույթի և հոգևոր կենտրոնը:

- Մեր այս հարցազրույցը կտպագրվի Ռուսաստանի Դաշնության հայատառ մամուլում: Ի՞նչ կցանկանայիք հաղորդել ու մաղթել նրա ընթերցողներին:

- Բոլորս գիտենք, որ Ռուսաստանի Դաշնությունում ապրում են նաև հազարավոր արցախցիներ: Ողջունում ենք նրանց ու ցանկանում, որ ապրեն արժանապատվորեն ու բարձր պահեն մեր ազգի անունն ու

⊃15

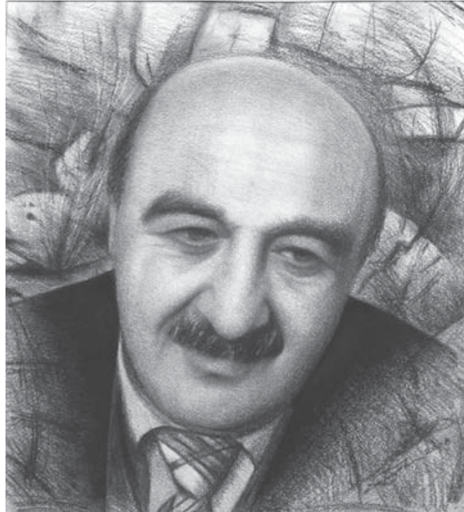
«Մաշտոց» կրթամշակութային կենտրոն» ՀԿ-ն 15 փարեկան է

«1600 տարի է, ինչ Մաշտոց անունը հայոց համար ոգեղեն ամենաբարձր արժեքն է, հայրենիք ու մշակույթ, արյան ավիշ է ու զգացմունքների կիզակետ:

Արդեն 15 տարի է, ինչ «Մաշտոց» կրթամշակութային կենտրոն անունը մեզ համար ոգեղեն արժեքների սահմանապահն է ու պաշտպանը, դրանց զարգացման ու ժառանգորդման նվիրյալը: Սակայն ոչ մի գեղեցիկ երեւույթ ինքնին մեկուսացած չի կարող օգտակար լինել, եթե չկա նրա ոգու եռքը, հասակի աշնան պտուղները:

«Մաշտոցի» «ոգու եռքը» Գագիկ Աթաբեկյանն է, մեր իրականության մեջ իր գործին անմնացորդ մի նվիրյալ, մտավորական-հրապարակախոս»:

Սամվել Խալաթյան
ՀՀ մշակույթի վաստակավոր գործիչ, դրամատուրգ

Գարեգին Ա երջանկահիշատակ Հայոց Հայրապետի օրհնությամբ /որն էլ հանդիսացավ ՀԿ-ի գործերի և հաջողությունների գրավականը/ 1995 թ. հոկտեմբերի 12-ին` Թարգմանչաց տոնի օրը ծնունդ առավ կրթասիրաց նպատակ, որն իրագործելու համար 1995 թ. նոյեմբերի 20-ին Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարությունում գրանցվեց Վանաձորի «Մաշտոց» հիմնադրամը, ներկայիս` Լոռու մարզի «Մաշտոց» կրթամշակութային կենտրոն» հասարակական կազմակերպությունը: Այսօր կազմակերպությունն արդեն 15 տարիների տարեգրություն ունի:

Անցնող տարիների մեջ գնահատելի է այն, որ նախագահությամբ Գագիկ Աթաբեկյանի «Մաշտոց» ՀԿ-ն, առաքելությանը հարազատ, իր գործունեության շրջանակներում միախմբել է մտավորականների, հասարարական գործիչների, արվեստի, գիտության, կրթության ու հոգևոր կյանքի մշակների:

Գնահատելի է նաև «Մաշտոց» համանուն խորագիրը կրող գիտակրթական, մշակութային հանդեսի գործունեությունը, որի միջոցով հայ հանրությանը մշտապես լուսաբանվել է հատկապես Լոռվա աշխարհի շատ ու շատ գործիչների կյանքն ու նրանց գործերը:

Հայագիտական հանդեսն իր ուրույն դերակատարությունն ունի կրթության ու մշակույթի զարգացման և Հայաստանում քաղաքացիական հասարակության կայացման գործում: Իզուր չէ, որ Հայաստանի ժուռնալիստների միությունը կարևորում և բարձր է գնահատում հանդեսի դերակատարությունը Հայաստանի Հանրապետությունում և Սփյուռքում հայոց մշակութային արժեքների պահպանման ու տարածման ազգաշահ գործում:

«Մաշտոց» կրթամշակութային կենտրոնը 2008 թ-ից հանդիսանում է նաև Վանաձորի «Մաշտոց» հրատարակչության հիմնադիրը, առաքելություն ունենալով նպաստել Լոռու մարզում ստեղծագործող գրողների, նկարիչների, քանդակագործների, բեմարվեստի գործիչների, վաստակաշատ ուսուցիչների կյանքն ու գործունեությունը լուսաբանող գրքերի լույս ընծայմանը:

Կազմակերպությունը, հաճախ բարձր ատյաններում ստանձնելով բարի միջնորդի դերը, «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգեն Առաջին»` մեդալով պարգևատրել է պատվարժան ու վաստակաշատ անձանց` նկատելի դարձնելով նրանց ազգաշահ ծառայություններն ու հայրենանվեր գործունեությունը:

Գնահատելի է, որ «Մաշտոց» ՀԿ-ն իր կյանքի այսքան կարճ ժամանակահատվածում կարողացել է մեծաքանակ գործեր իրականացնել թե՛ կրթության և թե՛ մշակույթի, ինչպես նաև բարեգործության ասպարեզներում` մնալով իր կոչմանը հարազատ:

Կազմակերպությունը հավատարիմ է իր առաքելությանը, գործում է ի շահ հայ ժողովրդի, հասարակության, նրանում ժողովրդավարության հաստատման, ազգային մշակույթի ու կրթության զարգացման: Հավաստիացումը` կրթամշակութային կենտրոնի ձեռքբերումներն ու վաստակած վարկը, որը վավերացնում է հասարակական կազմակերպության 15 տարիների լինելիության կարևորությունը և ձեռնարկածի պտղաբերությունը:

Հպարտ ենք, որ ունենք այսպիսի գործընկեր, քանզի նրանց քրիստոնեական և ազգային անշահախնդիր նվիրումը գնահատվում է ըստ արժանվույն ու նրանց ջանքերի արդյունքը դառնում է ոգեղեն արժեքներ, մնայուն ներդրում մեր հայրենիքի, մեր մարզի, մեր քաղաքի շարունակվող պատմության մեջ:

«Գործարար» ամսագրի ստեղծագործական կոլեկտիվը, բազմահազար ընթերցողները շնորհավորում են «Մաշտոց» կրթամշակութային կենտրոն» ՀԿ հիմնադիր նախագահ, «Մաշտոց» հանդեսի գլխավոր խմբագիր Գագիկ Լևոնի Աթաբեկյանին հոբելյանի կապակցությամբ, մաղթում են ամենայն բարին և ազգանվեր գործերում նորանոր հաջողություններ:

Թող որ Ձեր ապրելիք յուրաքանչյուր վայրկյանը լինի ստեղծագործ մտքի փայլատակման, նոր հեռանկարների, համարձակ ծրագրերի, սպասված ու անսպասելի վերելքների, հաճելի անակնկալների ակընթարթներ թե՛ անձնական, թե՛ աշխատանքային կյանքում»:

14➲

պատիվը: Նրանք կարող են հպարտանալ Արցախի հաղթանակներով և բազմաբնույթ նվաճումներով: Հասկանալի է նաև մի բան, որ նրանք լավ կյանքից չէ, որ այնտեղ են: Աշխարհով մեկ է ցրված հայ ժողովուրդը, որովհետև եղել է Հայոց մեծ Ցեղասպանություն, հետո Արցախի արդար պահանջի դեմ ազերների կատարած ոճրագործությունները: Մենք շատ շնորհակալ ենք ռուս ժողովրդին` հայ փախստականների նկատմամբ նրանց հոգատարության ու բազմակողմանի օգնության համար: Չեմ կարող չհիշել մեր մեծ Աբովյանի «Վերք Հայաստանի» վեպից այս տողերը. «...Իմ քույր Վոլգան միշտ Ձեզ դեղ ու դարման կանի, մեր անխզելի կապը, մեր սուրբ սերը կմնա հավիտենական: Համել լավ իմացեք, որ ամեն ազգի պահողը, իր հետ կապողը լեզունա, լեզուն: Հայոց երիտասարդներ, տասը լեզու իմացեք, բայց Ձեր լեզուն դայիմ պահեցեք, քանի որ իր մոր կաթը երեխայի համար շաքարից էլ է քաղցր, մեղրից էլ...»:

Վերջացնելով խոսքս, ցանկանում եմ իմ մեծ երախտագիտությունը հայտնել Ռուսաստանի Դաշնության մեր հայ մտավորականներին, որոնց ջանքերով այնտեղ գործում են բազմաթիվ հայկական դպրոցներ, հայերեն լեզվով հրատարակվում են թերթեր ու ամսագրեր: Թող այդպիսի հայրենանվեր գործերով ապրեն մեր հայերը հեռավոր ու մերձավոր արտասահմանում և թող ամենուր և ամեն կերպ աջակցեն Հայոց մեծ Ցեղասպանության և Արցախի անկախության միջազգային ճանաչման համար: Դրանց չճանաչումը մարդկային իրավունքների ոտնահարման ամենակոպիտ դրսեւորումներից են:

- Այո, պրն. Ավագիմյան, ես էլ համամիտ եմ Ձեզ հետ: Ճիշտ որ, աշխարհի քաղաքակիրթ մարդկության համար դա մեծ ամոթ է: Դա ուղղակի հանցավոր լռություն է: Սակայն հայ ժողովուրդը հույսը չի կորցնում: Հուսադրող է, այնուամենայնիվ, այն փաստը, որ չնայած դանդաղ, բայց վճռորոշ քայլեր են ձեռնարկվում համաշխարհային հանրության կողմից՝ Հայոց Ցեղասպանությունը և Արցախի անկախությունը ճանաչելու ուղղությամբ: Եվ, անկասկած, դրանով իսկ աշխարհը կփրկի իրեն նոր ոճրագործությունների հեռանկարից, որովհետև նա, ով չի հիշում իր անցյալը, դատապարտված է այն վերապրելու:

Արմինե ՍԱՐԳՍՅԱՆ
Արցախի Պետական համալսարանի «Լրագրության» բաժնի 4-րդ կուրսի ուսանողուհի

Աշխարհի ամեն մի անկյունում հայ կա: Որտեղ հայ կա, այնտեղ Հայաստան կա: Աշխարհով մեկ սփռված հայորդիները ուր էլ որ լինեն, իրենց սրտում պահում են իրենց հայրենիքը եւ օտարին սիրել ու հարգել են տալիս այդ հայրենիքը:

Ապրելով եւ ստեղծագործելով հայրենիքից հեռու, նրանք բարձրացնում ու վեհացնում են հայի անունը, Հայաստան անունը:

Նման երեւելի հայորդիներ շատ կան, եւ մենք ճանաչում ենք շատերին, հպարտանում ենք:

Սամվել Կարապետյանը Ռուսաստանի «Անշարժ գույքի արքաների» ցանկում երրորդն է՝ իր «Տաշիր» խմբով

Ռուսական Forbes ամսագիրը, ինչպես ամեն տարի, այնպես էլ այս անգամ իր փետրվարյան համարում հրապարակել է Ռուսաստանի անշարժ գույքի ամենախոշոր սեփականատերերի 30 հոգանոց ցուցակը: «Անշարժ գույքի արքաները» վերնագրով այս վարկանիշում ներկայացված են ֆիզիկական անձինք կամ ֆիզիկական անձանց խմբեր, որոնք տիրապետում են խոշոր առևտրային անշարժ գույքի: Այս ցուցակի երրորդ տեղում է հայտնվել ազգությամբ հայ, «Տաշիր» խմբի հիմնադիր ու սեփականատեր Սամվել Կարապետյանը, ով անշարժ գույքը վաձակալմամբ տրամադրելուց 2010 թ. ընթացքում ստացել է 410 մլն դոլար եկամուտ:

Այս ցուցակում ներառված են միայն ԱՊՀ–ի քաղաքացիները, իսկ օտարերկրյա ֆոնդերն ու ընկերությունները հաշվի չեն առնվում: Յուրաքանչյուր ներկայացուցչի տեղը որոշվում է՝ հաշվի առնելով այն վարձավճարները, որը նա ստանում է 2010 թ. իր տիրապետության տակ եղած անշարժ գույքը վարձակալությամբ հանձնելով: Այլ բիզնեսներից, այդ թվում և անշարժ գույքի վաճառքից ստացված

եկամուտները հաշվի չեն առնվում: Առևտրային կենտրոններից եկամուտը հաշվարկվում է վարձակալության տրվող մակերեսներով: Այն տարածքները, որտեղ առևտուր է իրականացնում տվյալ տարածքի տերը, չեն հաշվարկվում:

Վարկանիշի արդյունքներից ելնելով՝ Forbes Russia–ն եզրակացնում է, որ Ռուսաստանի անշարժ գույքի խոշորագույն սեփականատերերից յոթի եկամուտները 2010 թ. ավելացել են, սակայն ոչ թե ի հաշիվ վարձավճարների ավելացման, այլ նոր օբյեկտների գնման կամ կառուցման: Նրանց թվում է Կարապետյանը, որը ճգնաժամի ընթացքում ընդարձակել է բիզնեսը՝ գնելով սնանկացող ընկերությունների անշարժ գույքը: Այս նախագծերում Կարապետյանի ներդրումների ընդհանուր մեծությունը Forbes Russia-ի գնահատմամբ գերազանցել է 2 մլրդ դոլարը: Ընդ որում՝ նա անշարժ գույք ունի ոչ միայն Մոսկվայում, ինչպես ցուցակի իրենից առաջ գտնվող երկու մասնակիցները, այլև Յարոսլավլում, Բելգրադում, Իվանովոյում, Կալուգայում, Սոչիում և Յալտայում:

Forbes–ի նախորդ տարվա նույն ցուցակում Սամվել Կարապետյանի «Տաշիրի» եկամուտները վարձավճարներից կազմել էր 230 մլն: Այսինքն մեկ տարվա ընթացքում նա գրեթե կրկնապատկել է իր եկամուտներն այս գծով:

Համաձայն այս ցուցակի՝ 2010 թ. անշարժ գույքի վարձակալությունից Կարապետյանից շատ են վաստակել միայն երկուսը՝ ադրբեջանցի Արաս Ագալարովը՝ Ադրբեջանի ներկայիս նախագահի խնամին, որը ներկայացնում է Крокус ընկերությունների խումբը՝ 550 մլն դոլար և Киевская площадь խումբը ներկայացնող Զարախ Իլիևը և Գոդ Նիսանովը՝ 520 մլն դոլար եկամուտ:

Փողերս էլ ձեզ չեմ տա

Հայազգի հայտնի գործարար եւ բարերար **Քըրք Քըրքորյանը** լուծարել է իր միջոցներով ստեղծված «Լինսի» հիմնադրամը եւ այնտեղ գտնվող ամբողջ գումարը՝ մոտ 200 միլիոն դոլար, նվիրաբերել է Կալիֆոռնիայի համալսարանին: Այս մասին նախօրեին համապատասխան հայտարարություն է տարածել Կալիֆոռնիայի համալսարանի Լոս Անջելեսի մասնաճյուղը: Տեղեկատվությունը չափազանց ուշագրավ է այն առումով, որ ժամանակին Քըրքորյանը այդ նույն հիմնադրամից հսկայական միջոցներ տրամադրեց Հայաստանին հիմնականում ճանապարհաշինության համար: Այդ գումարների փոշիացման մասին ժամանակին բազմաթիվ հրապարակումներ եղան: Եվ ահա Քըրքորյանի այս որոշումը ցույց է տալիս, որ ինքը՝ բարերարը քաջատեղյակ է, թե 6-7 տարի առաջ ինչպես են մսխվել իր տրամադրած հսկայական միջոցները Հայաստանում ու այլեւս որոշել է դրանք ավելի արդյունավետ օգտագործել, այսինքն, այլեւս չտրամադրել Հայաստանին: Որքան էլ մեզ համար տխուր է այս իրադարձությունը, նույնքան էլ՝ մարդկայնորեն հասկանալի:

ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԸ ՄԵԾԱՆՈՒՄ ԵՆ, ԱԿՆԿԱԼԻՔՆԵՐԸ՝ ՆՈՒՅՆՊԵՍ

Հայաստանի ըմբշամարտի ֆեդերացիայի համար նոր մրցաշրջանը պաշտոնապես մեկնարկում է հունվարի 25-ին ազատ եւ հունահռոմեական ըմբշամարտի հանրապետության առաջնություններով: 2011 թվականը կարեւորվում է նաեւ նրանով, որ այս տարվանից մեկնարկում են օլիմպիական վարկանիշային մրցաշարերը, որտեղ մեր ըմբիշները պայքարելու են Լոնդոնի ուղեգրեր նվաճելու համար:

Կատարած աշխատանքների եւ 2011-ին նախանշած ծրագրերի շուրջ «Առավոտը» զրուցեց ֆեդերացիայի 1-ին փոխնախագահ եւ գործադիր տնօրեն Հովհաննես Սոֆոյանի հետ:

- Պարոն Սոֆոյան, անցած տարի մեր ըմբիշները միջազգային ասպարեզներում ունեցան նշանակալի ծեռքբերումներ, ցավոք, նաեւ՝ ծախողումներ: Կարո՞ղ եք հակիրճ ամփոփել 2010 թվականի արդյունքները:

- Հունահռոմեական ոճում, իրոք, պատկառելի արդյունքներ ունեցանք. աշխարհի մեծահասակների առաջնությունում՝ 2 արծաթ եւ 1 բրոնզ, աշխարհի երիտասարդների առաջնությունում՝ 1 ոսկի եւ 1 երրորդ մրցանակակիր, Եվրոպայի երիտասարդականում՝ 1 արծաթ եւ 2 բրոնզ, Եվրոպայի պատանեկանում՝ 3 արծաթ եւ 2 բրոնզ, աշխարհի գավաթի խաղարկությունում՝ թիմային երրորդ տեղ: Իսկ մեր երեք ըմբիշներ՝ Ռոման Ամոյանը, Արսեն Ջուլֆալակյանը եւ Յուրի Պատրիկեեւը շահեցին անցկացրած բոլոր չորս գոտեմարտերը եւ, չնայած հիմա աշխարհի գավաթում անհատական հաշվարկ չի անցկացվում, ըստ էության, նրանք առաջինը դարձան իրենց քաշային կարգերում: Ընդ որում, Հայաստանը միակն էր, որի թիմի միանգամից երեք ներկայացուցիչներ միայն հաղթանակներ տոնեցին: Նվաճած մեդալների քանակը կարող էր ավելի լինել, եթե Եվրոպայի մեծահասակների առաջնությունը Բաքվում չանցկացվեր, ուր մեր տղաները չմեկնեցին: Եվ մի բան էլ: Այն, որ 2010-ի տասը լավագույն մարզիկներից երեքը ըմբիշ են, արդեն իսկ կատարված աշխատանքի գնահատում է:

Ցավոք, մեր ազատ ոճայիններն անցած տարի մարզասերներին ուրախանալու այսպիսի առիթներ չընձեռեցին, չնայած նրանք էլ Սինգապուրի պատանեկան անդրանիկ օլիմպիական խաղերում մեկ բրոնզե մեդալ նվաճեցին: Բայց դա չի նշանակում, թե այնտեղ ամեն բան կորած է: Հայաստանն ունի հարուստ ավանդույթներ, տվել է հանրահայտ մարզիկներ: Սպորտն այսպիսին է. վերելքներն ու անկումները հաջորդում են միմյանց: Ֆեդերացիայում լուրջ քննարկումներ են կազմակերպվել, մշակվել հստակ ծրագրեր: Մասնավորապես, բոլոր տարիքային խմբերի հավաքականների մարզիչներին ներկայացվել են վերլուծությունների արդյունքում նրանց աշխատանքում տեղ գտած թերությունները եւ հանձնարարվել

վերացնել դրանք: Բացի դա, ֆեդերացիան այս տարի ավելացրել է ընդհանուր ծախսերի ծավալները հատկապես ազատ ոճի պատանեկան ու երիտասարդական հավաքականների ուսումնամարզական հավաքների ու միջազգային մրցումների մասնակցության ցանկն ընդլայնելու նպատակով լրացուցիչ միջոցներ հատկացնելով: Վստահ ենք, որ արդյունքներն իրենց շատ երկար սպասեցնել չեն տա:

- Ի՞նչ գումարների մասին է խոսքը:

- Հայտնի է, որ ֆեդերացիաներին պետբյուջեից տրամադրվող տարեկան աջակցության գումարները մարզաձեւ պահպանելուն, զարգացնելուն, ընդհանուր քաղաքականություն մշակելուն եւ իրականացնելուն չեն բավականացնում: Առավել եւս՝ մեզանում ըմբշամարտի նման առաջատար մարզաձեւին: Դրա համար էլ մեր ֆեդերացիայի նախագահ Սամվել Կարապետյանը ոչինչ չի խնայում Հայաստանում բարձրակարգ ըմբիշներ աճեցնելու եւ միջազգային ամենաբարձր կարգի մրցումներում Հայաստանի դրոշը բարձրացնելու եւ օրհներգը հնչեցնելու համար: Օրինակ, անցած տարի նա մարզաձեւին իր միջոցներից հատկացրել է մոտ $1,7 մլն: Այս տարի գումարը կավելանա շուրջ $200 հազարով՝ կապված ՖԻԼԱ-ի անդամավճարների գումարի թանկացման, ինչպես նաեւ արդեն նշածս ուսումնամարզական հավաքների ավելացման ու միջազգային ֆեդերացիայի տարեկան միջոցառումների պլան՝ պատանիների աշխարհի առաջնություն մտցնելու հետ, որին մասնակցելը մենք պարտադիր եւ օգտակար ենք համարում: Ինքներդ դատեք. պարոն Կարապետյանը ամեն ամիս 211 ըմբիշի 30 հազարից մինչեւ 600 հազար դրամ թոշակ է տալիս: Եվ մի բան էլ: Մեծահասակների հավաքականներում ըմբիշներ կան, որոնց համար ընդհանուր հավաքների ժամանակ մարզիչները տվյալ քաշային կարգում գոնե մեկ մոտավորապես հավասար մրցակից չեն գտնում: Օրինակ, Յուրի Պատրիկեեւը հունահռոմեական, եւ Ենոքյան եղբայրները՝ ազատ ոճում: Դրա համար ֆեդերացիան նախագահի առաջարկով կամ նրանց գործուղում է այլ երկրներ, կամ դրսից մարզումային մրցակից հրավիրում, որը եւս քիչ գումար չի կազմում:

- Պարոն Կարապետյանը տարվա մեծ մասը Հայաստանում չէ: Նա, որ մեծ գումարներ է տրամադրում, տեղյա՞կ է, թե դրանք որտեղ եւ ինչպես են ծախսվում:

- Ոչ միայն տեղյակ է, այլեւ՝ ծանոթ բոլոր մանրամասներին, ամեն մի անցուդարձի: Թող այնպիսի տպավորություն չստեղծվի, թե պարոն Կարապետյանը դրամի մի մեծ պարկ ունի, որից ինչքան էլ հանես, առատության եղջյուրի պես երբեք չի սպառվի: Նա ֆեդերացիա հավաքագրել է մասնագետների, որոնց վստահում է: Մենք կազմում ենք ծրագրեր, դրանք ներկայացնում իրեն: Նա էլ ծանոթանում է ու ֆինանսավորում ոչ թե առանձին մարդկանց, այլ՝ այդ ծրագրերը: Իսկ եթե ընթացքում նոր հարցեր են ծագում, անձամբ ես եմ նրան անմիջապես տեղյակ պահում:

- Մեր զրույցը պտտվում է հավաքականների եւ մեդալների շուրջ: Բայց եկեք չմոռանանք նաեւ մարզերը, որտեղ, անկասկած, շնորհալի ու հեռանկարային պատանիներ ու երիտասարդներ կան, որոնք, գուցե, կորչում են:

- Միանգամայն համաձայն եմ հարցադրմանը: Ֆեդերացիան այդ հարցում էլ նախաձեռնողն է: Բայց մարզերում ու քաղաքներում մենք տեղական ինքնակառավարման մարմինների լուրջ աջակցության կարիքն ունենք: Նրանք պետք է պատշաճ ուշադրություն դարձնեն տեղերում սպորտի, այդ թվում՝ նաեւ ըմբշամարտի, զարգացմանը, ապահովեն համապատասխան բազաներ, պահեն մարզիչներ եւ նրանց հնարավորին չափ պատշաճ վարձատրեն: Եվ եթե ֆեդերացիան համոզվի, որ մոտեցումը լուրջ է, անհրաժեշտության դեպքում, չկասկածեք, եղած հնարավորությունների սահմաններում նման նախաձեռնություններին սատար կկանգնի:

- Վարկանիշային ի՞նչ մրցումներ կան առջեւում:

- 2011 թվականին Ստամբուլում կայանալիք աշխարհի առաջնությունը, որտեղ օլիմպիական վարկանիշ տալիս են 1-6-րդ տեղերը: Եկող տարի գարնանը կազմակերպվելու է եւս երեք վարկանիշային մրցաշար, մեկը Եվրոպայի համար, երկուսը աշխարհի մասշտաբով:

- Լոնդոնում քանի՞ մասնակից կունենանք:

- Գուշակություններ անել պետք չէ: Մանավանդ որ, մեր մարզաձեւում պատասխանատու անձի արտահայտած թեկուզ ցանկությունը հետագայում ենթակա է դառնում պարտադիր կատարման: Համենայնդեպս, մենք անում ենք հնարավոր ամեն բան, որպեսզի ըմբշամարտի երկու ոճերը միասին Հայաստանի օլիմպիական հավաքականում ունենան առնվազն ութ ներկայացուցիչ:

Աշոտ ՀԱԿՈԲՅԱՆ

Հայոց այբուբենը՝ որպես լեզուների նախահիմք

Յուրաքանչյուր հայի համար հայոց այբուբենն ազգային անսպառ գանձ է և հպարտություն: Այն նաև ինքնություն է, մշակույթ, գրականություն և ամենից առաջ՝ աստվածային երևույթ: Հասկանալով և գնահատելով մեր այբուբենի պատմական ու մշակութային արժեքը՝ որ դեռ կան շատ չբացահայտված և չվերծանված իրողություններ, որոնք ուսումնասիրությունների կարիք ունեն ոչ միայն լեզվաբանական, այլև՝ տարատեսակ հայտնի և անհայտ գիտությունների ամենատարբեր բնագավառներում:

Նախամաշտոցյան գրերը հաստատող 2 կարգի փաստեր են հիշատակվում՝

1. Լեզվական – իրական
2. Ենթադրյալ – կարծեցյալ:

Առաջին խմբի մեջ մտնում են հայագիր և օտարագիր աղբյուրները: Բնական է, որ գիր, գրականություն չունեցող ազգը չէր կարող ունենալ Տիր աստծո պաշտամունք (եգիպտական աղբյուրներում պահպանվել է այդ աստծո իրական անունը՝ Թօդ):

Ուշագրավ է պատմահայր Մովսես Խորենացու հաղորդած տեղեկությունը Արամ նահապետի մասին, ով տիրել էր Տիտանյանների նվաճած հայկական տարածքներին՝ հրամայելով տեղի բնակչությանը «ուսանել զխօսս եւ զլեզուս հայկական» («սովորել հայոց խոսքն ու լեզուն»):

Հույն սոփեստ և հռետոր Լուցիոս Փլավիոս Փիլոստրատոսը (2-3-րդ դդ.) «Ապոլոն Տիանացու վարքը» երկում ներկայացնում է այն փաստը, որ Հայկական Տավրոսից Արևմուտք՝ Պամփյուլիա փախած մի հովազի ոսկե վզնոցին հայերեն տառերով գրված էր. «Արշակ արքան՝ Նյուսիա աստծուն»: Իսկ Հիպպոլիտոսը (3-րդ դ.) արմեններին հիշատակել է գիր ունեցող ժողովուրդների շարքում (լատինացիներ, սպանացիներ, հույներ, մարեր):

Ասորի գիտնական Բարդածանը (13-րդ դ.) վկայում է, որ վերծանել և թարգմանել է հայ հեթանոսական մատյանները:

Վարդան Արևելցին (12-13-րդ դդ.) վկայում է, որ Կիլիկիայի տարածքում գտնվել է Հեթում արքայի ժամանակաշրջանում պահպանված դրամ՝ Հայկազյան կռապաշտ թագավորների անուններով՝ հայատառ գրությամբ:

Երկրորդ խմբում ենթադրյալ-կարծեցյալ փաստերն են: Դրանցից մեկն այն է, որ քրիստոնեությունն ընդունելուց հետո ոչնչացվեցին հեթանոսական մեհյանները, կուռքերը, պաշտամունքի առարկաները, ճարտարապետական կոթողները, այդ թվում՝ նաև բնահայկական գիրն ու գրականությունը:

Եվ, ի վերջո, բոլորիս հայտնի Ոսկեդարը չէր կարող ներկայանալ այդքան հասուն և բեղմնավոր ձևով, եթե հայն արդեն իսկ չունենար բնահայկական գիր:

Վերոթվարկյալ պատմագրական, բացահայտ փաստերը (որոնք նմանատիպ այլ փաստերի մի մասն են միայն կազմում), ցավոք, այսօր լեզվագետներին և հայագետներին չեն մղում ճիշտ եզրահանգումների,

մինչդեռ ամբողջ աշխարհում ընդունված է հիմնվել բնական գիտությունների ճշգրիտ տվյալների վրա: Հայոց գրերի բազմամյա ուսումնասիրությամբ զբաղվող շահագրգիռ անհատներ ներկայացնում են բացահայտ, ճշգրիտ, բնական փաստեր, որոնք հաստատում են հայոց այբուբենի համապարփակ, բազմաբնույթ գիտական լուրջ ուսումնասիրության անհրաժեշտությունը: Այս գործին նախանձախնդիր, Կրասնոդարից հայրենիք ժամանած Արմեն Բուրանյանը, չխնայելով իր ժամանակն ու միջոցները, Հայաստանում ներկայացնում է ֆիզիկոս, բնագետ, 35 տարի հայոց տառերի բուն էությունը վերծանող Արծվի Ալեքսանյանի հայտնաբերումները: Զարմանալի է, որ, ծանոթանալով դրանց, լեզվաբաններն ու գիտնականները լրջորեն չեն զբաղվում այդ ամենով: Գիտությունների ակադեմիայում և հայագիտական տարբեր կենտրոններում լսվել, սակայն անուշադրության և քար անտարբերության են մատնվել այդ իրողությունները:

Վերջերս «Կենտրոն» հեռուստատեսության ուղիղ եթերում հեռարձակված Արմեն Բուրանյանի ելույթը բազմաթիվ արձագանքների առիթ հանդիսացավ, որոնցից մեկն էլ Երևանի հ. 30 ավագ դպրոցի հայոց լեզվի և գրականության, հայոց եկեղեցու պատմության ուսուցչուհի Լիլիթ Միրիբյանի նախաձեռնությամբ դասերից հետո կազմակերպված հանդիպում-միջոցառումն էր, որը կրում էր «Հայոց այբուբենի վերծանումները» խորագիրը: Հանդիպմանը ներկա էին դպրոցի տնօրինությունը, ուսուցիչներ, աշակերտներ: Ներկայացնելով Արծվի Ալեքսանյանի բազմամյա տարիների ուսումնասիրության ընդհանուր պատկերը՝ Ա. Բուրանյանը երեխաներին առաջարկեց լսել, վերլուծել, համադրել, բայց առաջնորդվել սեփական տրամաբանությամբ: Նա փաստեց, որ հայոց այբուբենը բոլոր լեզուների նախահիմքն է: Հետաքրքրական էր անդրադարձը հայերենի ձայնավորներին և դրանց համադրմանը Ր տառի հետ, եռաշարք, երկշարք և միաշարք բաղաձայնական համակարգին՝ նորովի մեկնաբանությամբ, ինչպես նաև ԱՐ-ի՝ առ այսօր չհասկացված գաղափարին: Ներկաները համոզվեցին, որ մինչ այժմ եղած այն կարծրատիպը, թե հայոց աշխարհում նախ խոսքն է եղել, հետո մեսրոպյան տառը, սխալ է: Հայոց աստվածատուր լեզվում, ի տարբերություն այլ լեզուների, խոսքն ու գիրը միաժամանակ են արարվել ու տրվել մարդուն:

Արծվի Ալեքսանյանի հայտնագործությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ այբուբենով պետք է զբաղվեն տարբեր մասնագետներ (լեզվաբաններ, էպոսագետներ, պատմաբաններ, փիլիսոփաներ, հոգեբաններ, մաթեմատիկոսներ, ֆիզիկոսներ, աստղագետներ, քիմիկոսներ, բուսաբաններ, երաժիշտներ և այլք), քանզի հայոց այբուբենն անմիջականորեն առնչվում է մեզ հայտնի և անհայտ բոլոր գիտություններին:

Այնքան հետաքրքիր էր մատուցված նյութը, որ նախատեսված մեկ ժամի փոխարեն հանդիպումը տևեց չորս ժամ: Երեխաներն առաջարկեցին, որ հանդիպումները լինեն շարունակական, իսկ մանկավարժները եկան այն եզրակացության, որ նյութը լուրջ ուսումնասիրության կարիք ունի, և անհրաժեշտ է աջակցություն՝ դա հայագիտական կենտրոնների հատուկ բաժնում կազմակերպելու համար:

Հանդիպումը եզրափակվեց Սիլվա Կապուտիկյանի «Ոչ միայն հացիվ» բանաստեղծության ասմունքով: Ա. Բուրանյանի շուրթերից հնչող բանաստեղծատողերը վեր էին սլանում՝ ասես ի լուր աշխարհի հնչեցնելու մեծն բանաստեղծուհու խոսքը.

Ես, որ լցված եմ բառերով,
Հանց մրգերով ծանրած աշուն,
Հազարազանձ հայոց լեզվի
Տերն եմ, այլև բարապանը,-
Ես ի՛նչ բառեր գտնեմ այսօր,
Ներբողելու ի՛նքն իսկ - բա՛ռը,
Եվ ի՛նչ լեզվով բարեբանեմ ի՛նքն իսկ - լեզո՛ւն...
Ա՛խ, լեզվի մեջ
Բառից մինչ բառ, բառից այն կողմ
Կա էություն՝
Անբռնելի, անհպելի,
Որ չե՛ս դնի ձևերի մեջ,
Որ չե՛ս բանտի թևերի մեջ,
Որ զգեստի խեղճ լաթերով չե՛ս պարուրի...
...Ինչպե՛ս ասեմ, որ հասկանան,
Թե աշխարհում՝ հացից բացի,
Կա Հացեկա՛ց,
Տեսնելո՛ւց զատ կա և՛ տեսիլք,
Որ սեփական մորթո՛ւց էլ մոտ - կա մագաղաթ,
Կա լիացում՝ ճառագայթված գրի լույսից:

Նոնա ՆԱՐԻՆՅԱՆ
Հայոց լեզվի և գրականության ուսուցչուհի

Խոհեր «է»-ի մասին

Հայոց լեզվին պատուհասած աղետներից նորագույնին՝ համընդհանուր դարձած եւ լեզվի ավանդականությունը հիմքից խարխլող «ա»ախոսությանը մենք անդրադարձել ենք քանիցս՝ յուրաքանչյուր հաջորդ հրապարակմամբ ավելի տխուր, ավելի ահազնացող եւ տագնապալից վիճակ արձանագրելով:

«Ա»ախոսության չարիքը մեր լեզվում սկսեց տարածվել, երբ մի քանի վայ-արվեստագետների եւ կինոբեմադրիչների՝ հերոսներին «ա»ախոս դարձնելով իբրեւ թե խոսքի առավելագույն հավաստիության ու բնականության հասնելու մտասեւեռումը սկսեց իրականություն դառնալ, եւ դա այն դեպքում, երբ եկել էին լեզվի հանդեպ քամահրական վերաբերմունքի ու բարձիթողիության աննախադեպ ժամանակներ: Եվ եթե այն օրերին ընդամենը մտայնություն էր, հիմա արդեն ձեւավորվել է համոզմունք, որ «է»-ի փոխարեն «ա» օժանդակ բայ գործածելով՝ մեկընդմիշտ լուծվում են խոսքի բնականության խնդիրները: Այս համոզումն սկսեց իշխել առավելապես հոռուստաեթերում, հետեւաբար հենց այդտեղից էլ սկսեց հնչել, ապա անկասելի հորդել «ա»ախոսությունը՝ իր համընդհանուր ու նաեւ պաշտոնական գործառնումով հանգեցնելով այն բանին, որ ի վերջո սկսեց այլեւս չգիտակցվել իբրեւ լեզվի աղավաղում:

Բայց դա չարյաց փոքրագույնն էր, քանզի հետո կատարվեց աղետալին՝ «ա»ախոսությունն անտեսելն ու չգիտակցելը ոչ թե որպես սովորական աղավաղում, սովորական սխալ, այլ որպես մեծագույն սպառնալիք ու մարտահրավեր: Եվ հիմա արդեն ո՛ւմ ասես կլսեք «ա»ախոս՝ պատգամավորին ու նախարարին, պաշտոնյային ու գիտնականին: «Ա»ախոս են նույնիսկ նրանք, ովքեր կարծես ավելի նախանձախնդրորեն պիտի հետեւեին այս չարիքից մեր լեզուն պաշտպանելուն. հայ հոգեւորականն է «ա»ախոս, հայ գրողն է «ա»ախոս: «Մեր լեզուն, մեր խոսքը» հաղորդաշարին հյուր գնացած եւ մայրենիի գովքն անող Հայաստանի գրողների միության նախագահն է «ա»խոս, ով ի լուր հայության հնչեցնում է՝ «տանում ա», «խոսում ա», «մտածում ա», «ինքն ա» («Արմենիա» հ/ը, 24 հոկտեմբեր 2010): «Ա»ախոս է Ռուբեն Հովսեփյանը, ով իրեն նվիրված հեռուստաակնարկում («Երկիր Մեդիա», 27 նոյեմբեր 2010) խոսում է «ա»-ով, եւ որքան էլ նրա խոսքը խորիմաստ է ու խոհուն, միեւնույն է, դա ծանրակշիռ խոսք չէ, քանզի գրողն իր բառապաշարից, ավաղ, ավաղ, ավաղ, անփութորեն վտարել է «է»-ն:

Ահա այսպես՝ իբրեւ թե բնական խոսք հնչեցնելու, իրականում հանուն մի կեղծ նպատակի մոռացության վիհն ենք նետում հայոց նախաբառ «է»-ն, որ Մաշտոցի ձեռքով նույնիսկ սրբացվել է՝ դառնալով մեր այբուբենի յոթերորդ տառը: Չմոռանանք նաեւ, որ «Է»-ն Աստծո ստորոգելիներից է, հետեւաբար՝ վերստին սուրբ ու անջնջելի: Ուրեմն որտեղի՞ց մեզ ամենայն սրբություն ջնջելու եւ մոռացության տալու այս անմիտ ջանադրությունը, ինքնաոչնչացման այս անմեկնելի նկրտումը:

«Ա»խոսության համընդհանուր ծավալումը, անշուշտ, ուղղակի կապ ունի բարբառներից հարստանալու օգտվելու եւ նրանց կենսականությամբ նաեւ գրական լեզուն կենդանի պահելու այն մտահոգությունների հետ, որոնք բնավ էլ նոր չեն: Սակայն, ցավոք, նույնիսկ լեզվաբանական շրջանակներում բարբառներից օգտվելու խնդիրը սկսել է շեշտադրվել սոսկ արտաքին երեւույթի առումով. կարեւորն ու կարեւին դարձել է ամենադյուրինը՝ բարբառներից ժողովրդական ոճի բառ ու դարձվածքը գրական խոսք արհեստականորեն տեղափոխելու հանգամանքը, մինչդեռ բարբառներից օգտվելն ավելի շատ պիտի ենթադրեր բարբառի այնպիսի յուրացում, որը կնպաստեր բնական դարձնել լեզվամտածողությունը: Բայց մենք, ինչպես ասացինք, առայսօր գնում ենք բարբառներից գրական լեզու որոշակի բառամթերք ուղղակի տեղափոխելու ճանապարհով, ինչը ոչ միայն ավելի բնական, ավելի անբռնազբոս չի դարձնում մեր լեզվամտածողությունը, ոչ միայն չի հարստացնում գրական լեզվի շտեմարանը, այլեւ խոսքը դարձնում է գռեհիկ, աղքատ ու գետնաքարշ: Այս են վկայում մեր բազմաթիվ հեռուստարնկերություններ անթիվ սերիալները, փողոցի լեզվով ու ժարգոնով խոսող, համարյա առանց բացառության «ա»ախոսող նրանց անհամար հերոսները: Եվ մայրենին առավելագույն չափով նսեմացնելու առաջատարներից մեկը Հայաստանի հանրային հեռուստատեսությունն է, որ հանապազօր գեղեցիկ խոսք հնչեցնելու փոխարեն՝ ավերում է մեր լեզուն հենց միայն համատարած «ա»ախոսությամբ:

Անշուշտ, ոչ ոք չի ժխտում բարբառներից նաեւ այդ բառ ու դարձվածք ուղղակի յուրացնելու ճանապարհով գրական խոսքը հարստացնելու եւ ավելի կենդանի դարձնելու անհրաժեշտությունը, բայց գրական լեզուն բարբառներով սնող հունը պետք էր բացել ոչ թե հախուռն ու անվերահսկելի կերպով, այլ խելամտորեն, զգուշորեն, նախանձախնդրորեն: Ցավոք, մենք չեղանք ո՛չ խելամիտ, ո՛չ զգուշավոր, ո՛չ էլ, առավել եւս, նախանձախնդիր: Եվ մեր լեզուն սնուցող կենարար հունը չդիմացավ այն անզուսպ հեղեղին, որ մեր գլխին թափեցին «նորարարները». նախ՝ հեղեղն իր հետ սրբեց-տարավ հենց իրեն՝ հունը, ինչի հետեւանքով կորսվեց լեզվի զարգացման ուղղությունը, ապա հեղեղը տարավ այն արգելակ-փականները, որոնք կանոնավորում եւ անհրաժեշտ չափի մեջ էին պահում բարբառ-գրական լեզու փոխաթափանցումները:

Այդ կարեւորագույն փականներից մեկն էր «է»-ն, որը նույնպես եւ կարծես անդարձ իր հետ տանում է հեղեղը...

Բարբառներից անհրաժեշտ չափով օգտվելու խորհուրդ ժամանակին տալիս էր Հովհ. Թումանյանը, եւ ինքն էլ տալիս էր դրա օրինակը: Բայց «էս» ու «էն»-ի համար կռիվ տվող գրողի մտքով երբեք չանցավ հանուն խոսքի բնականության զոհել «է»-ն: Բարբառի համով-հոտով բառապաշարով խոսեցնելով իր գեղջուկ հերոսներին՝ գրողն այնուամենայնիվ նրանց խոսքից գրեթե բացառել է «ա»ախոսությունը: Ահավասիկ երկու հատված «Արջառոս» պատմվածքից՝ համոզվելու, թե հերոսի գեղջկական լեզվում որպիսի բնականությամբ է հնչում այսօր համընդհանուր կերպով մերժվող «է»-ն:

«Հիմի մի աշունքվա գիշեր բերել ենք խոզը իր նիստը արել ու դափի դռանը մի կրակ վառել, որ բոցն աստծու ոտներն էրում է: Մի լուսնյակ գիշեր է: Ես պկու եմ ածում, էս Ավագն էլ մի բայաթի է վեր քաշել, որ սար ու ձոր զվգվում են:

Մին էլ Ավագը թե՝ «Ա՜յ տղա, էն ո՞վ է, հրե մի մարդ է գալի վերի կոնիցը»:

Մտիկ տամ տեսնեմ, դրուստ որ՝ մի մարդ է գալի վերեւիցը:

«Որ հրացանիս լուլիցը բռնեց, ես էլ կոթը պինդ բռնեցի: Հիմի նա օլորում է, ուզում է կոտրի, ես էլ օլորում եմ, որ հենց անեմ ծերը վրեն ընկնի, հուպ տամ, ծուխը փորն ածեմ: Բայց անտերը գլխի է ընկել, թողնում չի»: («Արջառոս», 1899)

Բարբառային բազմաթիվ բառերի, դարձվածքների (աշունքվա, նիստ, դափ, էրել, պկու, ածել, բայաթի, լուլա, օլորել, հենց (այնպես), ծեր, վրեն, հուպ տալ, փորն ածել) այս շարքում տեսեք որքա՜ն արժանապատիվ տեղ եւ մաքուր կեցվածք է վերապահված հնօրյա «է»-ին, եւ որքա՜ն բան կխաթարվեր հերոսի խոսքում, որքա՜ն պարզունակ կդառնար նրա լեզուն, եթե նա «ա»ախոսեր:

«Ա»ախոսությամբ իր գեղջուկ հերոսներին ներկայացնելու հակում ուներ Ակսել Բակունցը: «Մթնաձոր» ժողովածուի նրա գրեթե բոլոր հերոսները «ա»խոսում են: Հետաքրքրականը, սակայն, այն է, որ Բակունցը հետզհետե հեռանում է «ա»ախոսությամբ իր հերոսների խոսքը բնական դարձնելու մտայնությունից, եւ ավելի ուշ շրջանի նրա պատմվածքներում, «Կյորես» վիպակում ու «Կարմրաքարում» հերոսները այլեւս «է»ախոս են: Անշուշտ, դժվար է պնդել, թե Բակունցն «ա»խոսությունից «է»ախոսության անցումն արել է նախածրագրված. կարծում ենք՝ անցումը տեղի է ունեցել անզգայաբար, եւ բակունցյան «է»ախոս հերոսները հնօրյա «է»-ին հեղինակի միանգամայն բնական վերադարձի արտահայտություններն են:

Չեն «ա»ախոսում լոռեցի մյուս մեծի՝ Հրանտ Մաթեւոսյանի հերոսները: Վերստին կարդանք՝ համոզվելու, թե Լոռու ի՜նչ հրաշալի բարբառ է հնչում նրա պատմվածքներում ու վիպակներում, եւ չնայած դրան՝ հերոսների խոսքը վերստին հնչում է զարմանալի մաքուր, զարմանալի գրական: Եվ նորից անփոխարինելի դերակատարություն ունի «է»-ն, որը հնամենի բնականությամբ եւ իր սովորական գոյությամբ արդեն ապահովում է խոսքի կանոնականությունը: «-Ես քո թշնամին չեմ, - ասաց պառավը: - Մի՛ գլուխ սիտորի էի եկել, չգիտեմ մերը պրծե՞լ է, թե երեխեքն են կորցրել: - Եվ Աղունի հետ գնալով սիտորի եւ հիանալով մառանի առատությամբ ու կարգուկանոնով, պառավն ասում էր պատմելու պես. - Որդին հարսինն է, աղջիկը՝ փեսայինը. շաղ են գալիս՝ տանը մնում ես մենակ. լավ է թե վատն է՝ մարդն է քոնը. ամեն մեկը իրենը գտնում է՝ քոնը

➲20

19➲

քո մարդն է. քառասուն տարեկան կորցրիր թե ութանասուն՝ ամենամեծ կորուստդ է. զավակները հայր են կորցնում, հարսները սկեսրայր են կորցնում, թոռները՝ պապ, իսկ դու քեզ ես կորցնում, քանզի ոչնչի պետք չի լծի կենտ եզը: Քանզի դու նրա հետ եզ էիր ու գութան էիր քաշում»: («Աշնան արեւ»). Ուշադրություն դարձնենք, թե պառավ կնոջ բերանում ի՛նչ բնական հնչողություն ունի «քանզի» բառը, թեեւ մեր հայտնի լեզվաբաններից մեկը նույն այդ «քանզի»-ն համարում է խիստ գրական՝ վերամբարձ ոճի բառ: Բայց առավել ուշագրավը «է» օժանդակ բառի գործածությունն է, որն իր գոյությամբ իսկ պառավ կնոջ խոսքը պահում է գեղեցիկ գրական խոսքի սահմաններում:

Այսպիսով՝ «է»-ի ոճական նշանակությունը վիթխարի է: Հայտնվելով գրավոր եւ բանավոր խոսքում՝ նա միայնակ էլ, ինչպես վերը բերված օրինակներում, կարողանում է խոսքը պահել գրական լեզվի տիրույթներում՝ անկախ նույնիսկ այն բանից, թե խոսքը որքան է հագեցած բարբառային եւ օտար բառերով: Մինչդեռ ահա զուտ գրական բառերով կառուցված գրավոր կամ բանավոր խոսքում «է»-ի փոխարինումը «ա»-ով միանգամից ամբողջ լեզվական կառույցը դարձնում է բարբառային: Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերության սերիալներից մեկի հերոսն ասում է. «Երբեք չէի կարող մտածել, թե իմ ուզածը սա (յ)ա, երբեք չեմ կարծել, թե գալու (յ)ա մի օր, երբ իմ ա լինելու այս ամբողջ հարստությունը»: Նկատենք, որ բերված նախադասության մեջ բարբառային ոչ մի բառ չկա, եւ ամեն ինչ կարծես գրական խոսքի սահմաններում է, սակայն հերոսի «ա»խոսությունը կտրուկ փոխում է այդ տպավորությունը՝ ամբողջ խոսքը դարձնելով բարբառային եւ նսեմած:

Հսկայական է «է»-ի պատմամշակութային նշանակությունը նույնպես: «Է»-ն ոչ միայն կարեւոր կամուրջ է աշխարհաբարի եւ գրաբարի միջեւ, այլեւ յուրատեսակ ծածկագիր է, որը պահպանում է այդ երկու լեզուների ժառանգորդությունը:

«Է»-ն միմյանց աղերսում եւ միմյանց հարազատ է պահում նաեւ արեւելահայերենն ու արեւմտահայերենը, իսկ համընդհանուր դարձող «ա»խոսությունն, ահա, հանելու փոխարեն մի սեպ էլ է խրում վերջիններիս միջեւ: Արդ, տեղին է հիշել, որ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն արեւմտահայերենը գրանցել է իբրեւ աշխարհի վտանգված լեզուներից մեկը, եւ արեւելահայերենից «է»-ի անփույթ վտարմամբ ե՛ւս մի սպառնալիք է հայտնվում արեւմտահայերենի համար, քանի որ այդ վտանգված լեզվի գոյությունը հետայսու շատ բաներով պայմանավորված է լինելու նաեւ արեւելահայերենի հետ ունեցած ընդհանրություններով: «Է»-ն այդ ընդհանրությունը ստեպ-ստեպ մատնացուցող, երկու լեզուներում էլ առավել հաճախ հնչող, քան որեւէ այլ լեզվական միավոր, բառերից է:

Վերջապես, «է»-ն հայոց լեզվով երբեւէ եղած սեղմ ու ամենաիմաստալից բառն է, քանզի մեր լեզուն չի ունեցել եւ չունի երկրորդ միահնչյուն իմաստակիր արմատ-բառ, որպիսին է «է»-ն: Եվ որովհետեւ յուրաքանչյուր լեզու իր նախնական վիճակի մեջ հատկանշվել է ամենից առաջ բառի սեղմությամբ, ուստի կարծում ենք, որ «է»-ն նաեւ մեր լեզվի ամենահին բառերից մեկն է՝ վաղնջաբառը: Ավելին՝ կարծում ենք, որ «է»-ն իր արարչական էականությամբ թերեւս նույնիսկ հայերենի առաջին բառն է:

Ուրեմն մի՞թե մեզ տրված է արարումից հազարավոր տարիներ անց կորցնել «է»-ն՝ հայոց լեզվի մեծագույն արժեքներից մեկը:

Դժբախտաբար, վտանգը չափազանց իրական է. մենք այն կորցնում ենք:

Լեւոն ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ՊԱՀՊԱՆԵԼ ՀԱՅԻ ՈԳԻՆ ՈՒ ԿԱՊԸ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՀԵՏ

ДИАСПОРА
Սփյուռք
№ 7 (36)
2010 г.
«СОЮЗ АРМЯН АЛТАЙСКОГО КРАЯ»
АЛТАЙСКАЯ КРАЕВАЯ ОБЩЕСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ

В НОМЕРЕ:
- События:
ПРОГРАММА «АРИ ТУН» СОБРАЛА АРМЯНСКУЮ МОЛОДЕЖЬ СО ВСЕГО МИРА — стр. 2-4
ШВЕЦИЯ ПРЗНАЛА ГЕНОЦИД АРМЯН — стр. 5
КОНЦЕРТ В НОВОСИБИРСКЕ — стр. 8-9
В БАРНАУЛЕ ПРОШЕЛ КОНЦЕРТ ПОПУЛЯРНОЙ ПЕВИЦЫ НАНА — стр. 10, 22-23
НАЗИК АВДАЛЯН – ЧЕМПИОНКА МИРА ПО ТЯЖЕЛОЙ АТЛЕТИКЕ — стр. 18-19
- Армянский раздел: — стр. 22-29
- Детский раздел: — стр. 24-25

Հեռավոր Բառնաուլի հայ բնակիչների նպատակներից մեկը հայապահպանությունն է: Բառնաուլ քաղաքը Ռուսաստանի Ալթայի երկրամասի կենտրոնն է: Բառնաուլում շուրջ 30 հազար հայեր են ապրում, նրանցից մեկը մասնագիտությամբ բժիշկ Վարդան Գրիգորյանն է: Նա Հայաստանից գնացել է 1994 թվականին: Դեռ 1990-ականներից Վարդան Գրիգորյանը Բառնաուլում բնակվող մյուս հայերի հետ որոշում է անել հնարավոր ամեն ինչ ազգային ու հոգեւոր արժեքների, հայկական սովորույթների պահպանման համար: Բառնաուլում հիմա գործում են Ս. Հռիփսիմե հայկական եկեղեցին և կիրակնօրյա հայկական դպրոցը, որտեղ հաճախում են շուրջ 30 երեխաներ, նաև ստեղծվել է «Ալթայի երկրամասի հայերի միություն» կազմակերպությունը: Վարդան Գրիգորյանը վարչական կենտրոնի անդամներից է: Նա ասում է, որ իրենց կենտրոնը շատ ֆինանսավորում չի ստանում. «Ինչ-որ տեղերից գտնում ենք հովանավորների, բայց հիմնականում գումար են տրամադրում մեր անդամները»: Վարչության անդամները տալիս են անդամավճար՝ ամսական ով ինչքան կարող է: Ըստ Վ. Գրիգորյանի՝ անդամավճարներից քիչ գումար է հավաքվում, ինչն էլ հիմնականում հատկացվում է «Սփյուռք» ամսագրի հրատարակմանը, հայկական դպրոցին, այդ գումարից են նաև աշխատավարձ տալիս մանկավարժներին և փակում միջոցառումների կազմակերպման ծախսերը: Վարդան Գրիգորյանը պատմում է, որ Բառնաուլում ապրող հայերին հաջողվել է հիմնել «Սփյուռք» երկլեզու ամսագիրը, որը լույս է տեսնում 1999 թվականից: Տարիների ընթացքում ամսագիրը շատ է փոխվել թե՛ բովանդակության, թե՛ որակի առումով, հիմա տպագրվում է հայերեն ու ռուսերեն լեզուներով: «Եթե ֆինանսական միջոցները ներում են, «Սփյուռքը» ամեն ամիս հրատարակվում է», ավելացնում է Վարդան Գրիգորյանը, որը ամսագրի հիմնադիրներից է, ժամանակին խմբագրել է, իսկ ներկայումս վարում է մանկական բաժինը: Ամսագրի տպաքանակը հասնում է 300-ի, առաջ ավելի քիչ է եղել: Վ. Գրիգորյանը տեղեկացնում է, որ ամսագիրն անվճար է բաժանվում. «Մեր նպատակն է Բառնաուլում հնարավոր չափով պահպանել հայկական մթնոլորտն ու հայերի միասնությունը»: «Սփյուռքը» ունի քաղաքական և արվեստի նորությունների, պատմության, գրականության, մանկական և այլ բաժիններ: Անցյալ տարի նաև հրատարակվել է «Սփյուռքի» առանձին համար՝ նվիրված Մեծ եղեռնի տարելիցին: Բառնաուլում ամեն տարի ապրիլի 24-ը հիշվում է առանձնակի ձևով: Բացի ամսագրի հատուկ թողարկումից՝ Վ. Գրիգորյանն ասում է, որ 2010-ին բեմադրել են Ցեղասպանության 95-րդ տարելիցին նվիրված ներկայացում՝ «Երկխոսություն մեկ դար անց», որի սցենարի հեղինակն ու բեմադրող ռեժիսորը եղել է Վարդան Գրիգորյանը: Ապրիլի 24-ին եղել են նաև ասմունք, ազգային պար և դուդուկի կենդանի նվագակցություն: «Այս տարի էլ շարունակելու ենք նույն ոգով», ավելացնում է Վարդան Գրիգորյանը:

Բառնաուլում տարվա մեջ պարբերաբար կազմակերպվում են միջոցառումներ, որոնց նպատակն է հայերին հայկական մշակույթին հաղորդակից դարձնելը: «Մեր աշխատանքը նաև ուղղված է հայրենիքի հետ մեր կապն ամուր պահելուն», նշում է զրուցակիցս:

Կազմակերպչական հարցերով զբաղվում են վարչական կենտրոնը, կիրակնօրյա դպրոցի տնօրենն ու մանկավարժները:

Բառնաուլում հայերը հիմնականում զբաղվում են շինարարությամբ: Ինչպես Ռուսաստանում ապրող շատ հայեր, Վարդան Գրիգորյանը նույնպես ստիպված է եղել թողնել իր մասնագիտությունն ու տարբեր աշխատանքներ կատարել ապրուստ հայթայթելու համար: Չնայած զբաղվածությանը՝ նրան միշտ մտահոգել են համայնքում հայապահպանության խնդիրները: Դրա համար էլ նա ձեռնամուխ է եղել ամսագրի հրատարակմանն ու տարբեր միջոցառումների կազմակերպմանը: Վարդան Գրիգորյանը նաև բանաստեղծություններ և պատմվածքներ է գրում: Մինչև Հայաստանից մեկնելն այստեղ տպագրվել է, հիմա տպագրվում է միայն «Սփյուռք» ամսագրում: Ասում է, որ շփվել է Հովհաննես Շիրազի, Վարդգես Պետրոսյանի, Վահագն Դավթյանի հետ:

Հեռավոր Ալթայի երկրամասում հայկական մշակույթն ու լեզուն պահպանելը շատ դժվար է: «Հայկական ամեն բան պահպանելու համար պետք է առաջ շարժվել, տեղում կանգնել չի կարելի», ավելացնում է Վարդան Գրիգորյանը:

Ովքեր ուզում են ծանոթանալ «Սփյուռք» ամսագրին, կարող են զանգել Վարդան Գրիգորյանին 77007913210418 համարով:

Ինգա ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԹԵ ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՐՈՂ Է ՄԱՐՈՂ ԴՊՐՈՑԸ ՆՈՐ ՇՈՒՆՉ ԱՌՆԵԼ

Չկալովը Լոռու մարզի բազմաթիվ փոքր համայնքներից մեկն է մեծ ու փոքր բազում հիմնախնդիրներով: Այստեղ գրեթե ահով էին վերաբերվում գլխավոր խնդրին` թե մեկ-երկու տարի ևս, և գյուղի հիմնական դպրոցը մարելով «կհանգչի»: Աշակերտների շարժի մատյանը դա էր վկայում, այս տարի ավարտեցին և դպրոցին հրաժեշտ տվեցին երեք շրջանավարտներ, ուսումը պիտի շարունակեր տասնմեկ աշակերտ: Ահավորը` իր երեխային այս տարի առաջին դասարան ընդունելու համար գյուղից դիմելու էր... ընդամենը մեկ երեխայի ծնող: Հաջորդ տարի այդ մեկն էլ չէր լինելու: Որովհետև երիտասարդ ընտանիքները այլևս քաղաքաբնակ են: Այնուամենայնիվ, այսօր կրթօջախը մարել-փակվելու հետ կապված ծանր մտորումները երկար ժամանակով կմարեն: Այս տարի Չկալովի հիմնական դպրոցն ուսումնական տարին կսկսի... քանյոթ աշակերտով: Հրա՞շք կատարվեց: Միանգամից ասենք` ոչ: Պարզապես` համայնքապետը, դպրոցի կառավարման խորհուրդը, գործադիր տնօրենն ու դպրոցի հոգսերը հոգալու նպատակով վերջերս ստեղծված հոգաբարձուների խորհուրդը արդյունավետ համագործակցեցին, անլուծելի թվացող խնդիրը լուծվեց: Այսօրինակ համագործակցության նախաձեռնողն ու շարժիչ ուժը դպրոցի նորանշանակ, բայց բազմափորձ տնօրեն Գագիկ Աբաբեկյանն է: Նա էլ պատմում է. «Գյուղական մարող դպրոցի տնօրինությունն ստանձնեցի Լոռու մարզպետ Արամ Քոչարյանի առաջարկով: Դպրոցը աշակերտներով համալրելու խնդիրը համայնքապետ Վիլյուն Շաքարյանի մասնակցությամբ քննարկվեց մանկավարժական խորհրդում: Գյուղապետը շահագրգիռ վերաբերմունք ցույց տվեց: Ձևավորվեց դպրոցի հոգաբարձուների խորհուրդ: Միասնական ջանքերով հարևան համայնքից դպրոցահասակ երեխաներ ունեցող մի ընտանիք տեղափոխվեց Չկալով` մշտական բնակության, որին համայնքապետը տուն տրամադրեց: Եվս տասնմեկ աշակերտների ծնողներ համաձայնեցին համապատասխան ուշադրության և աջակցության պարագայում իրենց երեխաների ուսման և դաստիարակության գործը վստահել Չկալովի հիմնական դպրոցի ուսուցիչներին: Լոռու մարզպետարանի աշխատակազմի ԿՄՍ վարչության պետ Մինաս Սայադյանը լուծեց աշակերտական սեղան-նստարանների հատկացման խնդիրը, իսկ «ԼՄՍԵ» հիմնադրամը կհոգա ուսուցիչներին ու աշակերտներին դպրոց բերող ու տուն տանող հոգաբարձուների վարձակալած ավտոբուսի վառելիքի հետ կապված ծախսերը»:

Վերջում նորանշանակ տնօրենը հույս հայտնեց, որ վերոհիշյալ համագործակցությունը արդյունավետ կլինի նաև ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների բարելավման առումով:

Չկալովի հիմնական դպրոցի կոլեկտիվը

Կնունքի արարողություն

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ԿՆՈՒՆՔ` ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՕՐԸ

Ուսուցչի օրը յուրովի տոնեցին Թումանյանի տարածաշրջանի Չկալովի հիմնական դպրոցի ուսուցիչները: Մկրտվել փափագող յոթ ուսուցչուհիներ Հայ Առաքելական եկեղեցու ծիսակարգով Հաղպատավանքում ձեռամբ վանահայր հոգեշնորհ տեր Ասպետ վարդապետ Պալյանի` մկրտվեցին: Կնքահայրը Չկալովի հիմնական դպրոցի տնօրենի պաշտոնակատար, «Մաշտոց» ՀԿ նախագահ, կրթամշակութային նույնանուն հանդեսի խմբագրապետ Գագիկ Աբաբեկյանն էր: Արարողությանը ներկա էին դպրոցի կառավարման խորհրդի և Չկալով համայնքի ավագանու անդամներ, դպրոցի հոգաբարձուներ և համայնքապետ Վիլյուն Շաքարյանը:

Ուսուցիչի օրը կայացավ, օրվա խորհուրդը արժանվույն կարևորվեց աստվածահաճո ևս մի իրադարձությամբ:

Դպրոցի սկսնակ ուսուցիչներ Շուշանիկ Թումանյանը և Տաթևիկ Հովսեփյանը այսպես ներկայացրեցին իրենց զգացածը. «Մեծ խորհուրդ ունի այն, որ կյանքում կարևոր իրադարձություններից մեկը կատարվեց Հայոց հոգևոր կենտրոն Հաղպատավանքում և կնքահայրդ ուսուցիչ է, ում բախտ է վիճակվել լինել Երուսաղեմում, Հարության Տաճարում: Հպարտ ենք և ուրախ, իսկ օրվա խորհուրդը կուղեկցի մեզ ողջ կյանքում»:

Նշումներ էի կատարում ծոցատետրումս, երբ մահտեսի կնքահայրը ընկերաբար հարց ուղղեց ինձ. «Իսկ դուք, պարոն լրագրո՛ղ, որ անվճար օգտվում եք սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի երկնած այբուբենից և պատիվ ունեք ուսուցիչների կնունքի արարողության մասին գրելու, մկրտվա՞ծ եք»: Պատասխանեցի. «Խաչ կրում եմ, բայց...»: Եվ Հայ Առաքելական եկեղեցու ծիսակարգով մահտեսի գործընկերս սիրահոժար դարձավ նաև լրագրողիս կնքահայրը:

Էջը պատրաստեց` Գագիկ ԱՆՏՈՆՅԱՆԸ

ԴՊՐՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱԽՏԱՎՈՐԸ

ԳՈՒՐԳԵՆ ԵՍԱՅԱՆ 80

Կան մարդիկ, ովքեր իրենց ապրած ողջ գիտակցական կյանքում հավատարիմ են մնում ի վերուստ տրված մարդկային բարձր ու աստվածահաճո առաքելությանը: Սեր ու նվիրում գործին՝ այս դեպքում դրսևորվում են նաև կամային զորեղ հատկանիշներ ու անվերապահ սկզբունքայնություն: Այսպիսի բազում շնորհներով օժտված, իր հաճելի ներկայությամբ մեր կողքին է ապրում ու գործում 80-ամյա վաստակաշատ մանկավարժ Գուրգեն Եսայանը, ով արդեն 60 տարի սիրով նվիրվել է հայոց դպրության գործին:

Ծնվել է 1931 թվականին, Դիլիջանի տարածաշրջանի Շամախյան գյուղում, արհեստավորի ընտանիքում: Հայրը հմուտ դարբին է եղել, մայրը՝ բարեսիրտ դերձակ: 1942 թվականին Հայրենական Մեծ պատերազմում զոհվել է հայրը, սակայն Գուրգեն Եսայանը անհայրության դառնությունը սրտին, գյուղի 7-ամյա դպրոցն ու Դիլիջանի մանկավարժական ուսումնարանն ավարտել է գերազանցությամբ:

- Ուզում էի մեր դարբնոցում սիրեցյալ հորս գործը շարունակել, սակայն Ալեքսան պապս արտասվելով, ինձ հորդորեց ուսումս շարունակել, - հեռավոր վերհուշին տրվելով, խորհրդավոր ժպիտով ասում է ՀՀ վաստակավոր ուսուցիչը, ապա հայացքը շաղախելով կարոտի գույներին, լուսավոր թախիծով ավելացնում, - իսկ մայրս դերձակությունը շարունակեց Կիրովականում, ասել է թե՝ իր արհեստով այստեղ մեզ համար համեմատաբար հեշտ էր հացի փող վաստակել:

Դարբին չդարձավ, սակայն հորից ժառանգած «երկաթյա» կամքով, համարձակ բնավորությամբ և մոր ավանդած բարեսրտությամբ մտավ Հայոց դպրության դարբնոց:

1948 թ.-ին ընդունվել է Երևանի Խաչատուր Աբովյանի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտի տրամաբանության և հոգեբանության ֆակուլտետը և, բուհն ավարտելով, ստացել Հայոց լեզվի և տրամաբանության ուսուցչի որակավորում: 1952 թվականին նշանակվել է Փամբակի թիվ 2 մանկատան դպրոցի ուսուցիչ, 1954 թ.-ին նշանակվել է նույն դպրոցի տնօրեն: 1955 թ.-ին զորակոչվել է Սովետական բանակ, ծառայել հեռավոր Արխանգելսկում: Զորացրվելուց հետո՝ 1956 թ.-ին, վերականգնվել է նախկին աշխատանքում: 1957 թ.-ին Գուրգեն Եսայանի նախաձեռնությամբ բացվում է Փամբակի «Գրանիտ» գործարանի 9-ամյա դպրոցը: Հետագայում, միավորելով Փամբակի թիվ 2 մանկատան, երկաթգծի թիվ 53 յոթնամյա, Փամբակի թիվ 1 մանկատան տարրական դպրոցները և Քարաբերդ գյուղի դպրոցի 5-7 դասարանները, դառնում է նորաստեղծ դպրոցի հիմնադիր տնօրենը:

1965 թ.-ին ընտրվել է Գուգարքի շրջսովետի պատգամավոր, 1970 թ.-ին դպրոցի տնօրենը տեղափոխվել է Գուգարքի ժողկրթբաժին որպես մեթոդկաբինետի վարիչ: 1978 թ.-ին նշանակվել է Հայոց լեզվի և գրականության տեսուչ: 1996 թ.-ին ԿԳ նախարարության Լոռու տարածքային տեսչության գլխավոր տեսուչ, 1997 թ.-ին՝ Լոռու մարզպետարանի կրթության վարչության գլխավոր մասնագետ: 2005 թ.-ին վերընտրվել է Գուգարքի տարածաշրջանի կրթության և գիտության աշխատողների արհեստակցական կազմակերպությունների միության նախագահ: «Գերազանցիկ» ուսուցիչ է, ՀՀ ուսուցիչների թվով 3 համագումարների պատգամավոր: Ստեղծագործական աշխատանքներով 1963 թ.-ին մասնակցել է ԽՍՀՄ ժողովրդական նվաճումների ցուցահանդեսին:

ՀՀ վաստակավոր մանկավարժ է, 2007 թ.-ին պարգևատրվել է կրթության և գիտության նախարարության բարձրագույն պարգևով՝ «Ոսկե» հուշամեդալով: Մանկավարժական վաստակի համար արժանացել է «Մշո Զարմ» գիտակրթական հասարակական կազմակերպության «Ազատ Խլղաթյան» մեդալի:

Փամբակի հիմնական դպրոցի պատին փակցված է հուշատախտակ՝ «Գուրգեն Եսայանի նախաձեռնությամբ 1957 թ. բացվեց Փամբակի 9-ամյա դպրոցը»: Դպրոցում կա նաև հուշանկյուն՝ դպրոցի առաջին ուսուցիչների լուսանկարներով, ինչպես նաև Գուրգեն Եսայանի մանկավարժական գործունեության ամփոփ տարեգրությունը:

Այն տարիներին էր, որ դպրության գործի «խենթ» երախտավորի համարձակ նախաձեռնությամբ դպրոցին կից ստեղծվեց օժանդակ տնտեսություն՝ պտղատու այգով ու ճագարաբուծարանով, ինչը հնարավորություն ընձեռեց, որ դպրոցը դառնա երկարօրյա, իսկ աշակերտներն ապահովվեն ամենօրյա մեկանգամյա սնունդով:

- Այսօր էլ հիշում եմ մանկատան սաներին, հայացքներում՝ հույս ու հավատ, խինդն հանգիստ է, հոգին՝ անվրդով, - արժանապատվորեն հիշում է կյանքի 8-րդ տասնամյակը բոլորող Մեծ Ուսուցիչը:

Լոռու մարզի «Մաշտոց» կրթա-մշակութային կենտրոնն» ՀԿ նախագահությունը, նկատի ունենալով կրթության ասպարեզում ունեցած անուրանալի վաստակը, մանկավարժական գործունեության 60 և ծննդյան 80-ամյակների առթիվ ՀՀ վաստակավոր մանկավարժ, ՀՀ կրթության և գիտության աշխատողների Գուգարքի տարածաշրջանի արհեստակցական կազմակերպությունների միության նախագահ Գուրգեն Գևորգի Եսայանին պարգևատրեց «ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱԶԳԵՆ ԱՌԱՋԻՆ» մեդալով:

Արամայիս ԴՈՒՐԻՆՅԱՆ
Պաղաղբյուրի դպրոցի տնօրեն

Ս. ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆՆ ԱՅՍ ՏԱՐԻ ԱՊՐԻԼԻ 24-ԻՆ Է

Այս տարի Ս. Հարության տոնը համընկել է Մեծ եղեռնի բյուրավոր նահատակաց հիշատակի օրվա հետ:

Հարության տոնը հաղթանակն է ողջ մարդկության ընդդեմ չարիքի, հաղթանակն է Աստծո՝ ընդդեմ մահվան:

Հարության հույսով վերընձյուղվում է մեր մեջ կյանքի հավիտենականությունը:

Այս տարի ողջ քրիստոնյա աշխարհը՝ թե լատին, թե հույն, թե Հայ առաքելական եկեղեցին, Ս. Հարության տոնը միևնույն օրն է նշում: Կարծես մարտահրավեր է նետվում անարգ թշնամուն, թե «Մահը կուլ գնաց հաղթության: Ո՞ւր է, մահ, քո հաղթությունը: Ո՞ւր է, գերեզման, քո խայթոցը» (Կորնթ. 15:54-55):

Աստվածային նախախնամությամբ, կարծես թե, բոլոր ազգերը աղոթքի ձայն կբարձրացնեն ի հիշատակ Հայոց մեծ եղեռնի անմեղ նահատակների հոգիների փրկության համար:

Արարատյան հայրապետական թեմի մամլո դիվան

ԵԿԵՂԵՑԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՀՈԳԵՎՈՐ ԱՐԹՆԱՑՈՒՄԻ ՆԱԽԱԴՐՅԱԼ

Գեղարքունյաց թեմի առաջնորդարանից ստացված տվյալների համաձայն, վերջին 5 տարում մարզում կառուցվել կամ նորոգվել են ավելի շատ եկեղեցիներ ու մատուռներ, քան դրան նախորդած 15 տարիների ընթացքում: Տարբեր աղանդավորական շարժումների դեմ պայքարելու և յուրաքանչյուր համայնքում մեկ գործող եկեղեցի ունենալու գաղափարը մտահոգում է ինչպես մարզի հոգևոր հոտին, այնպես էլ արտերկրում ապրող ու գործարարությամբ զբաղվող որոշ անհատ բարեգործների: Այս նկատառումներից ելնելով՝ վերջին տարիներին մարզում ակտիվ թափ է ստացել եկեղեցաշինությունը:

Գեղարքունիքի մարզի 5 քաղաքային համայնքներից Վարդենիսի և Գավառի քաղաքային համայնքներում հավատո օջախներ վաղուց եղել են, իսկ Ճամբարակ քաղաքում 2007 թ. բարերար Մելիք Գասպարյանի և համայնքի համատեղ միջոցներով կառուցվեց Սուրբ խաչ եկեղեցին: Կառուցման ընթացքի մեջ է Սևան քաղաքի եկեղեցին, Մարտունիում հաջորդ տարվանից կձեռնարկվի նոր եկեղեցու կառուցումը:

Գեղարքունյաց թեմի հոգևոր առաջնորդ Մարկոս եպիսկոպոս Հովհաննիսյանի խոսքով, հին եկեղեցիների վերանորոգման հարցում շատ կարևոր է պահպանել ճարտարապետական այն բոլոր նորմերը, որոնք ունեն նաև պատմական ժառանգության տարրեր: Ներկայում նորոգության աշխատանքներ են կատարվում Իլիկավանքում (Լանջաղբյուր համայնք), որ իր շրջակայքով հանդերձ եզակի պատմական հուշարձան է՝ մշակութային տարբեր շերտերով: Մշակույթի նախարարության գիտամեթոդական խորհուրդի որոշմամբ՝ նորոգության աշխատանքներն իրականացվում են միջնադարյան տեխնոլոգիայով՝ առանց մետաղի և ցեմենտի, միայն կրով և քարով:

Ընդհանուր տվյալներով, 2008-2010 թթ. նորոգվել կամ կառուցվել են եկեղեցիներ ու մատուռներ Սարուխանում, Շորժայում, Ջորագյուղում, Զոլաքարում, Կարմիրգյուղում, Ներքին Գետաշենում, մեծ Մասրիկում: Հաջորդ տարի ևս մի քանի համայնքներում կսկսվեն եկեղեցու նորոգության աշխատանքներ:

Գեղարքունյաց թեմի հոգևոր առաջնորդի բնորոշմամբ՝ այս փաստը հոգևոր արթնացումի նախադրյալներ է ստեղծում և ժողովրդին համախմբում մեկ ճշմարիտ հավատի շուրջը:

Նարինե ԱՐԵՎՇԱՏՅԱՆ

ՇԵՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

«Ինչ էլ ասեն Քիմ Քարդաշյանի և նրա մյուս քույրերի մասին, միևնույնն է, ինձ համար Շերը եղել ու մնում է իմ «երազների աղջիկը», գրում է Թոմ Վարդապետյանը «Արմինյն միրոր սփեքթեյթր» շաբաթաթերթի հունվարի 15-ի համարում: Նա հատկապես անդրադառնում է Շերի հայկականությանն առնչվող հատկանիշներին: Ստորև՝ թարգմանաբար այդ հոդվածը որոշ հապավումներով:

Ուղղակի հմայված եմ նրա տաղանդով և գեղեցկությամբ: Նաև տոկունությամբ: Կարողանալ դիմանալ այսքան երկար ժամանակ Հոլիվուդի և Լաս Վեգասի նման վայրերում և 64 տարեկանում դեռևս հարատևել՝ հեշտ գործ չէ: Դա պահանջում է շպարվել, գրիմավորվել, բայց նաև առավել կրքոտությամբ ու նվիրումով մոտենալ կատարածդ աշխատանքին: Նա շարունակում է մնալ առաջնակարգ դերասանուհի, իսկական ամերիկահայ կուռք:

Այդ իսկ պատճառով ես նրա թեկնածությունն եմ պաշտպանելու «Օսկարի» առաջիկա մրցանակաբաշխության ժամանակ: Եթե «Ֆարս» («Բուռլեսկ») ֆիլմում նրա դերակատարությունը չառաջադրվի թեկնածուների թվում, ես դադարեցնելու եմ «Հոլիվուդ Մեգըզինի» իմ բաժանորդագրությունը և հետաքննություն եմ պահանջելու: Նրա դերակատարումը՝ որպես գիշերային ակումբի սեփականատիրուհու, ուղղակի ցնցող էր ու անթերի:

Նախապես հիացել էի նրա օսկարակիր «Լուսնոտը» ֆիլմով, նաև մյուս ֆիլմերով՝ «Իսթվիկի վհուկները», «Թեյ Մուսոլինիի հետ», «Դիմակ» և այլն: «Ֆարս» ֆիլմում նա նույնքան հմայիչ է: Ահա թե ինչ է գրում քննադատներից մեկը այդ մյուզիքլի մասին. «Աստղ դառնալը երկար փորձառության

արդյունք է: Առանց Շերի «Բուռլեսկ» ֆիլմը հաջողության չէր հասնի»:

Նրա երաժշտական կարիերան նույնքան հարուստ է ու հրապուրիչ: Ցարդ վաճառել է ավելի քան հարյուր միլիոն ձայնասկավառակներ: Համերգային շրջագայությունները դեռևս մեծ պահանջարկ ունեն: 1985-ին, երբ դեռ բարետես լրագրող էի և աշխատում է «Հեյվրիհլ գազեթի» խմբագրությունում, լուր ստացանք, որ Հարվարդ համալսարանում որպես «Տարվա լավագույն դերասանուհու» Շերին շնորհելու են «Hasty Pudding» մրցանակը: Անմիջապես խնդրեցի խմբագրին, որ ինձ գործուղի Քեմբրիջ՝ մեկնաբանելու իրադարձությունը, և նրա դեմքին տատանումներ տեսնելով, ավելացրի, որ «նա իմ ընկերներից մեկն է, ու անձնական կյանքի մանրամասնություններով մեր թերթը կկարողանա առաջ անցնել Բոստոնի բոլոր մյուս թերթերից»:

Իրականությունից շատ հեռու չէր իմ ասածը, քանի որ բոլոր հայերն էլ ինչ-որ տեղ իրար մոտիկ են, ազգակից, բարեկամ՝ էթնիկական առումով: Եվ իմ այդ առաջին հանդիպումը նրա հետ իսկական «բացահայտում» դարձավ:

Ինչպես միշտ՝ իր թովիչ արտաքինով, նա նստած էր «Մերսեդես» ավտոմեքենայի հետևի նստարանին և ձեռքով թափահարում էր իրեն ճանապարհ դնող ամբոխին: Նա ինձ նկատեց, երբ տեղ հասանք, և ես նրա մամուլի ներկայացուցչից թույլտվություն խնդրեցի հանդիպել նրան:

«Ինչպե՞ս ես», հարցի նրան հայերեն:

Շերն ինձ ցնցեց իր գերազանց հայերենի իմացությամբ՝ հավանաբար հորից ստացած ժառանգությամբ: Ջոն Սարգիսյանը բեռնատարների վարող, թղթախաղերի մոլին դարձած և բանտում նստած անձնավորություն էր եղել, բոլորովին ոչ այն ծնողը, որը երիտասարդ աղջկան պետք է դաստիարակեր: Շուտով ուրիշ հայեր միացան մեզ, և Շերը ոչ մեկին հուսախաբ չարեց հայկական մշակույթի և ժառանգության իր գիտելիքներով: Նկատելի էր հպարտությունը նրա դեմքի վրա: Մյուս լրագրողները՝ իմ մրցակիցները, նախանձում էին և հարցնում՝ «Այդ ի՞նչ լեզվով ես խոսում»: «Է՜յ, մտածեցի, եթե հայ լինեիք, ավելի խոր կհասկանայիք նրան»:

Թերթում իմ տպագրած նյութը հավասարը չուներ: Նրա հայկականությունը սահմաններ չունի: Նա հասնում է բոլորին, իր հայ ազգակիցներին: Եվ այսօր էլ բոլոր օտարներին, որպես ինքնատիպ հայի օրինակ, ես տալիս եմ Շերիլին Սարգիսյանի անունը:

Հակոբ ԾՈՒԼԻԿՅԱՆ

Մեզ հետ, մեր կողքին

Սիրիր բոլորին, օգնիր յուրաքանչյուրին...

Սեյրան Ղամբարյան

Սեյրան Ղամբարյանը և Ազգային ժողովի պատգամավոր Վիկտոր Դալլաքյանը վանաձորցիների սիրելի զրուցակիցներն են:

Ս. Հ. Ղամբարյանը և Նոգինսկի մարզպետ Ա. Վ. Լապտևը: Երկու ժողովուրդների բարեկամությունը անսասան է:

Սեյրան Ղամբարյան, Թեոֆիլ Սթիվենսոն: Ուժեղ մարդկանց ամուր բարեկամություն:

Մարդկանց գնահատումը միշտ ավելի բարդ, ավելի նուրբ գործ է, քան այս կամ այն պատմական իրադարձության գնահատումը:

Բայց ընդգծված անհատականությունների մասին ժամանակակցի վկայություններն, անտարակույս, չափազանց արժեքավոր են, որովհետև դրանցում պահպանվում է մարդկանց արարածի մանրամասները, որոնք գրեթե միշտ մոռացության են մատնըվում մեզանից հետո եկողների կամ այն մարդկանց հիշողություններից, ովքեր չեն եղել իրադարձությունների մասնակիցը կամ վկաները:

Սեյրան Ղամբարյանի թիկունքին հինգ տասնամյակ է: Տարեթվերը շատ բան չեն ասում այնպիսի մի հարուստ կենսակերպ ունեցող մարդու մասին, ինչպիսին նա է: Միայն թիկունքին կրած տարիները չեն գնահատում նրա գործունեությունը, այլ չափանիշները, հատկանիշները, մարդկայինը ընկալելու հատկանիշները: Ունի գաղափար, հավատք, հայացք, որ իրենցից արժեք են ներկայացնում, ունի նվիրումի պահանջ: Այն ամենը ինչ առօրյայում, աշխատանքում ուրիշները անվանում են ազնվություն, նա համարում է պարտք, պարտք գործի, գործընկերների ու համաքաղաքացիների նկատմամբ:

Ահա այստեղ է ասված, որ մարդու իրական կերպարը գնահատվում է նրա անհատականությունը խորապես ճանաչած մարդկանց, հասարակության լայն խավերի կողմից ընդունած և արտահայտած կարծիքներով ու վերաբերմունքով:

Հասցրել է նվաճել բարձունքներ, ճաշակել պաշտոնի քաղցրություն, պատասխանատվությամբ վերաբերվել իր աշխատանքին, ինչ մասշտաբի ղեկավար և որտեղ էլ եղել է, միշտ մնացել է ազնիվ, սկզբունքային, առաքինի, բարի ու անկաշառ ընկեր, որի համար էլ արժանացել է համընդհանուր սիրո և հարգանքի: Ու երբ նրան հարցնում են, որ մեջբերումն է ավելի շատ արտացոլում քո էությունը, առանց վարանելու պատասխանում է.

- Սիրիր բոլորին, օգնիր յուրաքանչյուրին...

Ամենից առաջ կարևորում է պետության կայացումը, տնտեսական բարեփոխումները, որով կթուլանա սոցիալական լարվածությունը: Գտնում է, որ դրանով զբաղվողներ շատ կան: Բայց և շեշտում է. «Որպեսզի հիմնահարցերը լուծվեն, ամեն մեկը իր տեղում պետք է անմնացորդ նվիրվի իր գործին, որով նպաստ կբերի երկրին, իր ժողովրդին»:

- Հարկավոր է ամեն մի ժամը, ամեն մի օրը լցնել խոր բովանդակությամբ, ոչ թե լոկ խոսքերով, այլ գործնական քայլերով և միայն այդ միջոցով հնարավոր կդառնա իրականացնել թվացյալ անհնարինը, - ահա պետականության ջատագով մարդու՝ Վանաձոր համայնքի ավագանու անդամ Սեյրան Ղամբարյանի համոզմունքը:

Հայեցողական և սպասողական կեցվածքը նրա համար չէ, նրանը դեպի առաջ նայելն է: Այսօրվա եղածը տեսնելու, այսօրը վաղվա հետ կապելու ձգտումը թույլ են տալիս նրան նախաձեռնություններից անցնել լուրջ գործերի:

Անցած 11 տարիներին լինելով Վանաձոր համայնքի ավագանու անդամ՝ Սեյրան Ղամբարյանը իր գործունեությամբ միշտ հզոր ազդակ է հաղորդել համայնքային կյանքի կարգավորմանը: Նա ոչ միայն քաջատեղյակ է երկրի օրենսդրությանը, բնակչության կենսական կարիքներին ու ակնկալիքներին, այլև ունի այնքան կարևոր մեծ փորձը, որ ձեռք է բերել՝ բնագավառին ծանոթանալով միջազգային ասպարեզներում:

Սեյրան Ղամբարյանի բարի կամքի դրսևորումները սոսկ խոսքերով չեն վերջանում: Համոզմունքն է. «Յուրաքանչյուր ոք ով ունի իր առաքելության հստակ գիտակցումը, ում կենսագրությունը միաձուլված է քաղաքի պատմության հետ, պատասխանատվության իր չափով պարտավոր է նրա բարգավաճմանը նոր դիմագծեր հաղորդի»:

Անցած 11 տարիները մեզ հուշում են, որ Սեյրան Ղամբարյանը քաղաքացիական հասարակության ձևավորման ներուժ ունեցող, պետական ու ընդհանրական շահին անձնականը ծառայեցնող անհատներից է: Անժխտելի է, որ Վանաձորի համայնապատկերի վրա այդ տարիներում ընդգծված է և նրա ձեռագիրը:

Համայնքի տեսուճանաչ մարդ-քաղաքացին շատերին է օգնության ձեռք մեկնում՝ նպաստելով մշակութային և մարզական կազմակերպությունների բնականոն գործունեությանը:

Տարիներ շարունակ աջակցում է արվեստի և մշակույթի բնագավառի ներկայացուցիչների, մարզիկ-մարզիչների, անհատ կատարողների:

Մարզական աշխարհում լինելով ճանաչված մասնագետ /ՀՀ բռնցքամարտի վաստակավոր մարզիչ է, միջազգային կարգի մրցավար, Եվրոպայի, աշխարհի մրցավարական ասոցիացիաների անդամ, 2005 թ. Եվրոպայի բռնցքամարտի առաջնությունում ճանաչվել է լավագույն մրցավար /դրսում բարձր է պահում հայ ազգի որականիշը, հայրենասերի իր տեսակով մեծ ներդրում է ունենում այդ մարզաձևում բարձր արդյունքների հասած մեր մարզիկների հաջողություններում:

Եռանդ կա, ձգտում՝ նույնպես: Կա օժտվածությունը՝ մարդկային առաքինություններով:

Որպես արձագանք՝ իր ժողովրդի, ընկերների սերն ու հարգանքը կա:

Մի խոսքով խոնարհ նվիրումի մի կյանք:

Ինքնահաստատման ճանապարհին այս խորհուրդն է դեպի մեծ կյանք առաջնորդել Սեյրան Ղամբարյան մարդուն, ում անցած ճանապարհը ծանրաբեռնված է կատարած աշխատանքների համապարփակ վաստակով, ձեռքբերումներով, ում համար ամեն օրը թանկ է՝ լեցուն ծրագրերով: Անցնող ժամանակը Սեյրան Ղամբարյանի համար սոսկ օրերի, ամիսների, տարիների համագումար չէ, այլ արարման ժամանակ, բովանդակ աշխատանքային գործունեության ժամանակ, ուր իրականանում են նորանոր հղացումներ:

ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Նժդեհը Դաշնակցության մասին

Ստորեւ ներկայացնում ենք քաղվածքներ Գ. Նժդեհի մի հետաքրքիր՝ «Դաշնակցության առաջացման պատմական պայմանները եւ նրա բնութագիրը» աշխատությունից (1947 թ.): Փոքր-ինչ ուշացումով, բայց նա նույնպես, ինչպես Հ. Քաջազնունին, եկել է «Դաշնակցությունը անելիք չունի այլեւս» եզրահանգման:

«Անհնարին է զուգահեռներ անցկացնել Դաշնակցության սկզբնական եւ այժմյան ղեկավարների, այն ժամանակվա հայդուկների ու հետո եկած մաուզերիստների միջեւ՝ առանց հիանալու առաջիններով եւ խորապես նողկալով վերջիններից: Իսկապես, ի՞նչ համեմատություն կարող է լինել Նիկոլ Դումանի եւ ավազակ Դրոյի, լեգենդար Սերոբի ու մորթապաշտ Տեր-Մինասյանի (Ռուբեն փաշա) միջեւ»:

«Հայկական կուսակցությունների քաղաքական պայքարը խորապես պառակտեց հայ ժողովրդին՝ թուլացնելով նրա դիմադրական ուժն այն պահին, երբ, Թուրքիայում տեղի ունեցող հեղափոխական իրադարձություններին համապատասխան, հայությունից պահանջվում էր լինել համերաշխ, միակուռ, ընդունակ ինքնապաշտպանության: Հայության ակտիվ տարրերը, ի ուրախություն մեր արտաքին թշնամիների, այդ օրերին, երբ սուլթանական բռնակալության դեմ պայքարող Երկրի հայերը նրանց աղաչում էին ուղարկել ղեկավար ուժեր ու զինամթերք, իրենց ժամանակը եւ ուժը վատնում էին ներքին ճակատում: Բռնկված ներքին հակամարտությամբ՝ նրանք թշնամուն հնարավորություն ընձեռեցին անզիջում եւ անպատիժ շարունակել հայերի ոչնչացման քաղաքականությունը»:

«Ինչպես Դաշնակցության աշխարհայացքը, այնպես էլ՝ նրա քաղաքականությունը միշտ տառապել են հակասություններից, բայց առավել աղաղակող հակասությունը մնում է այն հանգամանքը, որ նա, նույնիսկ սոցիալիզմի որդեգրումից հետո, հայկական հարցի լուծման համար (ինչպես ժամանակին Գրիգոր Արծրունին եւ մշակականները) լծվեց եվրոպական իմպերիալիզմի կառքին:

Սպասվում էր, որ Դաշնակցության ղեկավարությունը, իր անհաջողություններից հետո, էմիգրացիայում հանգամանորեն կվերանայի սեփական գործունեության ակտիվն ու պասիվը: Այո, դա սպասվում էր, բայց տեղի չունեցավ, չնայած բոլոր ազգային, հասարակական կազմակերպությունները, որ ունեն պատասխանատվության զգացում, հետագա սխալներից եւ աղետներից խուսափելու համար վերլուծում են իրենց գործունեության անցած ուղին: Ցավոք սրտի, դաշնակցական ղեկավարությանը միշտ չի հերիքել պատասխանատվության զգացումը: Այդ պատճառով էլ նրա սխալները ընդունեցին ազգային աղետի չափեր: Դաշնակցական համագումարները զբաղվում էին չնչին հարցերով, բայց ոչ կուսակցության գործունեության բնույթի վերանայմամբ: Դաշնակցական մտավորական երիտասարդության որոշ

ռեւիզիոնիստական փորձեր մնացին անարդյունք:

Փորձեր արվեցին ճշտել պատասխանատվությունը 1915 թ. Տարոնում (Մուշ), 1920 թ. Նախիջեւանում եւ Շուշիում հայերի կոտորածների ու Ղարսի խայտառակության համար: Դեռ Հայաստանում դաշնակցական իշխանության ժամանակ փորձեր արվեցին հայտնաբերել ու պատժել ներքին գործերի նախարար Կարճիկյանին (որն այդ օրերին ջանում էր սանձազերծել մաուզերիստներին) սպանողներին, հատկապես՝ սպանության ոգեշնչողին:

Հարցեր հարուցվեցին պարսկական հեղափոխական շարժման առաջնորդ Եփրեմ խանի եւ Տարոնի լեգենդար հերոս Գեւորգ Չաուշի սպանությունների վերաբերյալ: Սակայն, այդ փորձերը դաշնակցության ղեկավարության կողմից խեղդվեցին իրենց սաղմնային վիճակում: Դաշնակցական բյուրոն, իրենից բացի, ոչ մի դատական ատյան չի ճանաչում եւ դաժանորեն հետապնդում է բոլոր նրանց, ովքեր հայրենասիրական մտահոգություններից դրդված՝ պատասխանատվության մասին որեւէ հարց են հարուցում:

«Էմիգրացիայում Դաշնակցությունն իր աշխարհայացքի անորոշության, քաղաքական անհրազեկության եւ պատասխանատվության զգացումի բացակայության հետեւանքով դարձել ու շարունակում է մնալ քայքայիչ եւ խորտակիչ ուժ:

Դաշնակցության առավել աններելի արարքների թվում հարկավոր է նշել քաղաքական սպանությունները, որոնք էլ ավելի պառակտեցին հայերին: Դաշնակցությունը, ինչպես նաեւ նրա քաղաքական հակառակորդները՝ հնչակներն ու ռամկավարները, անուղղակիորեն խթանում են հայերի, մասնավորապես, նրա երիտասարդ սերնդի ուծացումը: Իր մեջ պառակտված ժողովուրդն ավելի շատ ցուցաբերում է սեփական բնավորության բացասական գծերը, այդ պատճառով էլ դառնում ավելի վառող այն ժողովրդի աչքում, որի երկրում նա ժամանակավորապես ապաստանել է»:

«Սեփական ինքնապաշտպանությունը դժվարացնող ժողովուրդն արժանի է արհամարհանքի, արժանի է իր ճակատագրին՝ ինչքան էլ որ այն ծանր լինի: Այս տեսանկյունից՝ Դաշնակցությունը, որպես հզոր գաղութային կազմակերպություն, ունի ամենամեծ մեղքը: Այն, ինչն արտասահմանում կոչում են հայկական քարոզչություն, ոչ այլ ինչ է, քան զթասրտություն աղերսող լալկան նվվոց, որն արտասահմանցիների մոտ առաջացնում է լոկ խղճահարություն եւ շարունակ աճող արհամարհանք: Դաշնակցական ղեկավարությունն իսկական քարոզչության մասին հասկացողություն չունի: Նա ցուցադրում է իր այժմյան հոգետր ցնցոտիքը՝ անվանելով այն քարոզչություն: Նա չկարողացավ օգտագործել հայ ժողովրդի պոտենցիալ ուժը հեղափոխության շրջանում, քանզի չէր ճանաչում սեփական ժողովրդին, եւ այժմ ի վիճակի չէ տանել ազգային իրական արժեքների քարոզչությունը, որովհետեւ հիմնավոր չգիտի հայոց պատմությունը, այդ պատմության փիլիսոփայությունը: Եթե նույնիսկ, վերջին քառորդ դարում, որեւէ եվրոպական լեզվով լույս է տեսել այս կամ այն հայամետ գիրքը, ապա հեղինակը արտասահմանցի է եղել:

Այսպես կոչված հայասեր քարոզչության համար Դաշնակցությունը ոչինչ չի արել: Ժամանակ չուներ: Նա զբաղված էր Անդրանիկին սեւացնելու անշնորհակալ գործով: Անդրանիկին վարկաբեկելու համար, Դաշնակցության պատվերով հրատարակվեց նրա դեմ ուղղված մոտ 1000 էջանոց երկհատոր աշխատություն: Ամբողջովին Անդրանիկին նվիրված Սեպուհի հուշերը հանդիսանում են այդ ազգային հերոսին իր փառքի բարձունքից տապալելու դատապարտելի փորձ: Հենց որ Անդրանիկը հեռացավ Դաշնակցությունից, միանգամից դարձվեց «հարբեցող», «անկիրթ», «վախկոտ», «այս կամ այն ճակատում իր մասնակցության համար նախօրոք սակարկող», «աննշան գործողությունների ճանապարհով մեծ դափնիներ քաղող» եւ այլն: Բոլոր ջանքերը ներդրվեցին Անդրանիկին «զարդարելու» քաջնազարյան (դոնքիշոտյան) որակումներով, չգիտակցելով, որ դրանով իրականում ծիծաղում են հայ ազատագրական շարժման վրա, քանզի ժողովուրդն Անդրանիկին համարում է հայ ազատագրական պայքարի խորհրդանիշ»:

«1921 թ., Զանգեզուրից իմ հեռանալու հաջորդ օրը, Արաքսի պարսկական ափին ես թույլ տվեցի «անտակտություն»՝ պատժելով երկու դաշնակցական նախարարների՝ Հակոբ Տեր-Հակոբյանին ու Եփրեմ Սարգսյանին, միաժամանակ եւ Բյուրոյի փոխարինած Գերագույն մարմնի անդամներին: Այդ դեպքից մի քանի օր անց ես Ս. Վրացյանից ստացա նամակ, որում ասվում էր. «Դու թող քո այդ անդրանիկյան արարքները: Անդրանիկը պահում էր իրեն այնպես, ինչպես դու, իսկ այժմ անօգնական թափառում է Եվրոպայում: Կուսակցությունը որոշ հույսեր էր կապում քո անվան հետ: Լսիր քո հին ընկերներին, չլսես՝ քեզ համար վատ: Միայն գիտեմ, որ մարդիկ բարձրանում եմ մեծ դժվարությամբ, շատ տարիների ընթացքում, բայց ընկնում են մեկ վայրկյանում»: Այսպիսով, ինձ հետ արդեն անշնորհակալ էին վերաբերվում, սպառնում սեւացնել մեկ ակնթարթում, զահրնկեց անել, որովհետեւ ես մտրակով ծեծել էի երկու վախկոտի: Այո, ես հաշվի չէի առել, որ դաշնակցական ղեկավարները օգտվում

Ð26

25⊃

են մի տեսակ արտոնյալ դիրքից եւ ազատ են ամեն կարգի պատասխանատվությունից: Ինձ սպառնում էին Անդրանիկի ճակատագրով: Վերը նշված նամակի ստացման օրը ես խորապես ափսոսացի, որ մտրակելու փոխարեն չգնդակահարեցի Դաշնակցության Գերագույն մարմնի այդ երկու անդամներին: Նույն օրը ես զգացի ինձ հոգեպես հեռացած, կտրված Դաշնակցությունից:

«Դաշնակցությունը՝ Դաշնակցության համար»: Հայաստանից դուրս՝ Բյուրոն հավատարիմ մնաց այս լոզունգին: Էմիգրացիայում նա չուներ որոշակի հետեւողական քաղաքական գիծ կամ, ավելի ճիշտ, այն հետեւողական էր միայն ինքնապահպանման գործում՝ գաղափարապես ծառայելով ռուս նարոդնիկների հին «ճանապարհներին»: Դաշնակցությունն իր քաղաքական գիծը չէր պայմանավորում հայ ժողովրդի բացառիկ դրությամբ: Իր հանցագործ անփութությամբ Դաշնակցությունն արհամարհեց մեր ժողովրդին սպառնացող թուրքական (Երկրի հայերի համար) եւ ուծացման (արտասահմանի հայերի համար) վտանգները: Նրա շատ անդամներ համոզված են, որ Հայաստանի ցուցադրական անկախացման գաղափարը կարող է դառնալ նրա գերեզմանափորը: Նրանք դա գիտեն, բայց մինչ այժմ ինքնապատակ կուսակցականությունը եւ կուսակցական երեսպաշտությունը չեն թույլատրել դաշնակցական ղեկավարությանը խելամիտ հարաբերությունների մեջ մտնել սովետական իշխանության հետ: Ճշմարիտ չէ այն հայրենասերը, որ իր հայրենասիրությունը բոլոր դեպքերում կապում է հայրենիքում այս կամ այն վարչակարգի հետ: Անձամբ ես քարոզել եմ սովետների դեմ, բայց իմ անբարյացակամ վերաբերմունքը սովետական իշխանության հանդեպ պայմանավորված էր ոչ թե Հայաստանում գոյություն ունեցող վարչակարգով, այլ բացառապես այն բարեհաճությամբ, որ սովետները ցուցաբերում էին Թուրքիայի նկատմամբ»:

«Դաշնակցությունը պաշտոնապես չմտավ «Պրոմեթեւս»-ի մեջ (դրան խոչընդոտեցին կուսակցության շարքային անդամները), բայց, վերջին պատերազմի նախօրեին, դաշնակցական բյուրոյի կողմից հայ-թուրքական հարաբերությունների վերանայման հարցի շուտափույթ քննարկումը հաստատեց, որ նրան տրված չէ սեփական սխալներից դասեր քաղելու կարողություն: Նա այժմ թուրքերի հետ մերձենալու փորձեր է անում՝ հաշվի չառնելով, որ ներկայիս պայմաններում թուրքերի հետ ընդհանուր լեզու գտնելու փորձերը նշանակում են բռնությամբ տանուլ տալ հայկական հարցը: Սեփական թուլությամբ թելադրված այս քաղաքական ակտը արտասահմանի հայերի մոտ առաջացնում է խորը բարոյազրկում, իսկ քաղաքակիրթ մարդկության մոտ՝ նողկանք»:

«Այժմ Դաշնակցությունը գտնվում է «ո՞ւմ հետ լինելու» երկընտրանքի առջեւ՝ թուրքերի՞, թե՞ ռուս մեծ ժողովրդի: Նա դավաճան կլիներ, եթե վճռականորեն չպատասխաներ. «Ռուսների հետ՝ Թուրքիայի դեմ»: Հենց այս քաղաքական կողմնորոշումն են պահանջում մեր ազգային եւ մարդկային արժանապատվությունն ու հայ ժողովրդի ֆիզիկական գոյության ապահովման շահը: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմում դաշնակցական բյուրոն հանդես եկավ պառակտված ճակատով: Ինչո՞վ էր դա պայմանավորված՝ արկածախնդրությա՞մբ, թե՞ կանխամտածված երկերեսանի քաղաքականությամբ: Այս հարցում ես հակված եմ երկրորդ տարբերակին. դաշնակցական ղեկավարությանը հատուկ է թեթեւամտությունը: Այն հանգամանքը, որ Դրոն Բալկաններում, Փարիզում, Բեռլինում բազմիցս ժողովներ գումարեց եւ ստեղծեց քաղաքական կոմիտե, ապացուցում է, որ նրան չհաջողվեց ապահովել Բյուրոյի պաշտոնական հավանությունն իր արկածախնդրական նախաձեռնություններին: Մինչ Սարգիս Արարատյանի հետ ընդհարումը եւ դրանից հետո, Դրոն չդադարեց ջանալ ապահովել իր թիկունքն անհաջողության դեպքում: Նա կանգ չառավ նույնիսկ Հայաստանի ժողովրդին սադրելու փորձի դեմ: Արդյունքում՝ նա հասավ մինչեւ հայրենադավության»:

«Ժողովրդի համար չկա ավելի մեծ չարիք, քան անհատապաշտություն դավանող ղեկավարը: Նա հեշտությամբ է դառնում կոլեկտիվ ջանքերի ու շահերի թշնամին: Այդպիսի ղեկավարն ավելի շուտ ընկնում է սեփական իրավունքների, քան պարտականությունների հետեւից: Նրա իդեալը մեկուսի անձնական երջանկությունն է:

Այսօր այդպիսին են նրանք, որոնք կոչված են ղեկավարելու Քրիստափորի ու Ռոստոմի կուսակցությունը

ա) աշխարհայացքի անորոշություն

բ) քաղաքական անկարողություն

գ) ոչ բավարար պատասխանատվության զգացում.

ահա այն երեք չարիքները, որոնցից աղետալի կերպով տուժել է մեր ժողովուրդը եւ ինքը՝ Դաշնակցությունը:

Դաշնակցությունն այժմ հանդիսանում է որպես մեռնող երեւույթ: Նրա գոյությունն այսուհետ անօգուտ է, անտրամաբանական, ոչ անհրաժեշտ: Նա գտնվում է հակասության մեջ ներկա ժամանակաշրջանի հետ: Նա պետք է հեռանա:

Այս գիտակցումով էլ ես հեռացա Դաշնակցությունից»:

Գ. Նժդեհ, երկեր, հ.2, էջ 447-458

Ջանազան-զարմանազան

1923 թ. մարտի 30-ին Երեւանում Ե. Չարենցի, Մ. Սարյանի, Կ. Հալաբյանի, Վ. Թոթովենցի և ուրիշների նախաձեռնությամբ հիմնադրվեց գրականության և արվեստի դիսկուսիոն ակումբ:

1923 թ. հուլիսի 22-ին Երեւանում տեղի ունեցավ «Սպարտակ» մարզական ընկերության բացումը:

1923 թ. սեպտեմբերի 4-ին Երեւանում բացվեց առաջին խորհրդային առողջապահական գիտահետազոտական հիմնարկը՝ Հայաստանի տրոպիկական ինստիտուտը:

1923 թ. հոկտեմբերի 1-ին բացվեց Հայաստանի պետական կոնսերվատորիան:

1927 թ. հունիսի 15-ին Երեւանում տեղի ունեցավ առաջին ռադիոհաղորդը:

1928 թ. դեկտեմբերին Երեւանում սկսվեց Արթիկի տուֆից առաջին փորձնական շենքի կառուցումը:

1929 թ. նոյեմբերի 29-ին Երեւանում բացվեց պատանի հանդիսատեսի թատրոնը:

1930 թ. հունվարի 17-ին Կուլտուրայի տան շենքում կայացավ գրողների տան հանդիսավոր բացումը:

1931 թ. հունվարի 1-ին հիմնադրվեց Երեւանի պատմության թանգարանը:

1932 թ. մարտի 17-ին շահագործման հանձնվեց խորհրդային շրջանում կառուցված առաջին ջրմուղը:

1933 թ. հունվարի 12-ին գործարկվեց առաջին տրամվայը (նախագծող՝ Ն. Յուզբաշյան):

1933 թ. հուվարի 20-ին Երեւանում բացվեց Պետօպերան՝ Ա. Սպենդիարյանի «Ալմաստ» օպերայով: 1935 թ. օպերային թատրոնը սկսեց տալ նաև բալետային ներկայացումներ և կոչվեց օպերայի և բալետի թատրոն, իսկ 1950 թ. դեկտեմբերի 18-ից՝ օպերայի և բալետի ակադեմիական թատրոն:

1933 թ. մարտին հին շուկայի՝ Ղանթարի տեղում հիմնադրվեց մանկական զբոսայգին:

1933 թ. հուլիսի 18-ին բացվեց Երեւանի օդանավակայանը՝ Երևան-Լենինական առաջին օդային գծով:

1934 թ. սեպտեմբերի 24-ին տեղի ունեցավ առաջին պարաշյուտային թռիչքը Երեւանի օդանավակայանում:

1936 թ. մայրաքաղաքի Էրիվան անվանումը փոխվեց Երևան անվանումով:

1936 թ. դեկտեմբերի 12-ին տեղի ունեցավ «Մոսկվա» կինոթատրոնի հանդիսավոր բացումը:

1937 թ. սեպտեմբերի 6-ին բացվեց Երեւանի մանկական երկաթուղին:

1937 թ. նոյեմբերի 5-ին Երևանի փողոցներով սկսեցին երթևեկել առաջին ավտոբուսները:

1940 թ. հոկտեմբերի 6-ին բացվեցին Երևանի բուսաբանական, իսկ նոյեմբերի 24-ին կենդանաբանական այգիները:

1949 թ. մայիսի 1-ին բացվեց Երևանի տրոլեյբուսի երթուղին:

1950 թ. փետրվարի 10-ին հաստատվեց մեծ Երևանի հատակագիծը:

1953 թ. ապրիլի 5-ին Երևանում բացվեց Հովհ. Թումանյանի տուն-թանգարանը:

1953 թ. մայիսի 31-ին Քանաքեռում բացվեց Խ. Աբովյանի տուն-թանգարանը:

1956 թ. նոյեմբերի 29-ին ավարտվեց Երևանի հեռուստատեսային կայանի առաջին հերթի կառուցումը:

1956 թ. մայիսի 12-ին Երևանում բացվեց «Հրազդան» կամուրջը:

1959 թ. դեկտեմբերի 3-ին կայարանի հրապարակում տեղի ունեցավ Սասունցի Դավթի արձանի հանդիսավոր բացումը (քանդակագործ՝ Ե. Քոչար):

1961 թ. ապրիլի 24-ին շահագործման հանձնվեց հանրապետական մարզադաշտը:

1961 թ. հուլիսի 1-ին «Իլ-18» օդանավով անվայրէջք հաղորդակցություն սկսվեց Երևանի և Մոսկվայի միջև:

1963 թ. սեպտեմբերի 4-ին բացվեց Կարապի

⊃32

Օհան Դուրյան Հայկական պարադոքս

Կարպիս ՍՈՒՐԷՆՅԱՆ

Քառասունվեց տարի առաջ՝ Մեծ եղեռնի հիսնամյակ 1965-ին, երբ դեռ աշխատում էի «Սովետական արվեստ» ամսագրի խմբագրությունում որպես երաժշտական բաժնի վարիչ, գլխավոր խմբագիրը պարտավորիչ շեշտով ինձ առաջարկեց նշանակալից հիսնամյակի առթիվ «մի պատշաճ նյութ» պատրաստել մեր ապրիլյան համարին: Սրտովս էր առաջարկը, բայց «պատշաճ» բառը մի քիչ մտահոգիչ: Նույն երեկո, սակայն, չքացավ «մտահոգիչն» էլ, երբ հանկարծ եկավ բեղուն մտահղացում գրել «Բնիկ ո՞րտեղացի եք» էսսեն: Այդ զուտ հայկական, ամեն մի հայի ճակատագրին կպած հարցը տալ հայրենադարձ հայտնի արվեստագետների սկսած Հարություն Կալենցից, ու սեղմ գծերով ներկայացնել մի յուրօրինակ ճակատագրի պատմություն: Տվի այդ հարցը, անշուշտ, նաեւ Օհան Դուրյանին, որի անունը, որպես մեծ դիրիժորի, քանի տարի արդեն բարձր հնչում էր ոչ միայն մեզանում, այլեւ Հայաստանից դուրս՝ Մոսկվայից մինչեւ Լայպցիգ...

Աշխարհում շատ պարադոքսներ կան, բայց կա՞ն արդյոք այնպիսի պարադոքսներ, որոնցով լեցուն է հայ ժողովրդի կյանքը: Ո՞ւր կարելի է տեսնել, օրինակ, այնպիսի մի պարադոքս, ինչպես այն, որ Փոքր Ասիայի խորքը Քյոթահիա քաղաքում ծնված մի թրքախոս հայ մանչուկ, որբ մնացած, գա Էջմիածին, թուրքերեն խոսելով ու երգելով ներկայանա Հայոց կաթողիկոսին, իր հրաշալի ձայնով ու հայերեն սովորելու սրտանց փափագով հուզի նրան, ապագայում դառնա, իր մեծ նվիրումը խռչընդոտող հալածանքներն իսկ հաղթահարելով, բուն հայ երգն ու դրա հետ հայ ոգին ի լույս աշխարհի բերող սրբացած անուն Կոմիտաս վարդապետ: Այո, մեր պատմությունն է տարօրինակ: Էլ ի՞նչ զարմանաս, երբ զարմանալի բաներ պատասխանեն քո հարցին:

Ի՞նչ իմանա Օհանը, թե իր գերդաստանը բնիկ ո՞րտեղացի է, երբ իր հեռավոր նախնիներն են գաղթել Հայաստանից հարկադրաբա՞ր, ինքնակա՞մ... ի՞նչ իմանա: Գուցե Էրզրումի՞ց, հոնքերը շարժում է ենթադրաբար:

- Էրզրում ըսվածը հին Կարինն է, չէ՞: Անանկ բան մը լսեր եմ, որ անկե են: Լսեր եմ, բայց վստահ չեմ, վստահ չեմ:

- Կամ թերեւս Անիե՞ն, - հուշում եմ: - Մարտիրոս Սարյանը, օրինակ, կսիրե ըսել, որ իր նախնիները Անիեն են: Ուրիշներ ալ...

- Անանկ բան մըն ալ լսեր եմ, - ժպտում է: - Կամ թերեւս երեւակայե՞ր եմ...

Փաստն այն է, որ Օհանը 1922-ին ծնվել է Երուսաղեմում, արաբախոս ընտանիքում, եւ վաղ տարիքին կորցրել է հորը, որ ատաղձագործ էր, անունը Խաչատուր Խաչատուրյան: Մայրը եղել է քրիստոնյա արաբ: Կամ գուցե, հուշում եմ դարձյալ, արաբացած հայերի հետնո՞րդ. չէ՞ որ շատեր են եղել այդպես, օրինակ Հալեպի մոտ մի ամբողջ գյուղ արաբացած հայերի, որոնց եկեղեցու համար տասնվեցամյա որբ Հարություն Կալենցը սրբապատկեր է նկարել, արդեն իսկական արվեստի գործ:

- Իրա՞վ: Զարմանալի, գեղեցիկ: Հայրս հայ, քրիստոնյա արաբ մայրս... չեմ գիտեր, այդպես ալ կրնա ըլլալ, ամեն ինչ կրնա ըլլալ հայուն ճակատագրին մեջ, ի՞նչ ըսեմ...

Հայերեն մի բառ անգամ չի իմացել անհայր մնացած փոքրիկ Օհանը, որ այն ժամանակ ոչ թե Օհան էր, այլ Հաննա: Հայ լինելը իր գիտակցության մեջ տեղ անգամ չի ունեցել: Վեց տարեկանից սկսել է սովորել գերմանական մի դպրոցում, որի բոլոր աշակերտները արաբ էին: Այդ տարիքից էլ իր մեջ հայտնվեց երաժիշտը: Ուզեց ֆլեյտա՝ սրնգափող նվագել, գերմանացի դասատուն մերժեց, ասելով, որ մատները դեռ փոքր են: Իսկ ինքը լաց եղավ, հետո ժամերով աշխատեց, մատները «հասցրեց» ու համոզեց դասատուին: Այդ դպրոցն ավարտելուց հետո Օհանը սովորում էր Երուսաղեմի կոնսերվատորիայում: Միաժամանակ արաբերենի դասատու էր այդ նույն դպրոցում, որի արաբ աշակերտների մեջ դարձյալ մի հայ տղա կար, անունն էլ դարձյալ Օհան:

- Իսկ ես արդեն գիտեի, որ հայ եմ: Օր մը դպրոցին բակը նստած էի ծառի մը տակ: Այդ պզտիկ Օհանը եկավ քովս, գիրք մը բացավ, ինծի ըսավ անշուշտ արաբերեն.

- Նայեցեք, պարոն, ասիկա հայերեն գիրք է: Մեր գիրերն են, կարդա՞մ:

Ինչ մեղքս պահեմ, ես տղային ըսի.

- Դուն գնա դասերդ սորվե:

Բայց հետո սկսա մտածել՝ ես ինչո՞ւ հայերեն չգիտնամ, քանի որ հայ եմ: Մեր տունը հայկական վանքին մոտ էր: Օր մը, երբ տուն կերթայի, ինծի աբեղա մը մոտեցավ եւ ըսավ.

- Լսած ենք, որ դուն հայ ես եւ երաժիշտ: Մեր Ժառանգավորաց վարժարանին մեջ հանդես մը ունինք, դաշնակահար չկա: Չե՞ս գար նվագելու:

Գացի: Սիրով գացի: Հետո ինծի ըսին, որ վարժարանին մեջ արաբերենի ուսուցիչ ըլլամ: Նպատակնին ուրիշ էր: Կուզե-ին ինծի հայերեն սորվեցնել: Ես ալ կուզեի հայերեն, հայերե՛ն սորվիլ: Եվ նորեն գացի: Ուրախությամբ գացի: Ես աշակերտներուս արաբերեն կսորվեցնեի, աշակերտներս ինծի հայերեն: Դասարան կմտնեի ուսուցիչ, կելլեի աշակերտ: Անոնց ուսուցիչը մեկ էր, իմ ուսուցիչներս շատ էին: Գրատախտակին վրա կգրեի սորված հայերեն բառերս, բոլորը մեկ ձայնով սխալներս կշտկեին: Այդպես հայերեն սորվեցա: Աբեղա մը կար՝ անունը Հաբեթ: Անիկա ինծի ոչ միայն հայերեն դաս կուտար, այլեւ հայ երաժշտության կծանոթացներ: Օրե օր սիրտս կլեցվեր: Երբ Կոմիտասի երգերն սկսանք երգել, հոգիս տակնուվրա եղավ: Հանկարծ զգացի, որ իսկապես հայ եմ, հայ: Բոլոր ջիղերովս զգացի: Ա՛լ չէի կրնար իմ ժողովուրդես դուրս ապրիլ: Ես ունեի անուն, ազգանուն, լեզուս ալ սորվեր էի, ալ գիտեի ես ո՛վ եմ այս աշխարհին մեջ, ո՛ր տունին կպատկանիմ: Երգ մը գրեցի երգչախումբի համար. «Դու երկնամերձ իմ հայրենիք, դու հինավուրց իմ Հայաստան»: Ավետիք Իսահակյանի խոսքերն էին: Ատիկա իմ գրած առաջին հայերեն երգս էր: Մնացածը գիտեք: Դիրիժոր եղա, շատ տեղեր պտտեցա, հաջողություններ ունեցա, թերթերն իմ մասին շատ խոսքեր ըսին գերմաներեն ու ֆրանսերեն, արաբերեն ու հոլանդերեն, անգլերեն ու ռուսերեն, բայց հոգիս ինծի բերավ Հայաստան...

Բայց չէ, սովորական հայրենադարձ չէր Օհանը, այսինքն՝ 1946-48 թվականներին զանգվածաբար ներգաղթող կարավաններից մեկում չէր, որ նա եկավ Հայաստան, ինչպես հայրենադարձներից շատ-շատերս: Եկավ 1957-ին՝ մենակ, դեռ ամուրի, երեսունհինգ տարեկան, արդեն հասուն դիրիժոր ու անձնավորություն: Ինչպես, ի դեպ, հինգ տարի հետո ընտանյոք եկավ Հակոբ Հակոբյանը՝ Կիպրոսի Մելգոնյանում երբեմնի ավագ իմ դասընկեր, որ նույնպես հասուն նկարիչ ու անձնավորություն էր արդեն:

Օհանի մասին լսել էի մինչ այդ էլ, ավելի ճիշտ՝ այն օրերին հազվադեպ մեր ձեռքն անցնող մի սփյուռքահայ թերթում կարդացել էի, որ Փարիզում ասպարեզ է ելել մի նոր հայ տաղանդ՝ դիրիժոր ու կոմպոզիտոր Օհան Տուրյան: Եվ ոչ միայն սփյուռքահայ թերթում: Նաեւ մի անգլերեն թերթում, որ այժմ չեմ հիշում ինչպես էր ձեռքս ընկել: Դրա մեջ նույնիսկ զվարճալի զարմանքով կարդացել էի նրա աշխույժ, նրբակիրթ, ուշագրավ անձնավորության մասին փոքր եւ անեկդոտանման դիպվածներ, ինչպես օրինակ՝ երբ մի գեղատեսիլ տիկին դռան մեջ, շտապելիս, հանկարծ բախվել է հայտնի դիրիժորին եւ

➲28

27➲

սկսել է ներողություն խնդրել, ազնվակիրթ երիտասարդ դիրիժորը սիրալիր հաճոյախոսել է՝ «Encore, madame!», եւ տիկնոջ ձեռքն է համբուրել:

Ու մեկ էլ ահա իմացվեց, որ Օհան Տուրյանը եկել է Մոսկվա՝ 1957-ի ամռանը այնտեղ համաշխարհային երիտասարդական փեստիվալին: Բայց շուտով պարզվեց, որ Վազգեն Ա կաթողիկոսի հրավերով նա եկել է Հայաստան, գտնվում է Էջմիածնում: Ես այդ օրերին դեռ Հայաստանի պետական երգչախմբում էի որպես երգիչ, բայց արդեն երաժշտական հոդվածներով աշխատակցում էի «Սովետական արվեստ» ամսագրին, որտեղից կանչում էին ինձ աշխատանքի անցնելու իրենց մոտ որպես երաժշտական խմբագիր: Ոչ միայն պրոֆեսիոնալ շարժառիթը, այլ ավելի, շատ ավելի՝ ուղղակի սրտի մղումը ինձ շտապեցրեց գնալ Էջմիածին, ոչ թե պարզապես ծանոթանալու Օհան Տուրյան դիրիժորի հետ, որի մասին կարդացել էի, ո՛չ, նախազգացումս այն էր, որ մեզ՝ 1946-48-ի հայրենադարձներիս համար այդ օրերին դեռ այնքան հեռավոր, հեռավո՛ր մնացած Սփյուռքից մի հարազատ հոգի եմ գտնելու, այն էլ երաժիշտ հոգի, որ Բեթհովեններով ու Բրամսերով, Մոցարտներով ու Շուբերտներով, ամբողջ երաժշտությամբ լի իմ պատանեկան անցյալի հետ է կապվելու: Էլ ինչպե՞ս, ինչո՞ւ նկարագրեմ արտաքուստ երկու անծանոթների, բայց խորքի հարազատությամբ ասես հին ծանոթների այդ առաջին հանդիպումը, որից էլ սկսվեց մեր բարեկամությունը, անկախ բնավորության տարբերություններից:

Շուտով նա հրավիրվեց ապրելու «Երեւան» հյուրանոցում, ուր առանձին սենյակ հատկացվեց իրեն: Պատրաստվում էր համերգներ տալու Հայաստանի պետական սիմֆոնիկ նվագախմբի հետ Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճում: Եվ միաժամանակ ուսումնասիրում էր սովետահայ կոմպոզիտորների սիմֆոնիկ երկերի պարտիտուրներ՝ դրանցից մեկը կամ մյուսը կատարելու նկատառումով: Ստացվել էր այնպես, որ ես գրեթե միակ մոտիկ ընկերն էի այդ օրերին, իր իսկ ցանկությամբ հաճախ այցելում էի իրեն, լսում իր զգացածը, ապրումները, կարծիքները, հարցերը, մտքեր էինք փոխանակում, բայց ես ավելի լսողի դերում էի պահում ինձ: Հիշում եմ, որ հավանել էր երիտասարդ կոմպոզիտոր Ջիվան Տեր-Թադեւոսյանի Առաջին սիմֆոնիայի պարտիտուրը, ուզում էր կատարել անպայման, խոստումնալից ապագա էր տեսնում այդ կոմպոզիտորի մեջ: Ես փորձում էի նաեւ իմանալ նրա տրամադրությունը, թե եկել է միայն համերգնե՞ր տալու, ինչպե՞ս որեւէ շրջագայող դիրիժոր, հակված չէ՞ արդյոք մնալու Հայաստանում եւ որպես մշտական դիրիժոր աշխատելու մեր սիմֆոնիկ նվագախմբի հետ: Զգում էի, որ իրեն համար էլ կա այդ հարցը, որ կհստականա, երեւի, իր առաջիկա համերգներից հետո:

Ճիշտն ասած, շատ էլ հեշտ չէր նրա հետ ընկերություն անելը: Մինչեւ ուղն ու ծուծը նա երաժշտություն էր, ամեն րոպե դա զգացվում էր նրա խոսքի, դեմքի միմիկայի, շարժուձեւերի, ամբողջ պահվածքի մեջ: Խոսակցության գրեթե ոչ մի այլ նյութ ըստ էության չէր գրավում նրան: Տեսնում էիր, որ նայում է քեզ, լսում, մեկ-մեկ արձագանքում էլ է ասածիդ, ժպտում, ձեռքի մի շարժումով խոսք ասում, բայց զգում էիր, որ ուշքը ուրիշ տեղ է, այսինքն կատարած կամ մանավանդ կատարելիք մի սիմֆոնիայի պարտիտուրի մեջ: Իսկ եթե պարտիտուրը ձեռքին լիներ, պարզապես մոռանում էր քեզ: Այդպես, մի անգամ հյուրանոցից ճաշելու իջանք Նկարիչների տան մոտի սրճարանը, հետը վերցրեց այն պարտիտուրը, որով զբաղվում էր, կատարելիք սիմֆոնիաներից մեկը: Հազիվ նստեցինք, պարտիտուրը բացեց: Չնկատեց էլ, թե ինչպես ճաշը պատվիրեցի, բերեցին: Այսպես ասած՝ երաժշտականորեն ջղային վիճակի մեջ էր:

- Օհան, - ասացի, - ինքդ ըսիր, որ անոթի ես:

- Հա՞, ի՞նչ... Այո, այո, ճիշտ ես, վայրկյան մը, հիմա:

- Զգե այդ պարտիտուրը, հետո կշարունակես: Պատառ մը բան կեր:

- Հա՛, այո, անշուշտ: Պատառ մը բան: Եղբա՛յր, այս ուտելն ալ...

Հիշեց, որ անոթի էր իսկապես, կերավ մի քանի պատառ, ախորժակով, հետո երեւի չքացավ անոթության զգացողությունը, երաժշտականորեն ջղային վիճակը քաշեց իրեն դարձյալ դեպի պարտիտուրը: Բայց տարօրինակն այն էր, որ չէր էլ նայում պարտիտուրին: Միայն թե ձեռքին լիներ: Համերգներից հետո հասկացա, թե դա ինչ էր նշանակում: Անգիր էր անում կատարելիք երկը: Իսկ այդ պահին, առանց այլեւս ասելու, որ մի պատառ էլ ուտի, նայում էի այդ զարմանալի դեմքին: Լրիվ գունատված դեմքին, դեպի վեր ու աչքերը փակ, ծնոտին սեւ փոքր մորուք, չգիտես ցավի թե հաճույքի փոքր հեւոցներ, փոքր հառաչներ, մինչ ձեռքը մեղմ շարժումներ է անում, ասես նվագախումբն է իր առջեւ: Ապրում է կատարելիք երկը մանրամասներով ու ամբողջությամբ, թվում է՝ ինքն իսկ երկի մարմնացյալ երաժշտությունն է դարձել: Նայում էի լուռ նստած, երբեմն հայացքս թեքելով էլ այդ դեմքից այս ու այն կողմ, առանց այլեւս խանգարելու իր այդ երաժշտականորեն ջղային վիճակին, որ երկյուղալի էր թվում մի քիչ: Սպասում էի, որ ինքը «արթնանա» այդ ստեղծագործական վիճակից: Ու սիրում էի նրան...

Վերջապես ահա իր առաջին համերգի փորձերը նվագախմբի հետ մեծ դահլիճում, ուր ցանուցիր, լուռ նստած էին երաժշտական աշխարհի մարդիկ, որոնք եկել էին, ինչպես ընդունված է, լսելու մի նոր դիրիժորի կամ մի նոր ստեղծագործության պրեմիերայի փորձերը: Ինքս վերեւի մի օթյակում մենակ նստած, սիրտս մի քիչ անհանգիստ էր սպասումով, մինչեւ ահա կուլիսից բեմ մտավ Օհանը աշխույժ, զվարթ, սեւաթույր թեթեւ բաճկոնով, շապկի օձիքը բաց, եւ արդեն նստած նվագախումբը հոտնկայս դիմավորեց Փարիզից եկած, այնտեղ նվագախումբ ղեկավարած հայ դիրիժորին, աղեղները ծափի նման թխթխկացնելով ջութակների կռնակին: Նույն աշխույժ զվարթությամբ Օհանը կանգնեց իր պատվանդանին ու երկու ձեռքով հրավիրեց նվագախմբին նստել, իր բարձր, մի ուրույն հնչեղությամբ, արեւմտահայերենը հստակ առոգանող ձայնով սիրալիր ողջույնի խոսքեր ասաց, մի երկու զվարճաբանեց նույնիսկ, ասես վաղուց ծանոթ լինեին իրեն հայրենական այս լրիվ հայ նվագախմբի տղաները, որոնք, երեւում էր, մի տեսակ զարմացած-զվարթ, դեռ մի քիչ էլ սպասողական ընկալում, ընդունում էին նրան:

Ու մեկեն՝ բոլորովին ուրիշ մթնոլորտ, բացարձակ լռություն, հավաքվածություն: Սկսվեց փորձը: Բեռլիոզի Ֆանտաստիկ սիմֆոնիան...

Ես, որ երկար տարիներ աշխատում էի Հայֆիլհարմոնիայում եւ քանիցս, վոկալ-սիմֆոնիկ երկեր կատարելու առթիվ, ինքս երգչախմբի մեջ կանգնած մասնակից էի եղել դրանց փորձերին ուրիշ դիրիժորների հետ, այսպիսի ոճի փորձ չէի տեսել: Օհան Տուրյան դիրիժորը չասաց բացատրական երկար-բարակ, հոգնեցուցիչ, երբեմն նույնիսկ ուշադրությունը տարտամացնող խոսքեր: Եվ ընդհանրապես ոչ մի ավելորդ խոսք: Միայն մի քանի կոնկրետ ցուցումներ, այն էլ կարծես խրախուսական: Եվ պատվանդանին ուղիղ կանգնած, առանց որեւէ ավելորդ մարմնական շարժումի, մեղմ բարձրացրեց ձեռքերը կրծքի առաջ: Դիրիժորական ճիպոտ չուներ աջին: Ու ձեռքերն սկսեցին խոսել: Եվ նվագախումբը միանգամից այնպիսի կուռ, մաքուր ու լեցուն հնչողությամբ պատասխանեց այդ զուսպ ու պլաստիկ շարժվող ձեռքերի «խոսքին», որ մի պահ թվաց՝ ոչ թե իմ բարեկամ Օհանն է այնտեղ պատվանդանին, այլ սրճարանում իմ դիմաց այն «մարմնացյալ երաժշտությունն» է, որին նայում էի երկյուղալի սիրով, նա է շարժման մեջ դրել նվագախումբը՝ միանգամից այդպիսի զարմանալի հնչողությամբ:

Երբեք չեմ կարող մոռանալ այդ առաջին տպավորությունը:

Համերգին դահլիճը լեփ-լեցուն էր: Պատվո օթյակում ներկա էր Վեհափառ կաթողիկոսն իր շքախմբով: Կային նաեւ պետական այրեր: Անշուշտ, առաջին համերգին գրավիչ էր մանավանդ այն հանգամանքը, որ արտասահմանից եկած հայ դիրիժոր է, եւ տարածված խոսակցությունները նրա մասին: Բայց հենց այդ առաջին համերգն էլ այնպիսի բուռն ընդունելություն գտավ, որ խոսակցություններն ավելի կոնկրետացան ու տարածվեցին արդեն բուն իսկ Օհան Դուրյան դիրիժորի մասին, որ նաեւ, պարզվեց, շատ համակրելի, ժպտերես, նրբակիրթ երիտասարդ է, ինչպես տեսան համերգի ավարտից հետո, երբ իսկույն ներքեւի արտիստական փոյեում խուռներամ լցվեցին խիստ՝ ոգեւորված երաժշտասեր ունկնդիրները՝ նրան շնորհավորելու, իրենց «սրտագին» շնորհակալությունը հայտնելու: Եվ բնական է, հաջորդ մի քանի համերգներին ավելի եւս լեցուն էր մեծ դահլիճը մինչեւ ամենավերին յարուսներն անգամ, ընդունելությունն էլ ավելի բուռն, համերգի ավարտին հոտնկայս ծափահարություններով, ներքեւի արտիստական փոյեն էլ ավելի խուռներամ լցված: Ջերմեռանդ երաժշտասերները ոչ միայն հիացած էին նրա «հրաշալի» կատարումներով եւ դիրիժորական զուսպ ու վայելուչ արտիստիզմով, այլեւ շշմելու չափ զարմացած, որ նա բոլոր այդ ծավալուն երկերը՝ Բեռլիոզի, Բեթհովենի, Չայկովսկու, Վագների եւ այլ, անգիր է վարում. այդ ի՜նչ հիշողություն է, ի՜նչ տաղանդ:

Օհանն էլ, անշուշտ, թեպետ հոգնում էր արդեն, բայց ոգեւորված էր, ուրախ: Միայն մի բանից դժգոհել էր. ինչո՞ւ իր անունը ազդագրերում ճիշտ չեն գրում: Տուրյան է ինքը, ոչ թե Դուրյան: Եվ բացատրեց: Իր

➲29

28➲

Խաչատուրյան ազգանունը կրճատել է, վերածել Տուրյանի: Հարցրին՝ ինչո՞ւ:

- Մեր հայերուս մեջ շատ տարածված է Խաչատուրյան ազգանունը: Բայց միջազգային ասպարեզին մեջ ամբողջ երաժշտական աշխարհի աչքին մեկ Խաչատուրյան կա միայն հայ մեծ կոմպոզիտոր Արամ Խաչատուրյանը: Մեկ եւ միակ: Այդպես ալ պետք է մնա աշխարհի աչքին: Մեկ եւ միակ: Ուրիշ ոչ մեկ հայ երաժիշտ, որ միջազգային ասպարեզ կելլե, պետք չէ կրկնե, պետք չէ խաչաձեւե աշխարհի աչքին մեծ դարձած հայկական «Խաչատուրյան» անունը: Այդ է համոզումս: Կրնա՞ք երեւակայել Բեթհովենին քով ուրիշ Բեթհովեն մը: Մոցարտին քով ուրիշ Մոցարտ մը: Բերլիոզին քով ուրիշ Բերլիոզ մը: Մեծ դիրիժոր Տոսկանինիին քով ուրիշ Տոսկանինի մը: Եվ այլն: Դուք շարունակեցեք: Կրնա՞ք երեւակայել սուրբ անուն դարձած Կոմիտասին քով ուրիշ Կոմիտաս մը: Չեք կրնար: Անկարելի է: Այս է համոզումս...

Մի խոսքով, այդ համերգներից հետո սփյուռքահայ դիրիժոր Օհան Տուրյանը որոշեց մնալ Հայաստանում, արդեն ասելով, որ դա իր երազանքն էր: Եվ հայրենադարձ Օհան Դուրյան դիրիժորը նշանակվեց Հայաստանի պետական սիմֆոնիկ նվագախմբի գեղարվեստական ղեկավար:

Միսենյականի բնակարան հատկացվեց նրան Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճի դիմաց «պրոսպեկտի» վրա հայտնի «Դերասանների տան» դեղին շենքում: Ամուսնացավ, ընտանիք կազմեց: Բնական է, արդեն հաճախ չէինք տեսնվում: Մի օր, սակայն, ինձ կանչեց: Տղա էր ունեցել:

- Գիտե՞ս ինչ դրի անունը, - ասաց մի այնպիսի ոգեւորությամբ, որ թվաց՝ խորհրդավոր նորություն է հայտնում: - Նարեկ դրի: Նարեկ: Կհասկնա՞ս...

- Կհասկնամ,- գլուխս շարժեցի: - Կհասկնամ միտքդ:

- Ասանկ անուն լսա՞ծ էիր մինչեւ հիմա:

- Չէ, չէի լսած: Է՛հ, շնորհավորեմ, այս անունով ալ ապրի տղադ, երկար ապրի, շեն ապրի, քեզի արժանի զավակ ու մարդ ըլլա:

Լուսամուտի գոգում փափուկ կազմով, բաց դեղնավուն, միանման գրքերի փոքր մի դեզ կար: Ֆրանսերեն: Փիլիսոփաների հանրամատչելի կենսագրություններ: Մատենաշար: Տասը-տասներկու գիրք: Սոկրատես, Կանտ, Լայբնից, Դեկարտ, Սպինոզա... Ձեռքս վերցրի Սպինոզան:

- Ասոնք քո՞ւ գիրքերդ են: Չէի տեսած, երբ հյուրանոց կապրեիր:

- Իմ գիրքերս են: Սիրելի գիրքերս: Բոլորը կարդացած եմ: Երբեմն կթերթեմ: Շատ թանկագին են ինձի համար...

Նայում էր ձեռքիս Սպինոզային, դեմքին մի փոքր մտահոգություն:

- Տուր կարդամ այս գիրքը,- ժպտացի:- Կսիրեմ այս փիլիսոփան:

- Բայց... բայց զգույշ կկարդաս, չծալես, չփճանա...

- Անհոգ եղիր, Օհան: Լավ գիրքը ինձի համար սրբության պես բան է: Ուրիշին գիրք տալու մեջ ես ալ քեզի պես եմ: Շուտով այս եղածին պես կվերադարձնեմ գիրքը քեզի, թերեւս կխոսինք ալ Սպինոզայի մասին...

Հաճախ չէինք տեսնվում արդեն, բայց ես միշտ էլ նրան հանդիպում էի Հայֆիլհարմոնիայում: Գնում էի նրա բոլոր համերգներին, երբեմն փորձերին նույնիսկ, մանավանդ երբ նա Երեւանում դեռ չհնչած մի երկ էր պատրաստվում կատարել, միշտ հետամուտ սիմֆոնիկի երկացանկը ավելի ու ավելի հարստացնելու: Ոչ միայն ի պաշտոնե, այսպես ասած, որպես ամսագրի երաժշտական բաժինը վարող, հետեւում էի նրա գործունեությանը, այլեւ մանավանդ, առավել եւս, ինձ համար շատ հետաքրքրական եւ ուրախալի էր տեսնել այդ եռանդուն եւ բոլորանվեր գործունեության հրաշալի արդյունքը: Նվագախմբի մակարդակը ակնհայտորեն բարձրացել էր, եւ նա հարատեւորեն ձգտում էր ավելի բարձրացնել: Երեւանն իր սիմֆոնիկ նվագախմբով համբավ էր ձեռք բերում արդեն ոչ միայն Սովետական Միության մեջ, այլեւ արտասահմանում: Օհանի համերգներին գրեթե միշտ տեսնում էի օտար այցելուներ, որոնք կարծես չէին հավատում իրենց ականջներին ու աչքերին, զարմանքի արտահայտություններով կարծես ուզում էին քողարկել իրենց վայելած գեղարվեստական իրավ հաճույքը, այսինքն պարզապես հիանում էին չհավատալով. անձամբ եմ լսել, երբ նրանցից ոմանք համերգից հետո գալիս էին մոտից տեսնելու դիրիժորին, ասես «շոշափելու» նրան իրենց շնորհակալական խոսքով: Սովետական Միություն շրջագայության եկած երաժիշտներ ավելի ու ավելի հաճախ Մոսկվայից գալիս էին ուղղակի Երեւան մեր սիմֆոնիկի հետ համերգ տալու: Լայպցիգից եկել էր նույնիսկ Գեւանդհաուսի նշանավոր հնագույն սիմֆոնիկ նվագախմբի գլխավոր դիրիժոր Ֆրանց Կոնվիչնին:

Վկա եմ, Օհանի բոլոր համերգներին մեծ դահլիճը ծայրեծայր լեցուն էր լինում: Հենց նրա համերգների շնորհիվ շատ բազմացել, հազարների էր հասել սիմֆոնիկ երաժշտության ունկնդիրների թիվը, ավելին՝ դահլիճում այդ բազմության պահվածքից երեւում էր, որ համերգից համերգ զարգանում, բարձրանում է դասական մեծ երաժշտությանը հաղորդվելու ճաշակը: Ասես տոնականության զգացում էր տիրում դահլիճում, լուռ, բարեպաշտ ունկնդրություն նվիրական մի արարողության, հայացքները՝ բեմում նվագախմբի առաջ գրեթե անշարժ կանգնած սեւազգեստ քուրմին, որի ձեռքերը միայն կախարդական շարժումներով նվագախմբից ի հայտ էին բերում հոգեհույզ երաժշտությունը մերթ հոծ ու լեցուն, մերթ նրբագեղ հնչողությամբ: Ու երաժշտությունը կարծես ճառագում էր մի սրբազան աղբյուրից եւ մի ուրիշ լույսով տարածվում էր, լցնում դահլիճը տոնականության զգացումով: Այո, տոն էր ամեն մի համերգը, ուրիշ բառ չեմ գտնում: Եվ ուրիշ բառ չեմ գտնում դիրիժորի հանդեպ ունկնդիր ժողովրդի տածած զգացման համար, քան այն, որ ժողովուրդը սիրում էր իր դիրիժորին: Եվ այդ սերը ամեն համերգի ավարտին հորդում էր բեմառաջքում կուտակված բազմությունից՝ նրան կրկին ու կրկին բեմ կանչող անդադրում ծափերով եւ ասես իրենց կախարդած քուրմին իբրեւ զոհաբերություն մատուցված ծաղկեփնջերով:

Սենտիմենտալ բանաստեղծություն չեմ անում: Այս էր Օհան Դուրյանի համերգների իրական, կենդանի պատկերը եւ ոգին:

Միաժամանակ ամեն տարի Օհանը համերգային շրջագայության էր հրավիրվում Արեւելյան Եվրոպայի այսպես կոչված «դեմոկրատական» երկրներից, իսկ ավելի անդինից, որտեղից եկել էր ինքը, չէին կարող հրավերներ հասնել, անշուշտ, հայրենադարձ դիրիժորին: Բայց գոնե Լայպցիգը, այս դեպքում բարեբախտաբար, «դեմոկրատականի» սահմաններում էր իր Գեւանդհաուսի նշանավոր նվագախմբով, որից հատկապես հրավիրվում էր Օհան Դուրյանը համերգաշրջանի բացման առթիվ:

Ամեն անգամ արտասահմանյան շրջագայությունից նա հետը բերում էր այն թերթերը, ուր հոդվածներ էին լինում իր՝ համերգների մասին: Գնում էի մոտը՝ ծանոթանալու այդ հոդվածներին: Բոլորի մեջ, անխտիր, նրա դիրիժորական արվեստի մասին բարձր գնահատանքներ, մերթ նույնիսկ «շշմեցուցիչ» ասելու չափ զարմանալի բնորոշումներով: Բնական է, միտք ծագեց, այսինքն ուղղակի պարտավոր զգացի այդ հոդվածներից փոքր ցայտուն հատվածներ թարգմանել, կազմել մի ծաղկաքաղ եւ գոնե մի էջ տպել մեր ամսագրում՝ թերթերի վերնագրերի էլ պոպուրի լուսանկարով: Այդպիսի ծաղկաքաղը, անկասկած, շատ հետաքրքրական կլիներ, կուրախացներ ընթերցողներին: Բայց երբ խնամքով պատրաստած այդ «նյութս» իմ երաժշտական բաժնից ներկայացրի խմբագրություն, հանդիպեցի տարօրինակ անտարբերության, չասելու համար նույնիսկ դժկամության: Մանավանդ պարտքարտուղարի կողմից, որի առաջ վերապահ մնաց նաեւ գլխավոր խմբագիրը:

- Գոնե կարդացեք նյութը, - ասացի,- տեսեք ինչպիսի գնահատականներ:

Պարտքարտուղարը մի աչք գցեց, դժգոհ ծամածռված հեգնանքով դարձավ ինձ.

- Է՞ս ինչ է: Օհան Դուրյանին համեմատում ես Տոսկանինիի հե՞տ: Էն էլ ո՞ւմ: Տոսկանինիի: Ա՞յդ էր պակաս:

- Լսիր, - ասացի, - ես չեմ համեմատողը, լավ կարդա: Վարշավայում լեհական պաշտոնաթերթն է գրել, որ Օհան Դուրյանը իր դիրիժորական արվեստով հիշեցրեց Տոսկանինիին:

- Դե մի բան է, ասել են: Հո ամեն ինչ հալած յուղի տեղ չենք ընդունելու:

- Կարդա՛, կարդա՛: Տես, գերմանական թերթում էլ հոդվածի վերնագիրն է նույնիսկ. «Օհան Դուրյանը հիշեցնում է Արթուր Նիկիշին»:

- Ո՞ւմ:

- Անցյալի մեծ դիրիժոր Արթուր Նիկիշ:

Ուսերը թոթվեց: Տոսկանինին շատ հայտնի անուն է նույնիսկ երաժշտությունից հեռու մարդկանց ականջին հասած: Արթուր Նիկիշն ով է:

- Էս Տոսկանինին հանիր: Չի կարելի այդպես չափից ավելի գովել Օհան Դուրյանին: Հայիզմ ես անում...

Հայի՞զմ: Հասկացա ինչ է ուզում ասել: Ինձնից շատ հեռու բան: Էլ ինչ ասեմ: Առարկե՞մ նրան, վիճե՞մ: Ձեռքս թափ տվի: Բայց ի՞նչ էր այս անակնկալ վերաբերմունքը, որ վրդովեցի ինձ, անշուշտ: Գուցե գավառական մի կամայականությո՞ւն, որ բավական հաճախ տեսնում ենք մեր կյանքում: Մտածեցի՝ հազիվ թե այդ միայն: Եվ արդեն անակնկալ էլ չէր թվում: Սրա տակ մի ուրիշ բան կա: Ականջիս հասել էին Օհանի դեմ խլրդային շարժումներ, նույնիսկ չարաբաստիկ «ախպար» բառի՝ մեր կյանքում այդ անիծյալ դարձած հարցի

➲30

29➲

հետ կապված: Կարեւորություն չէի տվել...

Ըստ 1962-ին Լայպցիգի Գեւանդհաուսում կայացած պայմանավորվածության, Օհանը 1963-ի սեպտեմբերին չորս համերգով բացել էր Գեւանդհաուսի նվագախմբի համերգաշրջանը: Լայպցիգից վերադարձել էր գերմանական թերթերում բազմաթիվ արձագանքներով իր այդ համերգների մասին, ու նաեւ Գեւանդհաուսի նվագախմբից իրեն տրված շնորհակալագրով, որն անպայման ուզում էի տպել մեր ամսագրում՝ թե՛ գերմաներեն ֆակսիմիլեն, թե՛ թարգմանությունը անշուշտ:

Այդ օրերին, Վերդիի ծննդյան 150-ամյակի առթիվ, Օհանը կատարեց մեծ կոմպոզիտորի նշանավոր «Ռեքվիեմը»: Ի դեպ, իսկույն ուշադրություն գրավեց ու ավելի եւս զարմացրեց այն, որ նա այդպիսի վոկալ-սիմֆոնիկ բարդ ու երկարաշունչ ստեղծագործությունն անգամ անգիր էր ղեկավարում, բայց նաեւ դա ակնհայտորեն ցույց տվեց, որ անգիր ղեկավարելը ստեղծագործական խնդիր է Օհանի համար, հենց դրա շնորհիվ նա կարողացավ զարմանալի թեթեւությամբ միակցել նվագախմբի, երգչախմբի եւ չորս մեներգիչների կատարումը եւ անկաշկանդ ճարտարակերտել «Ռեքվիեմի» ամբողջ մոնումենտալ կառույցը: Այդ համերգի մասին իմ գրած հոդվածը մի ամբողջ մանրատառ էջ բռնեց մեր ամսագրում: Դրա հարակից էջին էլ, ահա, պատշաճ համարվեց կատարել իմ առաջարկը՝ տպել Գեւանդհաուսի վերոհիշյալ շնորհակալագիրը, ինչպես՝ նաեւ գերմանական թերթերից մեկի՝ «Միտելդոյչե նոյեստե նախրիխտըն»-ի հոդվածը, որը ես մի հատուկ նպատակադրումով էի ընտրել (Սովետական արվեստ, 1963, թիվ 12):

Ահա շնորհակալագիրը.

«Լայպցիգ, 26 սեպտեմբեր 1963

Պարոն

կապելմայստեր Օհան ԴՈՒՐՅԱՆԻՆ

Շատ հարգելի ու սիրելի պարոն Դուրյան,

Այժմ, երբ Գեւանդհաուսի նվագախմբի վերջին երկու համերգներն իբրեւ գաստրոլային դիրիժոր ավարտեցիք ակնառու հաջողությամբ, ցանկանում ենք Ձեր գերազանց աշխատանքի համար հայտնել Ձեզ մեր սրտագին շնորհակալությունը Գեւանդհաուսի նվագախմբի անունից, նվագախումբ, որի բարձր հարգանքը շահեցիք Դուք թե՛ որպես արվեստագետ, թե՛ որպես մարդ:

Գեւանդհաուսի նվագախմբի համար հատուկ ուրախություն էր Ձեզ հետ նվագելը:

Մեզ թույլ տվեք նվիրել Ձեզ Անտոն Բրուքների 5-րդ, 6-րդ, 7-րդ, 8-րդ եւ 9-րդ սիմֆոնիաների գրպանի պարտիտուրները՝ իբրեւ բարեկամական հիշատակ այս համերգներից:

Հետագա հաջողությունների եւ Գեւանդհաուսում կրկին հանդիպելու անկեղծ ցանկություններով շատ սրտագին ողջունում ենք Ձեզ:

Գեւանդհաուսի նվագախմբի պրոֆկոմիտե

Կ. Հայնց Վերշաու

Հ. Ռինգ»

Եվ ահա վերոհիշյալ թերթի հոդվածը.

«Գեւանդհաուսի այս տարվա համերգաշրջանը բացվեց մի համերգով, որ անմիջապես ցույց տվեց նորից այս կազմակերպության գեղարվեստական բարձր արժեքը: Քանի դեռ Գեւանդհաուսի գլխավոր դիրիժորի տեղը թափուր է մնում, ժամանակավորապես այն լրացնում են գաստրոլի հրավիրված դիրիժորները: Առաջին համերգի ունկնդիրներն առիթ ունեցան ողջունելու ամենեն ավելի ականավորներից մեկին: Սովետական դիրիժոր Օհան Դուրյանը, որ մի տարի առաջ այս նույն տեղում կարողացավ հատուկ ուշադրության արժանանալ Շոստակովիչի 12-րդ սիմֆոնիայի իր հոյակապ մեկնաբանությամբ, համերգն սկսեց Մոցարտի Ռե մաժոր սիմֆոնիայով: <...> Դուրյանը հատուկ հոգատարություն է ցուցաբերում հստակ ու նուրբ հնչողությանը, նրա կարծես խոսուն ձախ ձեռքը խանդաղատանքով արտաբերում է մեղեդիական բոլոր գծերը. նրա այդպիսի ղեկավարության տակ Գեւանդհաուսի երաժիշտները նվագեցին աչքի զարնող ճշգրտությամբ ու թեթեւությամբ եւ կարողացան լավագույնս արդարացնել Մոցարտի այն ցանկությունը, թե վերջին մասը պետք է կատարել «այնքան արագ, որքան հնարավոր է»:

Գեւանդհաուսի նվագախումբն ունի Բրուքների սիմֆոնիաների կատարման մեծ ավանդույթ, որ արդեն ինքնին ապահովում է գեղարվեստական բարձրարժեք մատուցում: Եվ եթե մանավանդ ղեկավարում է Օհան Դուրյանի նման ականավոր մի դիրիժոր, ապա ուրեմն բոլոր տվյալները կան օրինակելի մեկնաբանությամբ մի կատարում լսելու: Սովետական հյուրը Բրուքների 7-րդ սիմֆոնիան կատարեց գերազանց եւ անգիր իմանալով պարտիտուրն իր բոլոր մանրամասնություններով եւ միաժամանակ ի հայտ բերելով գրավիչ մի կենսականություն, որ նրան հնարավորություն տվեց առաջին մասի լայն տակտերում մեղեդիական մեծ կամարներ արձակել եւ ամբողջ վիթխարի կառուցվածքը լրիվ դրսեւորել. եւ այդ բոլորով դիրիժորը ներքին մեծ ջերմություն հաղորդեց ստեղծագործությանը: <...> Ուստի, համերգի ուժեղ տպավորության տակ գտնվող ունկնդիրները կարող են շնորհակալ լինել նվագախմբից եւ մեծ ու համակրելի դիրիժորից բրուքներյան խորունկ մի ապրում վայելած լինելու համար»:

Էջի ներքեւում, շնորհակալագրի տակ, զետեղել էի այս կարճ ծանուցումը.

«Մնում է ավելացնել, որ Գեւանդհաուսի նվագախումբն Օհան Դուրյանին հրավիրել է գլխավոր դիրիժորի դեռ թափուր մնացող պաշտոնին: Նվագախմբի վերջին կապելմայստերն էր հանգուցյալ Ֆրանց Կոնվիչնին»:

Գուցե զարմանալի չէ, որ այն ժամանակ ոչ ոք ուշադրություն չդարձրեց էջի ներքեւում խցկված այս ծանուցմանը, ոչ իսկ խմբագրությունում: Երեւի հավատալի չէ՛ր պարզ ու հստակ ասվածը, թե Օհան Դուրյանը հրավիրվել է այդպիսի պաշտոնի, երբ մանավանդ ոչ մի բացատրություն չկար, փաստի պարզ հաստատում միայն: Իսկ ես այն ժամանակ չէի կարող բացատրությունը հրապարակել: Տակը խնդիր կար: Այժմ արդեն կարող եմ ու պետք է բացեմ այդ խնդիրը, որ հետեւանքներ ունեցավ...

Դրա համար պետք է նախ ընթերցողի ուշադրությունը հրավիրեմ գերմանական թերթից վերեւում բերված հոդվածի սկզբում այս տողերին. «Քանի դեռ Գեւանդհաուսի գլխավոր դիրիժորի տեղը թափուր է մնում, ժամանակավորապես այն լրացնում են գաստրոլի հրավիրված դիրիժորները»:

Գլխավոր դիրիժորի տեղը թափուր է մնացել՝ 1962-ին Ֆրանց Կոնվիչնիի մահից հետո: Այդ տեղը «ժամանակավորապես լրացնելու» համար հայտնի դիրիժորներին գաստրոլի հրավիրելը չհայտարարված մրցույթի դեր է կատարել: Առանձնացվել են երեք դիրիժոր՝ Զանդերլինգ, Նոյման եւ Դուրյան, որոնք այդ թափուր տեղում ընտրվելու համար դրվել են նվագախմբի եւ մշտական ունկնդիրների խորհուրդի փակ գաղտնի քվեարկության: Ընտրվել է Օհան Դուրյանը: Առաջարկվել է նրան պայմանագիր կնքել ու անցնել գլխավոր դիրիժորի պաշտոնին: Իսկ մեր Օհանը, օրինապահության սկզբունքներով դաստիարակված մարդ, որպես իր երկրի «լոյալ» քաղաքացի խնդրել է նրանց, որ նախ դիմեն Մոսկվա, որպեսզի «ըստ օրինաց» կնքվի պայմանագիրը ստանձնելու Գեւանդհաուսի գլխավոր դիրիժորի մեծապես պատվաբեր պաշտոնը, որ հույժ ուրախալի է իրեն համար:

Այս բոլորը ինձ հայտնեց Օհանը հենց իսկույն, երբ Լայպցիգից նրա վերադառնալուց հետո գնացել էի մոտը: Հայտնեց ուրախ, բայց խորհրդապահաբար, երեւի որպես մտերիմ ընկերոջ, պատվիրելով, որ «առայժմ մեր մեջ մնա»: Բայց ինձ մտահոգեց այդ «Մոսկվա դիմելու» հարցը. տասնյոթ տարի արդեն ապրում էի սովետական այս երկրում...

- Թե՞րեւս պետք էր անմիջապես հոն կնքեի՛ր պայմանագիրը, Օհան:

- Օ՛, ոչ, ոչ, օրենքով, պետք է համաձայնեցվեր Մոսկվայի հետ:

- Բայց եթե կնքած ըլլայիր, կատարված իրողություն կլիներ, դե Լայպցիգն ալ Դեմոկրատական Գերմանիայում, պիտի համաձայնվեր Մոսկվան:

- Է՛, հիմա ալ կհամաձայնվի, ի՞նչ կա որ: Ընտրված եմ, չէ՞:

- Չեմ՝ գիտեր, չեմ գիտեր:

- Ի՞նչ կա չգիտնալու: Չեմ հասկնար ըսածդ: Ըլլալիք խնդիր մըն է, շուտով կըլլա: Քիչ մը կսպասեմ, վստահ եմ՝ լուրը կուգա Մոսկվայեն կամ Լայպցիգեն:

- Այնուամենայնիվ խորհուրդ մը տամ, Օհան:

- Ի՞նչ խորհուրդ:

- Խնդիրը տեղեկացուր հոս Զարոբյանին, Քոչինյանին, տեր կանգնին:

- Չէ, չէ, հարցը ինքնիրեն կըլլա, չեմ ուզեր իմ կողմես դիմել հոս, չկարծեն, որ կուզեմ Հայաստանեն երթալ, ճիշտ չէ ատիկա...

- Բայց մեզի համար պատիվ է, որ դուն ես ընտրված հոն գլխավոր դիրիժոր: Գեւանդհաո ւս, որուն ոսկեմատյանին մեջ ի՛նչ դիրիժորներու անուններ կան՝ Մենդելսոնեն սկսած, եւ Արթուր Նիկիշն ալ, որուն անունը հիշվեր է քու արվեստովդ:

- Պատիվ է, բայց պայմանով, որ Հայաստանեն չկտրվիմ: Ա՛յս է իմ օջախս, տարին քանի մը անգամ պետք է գամ՝ հո՛ս ի՛մ մշտական ունկնդիրներուս...

Միամտությո ւն իր վստահությունն էլ, իմ խորհուրդն էլ: Նրա «քիչ մը սպասելը» տեւեց մի ամբողջ տարի, ոչ մի լուր, ո՛չ Մոսկվայից, ո՛չ էլ Լայպցիգից: Իր «առայժմ մեր մեջ մնա» պատվերն էլ խախտեցի ասելուց երեք ամիս հետո ամսագրում այդ փոքրիկ ծանուցումով, դա էլ ուշադրություն չգրավեց: Եվ ապա, ինչպես նախանցյալ ու անցյալ տարի, կրկին հրավեր Լայպցիգից

➲31

30➲

իր ձեռքով բացելու Գեւանդհաուսի նվագախմբի համերգաշրջանը ավանդական Բրուքներով: Այս անգամ վերադարձավ խռովահար:

- Դուն մարգարե՞ ես, Կարպի՛ս...

Դեռ օդակայանում դիմավորելիս ցավ են հայտնել այնտեղ, որ չնայած իրենք դիմել են Մոսկվա համաձայնության համար, բայց ինքը՝ հերր Դուրյանը, ափսոս, հիվանդության թե ինչ-ինչ պատճառներով չի կարողացել ընդունել իրենց նվագախմբի գլխավոր դիրիժորի պաշտոնը: Այդպես են տեղեկացվել:

- Բայց ես սպասո՛ւմ էի, - բացականչել է Օհանը շշմած:

Սպասում էր: Մի ամբողջ տարի: Ու հենց այդ մի տարվա ընթացքում այստեղ պատահեցին՝ տարօրինակ բաներ: Բայց քիչ է ասելը՝ «տարօրինակ»: Այդ բաների խորքում զգացվում՝ էին, ու կայի՛ն անշուշտ, ուրիշ բաներ՝ խորհրդավոր...

Նախ՝ սկսեցին ավելի լսելի դառնալ Օհանի դեմ այն խլրդային շարժումները, որոնց կարեւորություն չէի տվել մի ժամանակ: Հետո արդեն ավելի բացահայտ խոսքեր էին ասվում Հայֆիլհարմոնիայում եւ երաժշտական, նաեւ մանավանդ, ինչպես լինում է ընդհանրապես, մերձերաժշտական անլուրջ շրջանակներում Օհանի դեմ, տարածվում էին ասեկոսեներ: Թե նա ագահ է, գեղարվեստական ղեկավար լինելը բավական չէր, ձգտեց, պնդեց, նվագախմբի ամբողջ վարչական ղեկավարությունն էլ վերցրեց իր ձեռքը, դարձել է տնօրեն-դիկտատոր: Ի դեպ, ինքս էլ դեռ այն ժամանակ մտահոգությունս էի հայտնում վարչականը եւս իր ձեռքը վերցնելու համար, թե ծանրացնում է իր բեռը, եւ չեմ մոռանա ինչ բացատրություն տվեց ինձ: Ասաց, որ իսկական շնորհքով են օժտված մեր սիմֆոնիկի տղաները, կարող է մեր նվագախումբը բարձրացնել այն փարիզյան նվագախմբի մակարդակին, որը վարել է ինքը, բայց մեր այս տղաները ծույլ են, չեն սիրում տանը աշխատել իրենց վրա, պետք է աշխատեն, պատրաստված գան փորձերին, եւ ինչե՞ր կարելի է անել: Ասաց անկեղծորեն, ոգեւորությամբ նույնիսկ, թե հենց դրա համար իր ձեռքն է վերցնում ամբողջ ղեկավարությունը, ջանք չի խնայելու, կհասնի նպատակին այս շնորհքով տղաների հետ, վստահ է:

Երբ ինձ ասում էին, մեր խմբագրությունում կամ այլուր, թե Օհանից դժգոհում են իբր նրա բնավորության որոշ գծերի համար, որպես դիրիժոր, ես պատասխանում էի այդ բամբասանքներին, թե ի՞նչ գծերի մասին են խոսում ակաս-պակաս: Առհասարակ ո՞վ չունի «գծեր»: Իսկ դիրիժորը, մանավանդ, որ բարդ օրգանիզմ է ղեկավարում իր ձեռքի տակ՝ լինի նվագախումբ, երգչախումբ կամ մի ամբողջ օպերա, չունենա՞ խստապահանջության գծեր՝ հասնելու համար այն գեղարվեստական արդյունքին, որով կանգնելու է ունկնդիրների առաջ՝ դահլիճի կիզակետը դարձած իր անձով: Թող կարդան Ստեֆան Ցվայգի սքանչելի էսսեն Տոսկանինիի մասին ու տեսնեն, թե ուժեղ դիրիժորի խստապահանջությունը ինչպիսի շանթային գծեր կարող է արձակել որոտումներով հանդերձ:

Իսկ Օհանը, տեսնում էի, շատ էլ չէր ազդվում այդ բամբասանքներից, անում էր իր գործը նույնքան եռանդուն ու բոլորանվեր, իր առօրյա վարվեցողությամբ

նույնքան նրբակիրթ, հաճախ զվարթ ժպիտն էլ դեմքին, թեպետ երբեմն արդեն մտախոհ զվարթ: Ինձ շատ լավ հասկանալի էր այդ չազդվելը: Նա էլ ուներ բուն ստեղծագործ հոգու այն հատկությունը, այն ներքին բարեմույն «դեւը», այն սոկրատյան «դայմոնը», որի լրիվ տիրության տակ ստեղծագործ հոգին մոռանում է ուրիշ ամեն ինչ՝ ուտել կամ զվարճանալն էլ, ցավը կամ հաճույքն էլ, զրախոսողին կամ թշնամուն էլ, անգամ բարեկամին ու հարազատին էլ: Օհանի ներքին դեւը հենց այն մարմնացյալ երաժշտությունն էր:

Մթնոլորտը, սակայն, սկսեց թեժանալ, երբ Օհանը, որպես տնօրեն՝ կոնկուրս հայտարարեց նվագախմբում՝ իր այն փարիզյան մակարդակի հասցնելու երազանքով: Ես փորձեցի համոզել նրան, որ չանի այդ բանը՝ վտանգավոր եւ մանավանդ անօգուտ: Կոնկուրս ես ասում, կարո՞ղ ես արդյոք ազատվել թեկուզ ամենածույլից, ամենաթույլից, որքան էլ բարձր լինի նպատակդ. այստեղ պարտկոմ կա, պրոֆկոմ կա, «խծբ» կա (խնամի-ծանոթ-բարեկամ), վերեւում էլ Կենտկոմ կա, բողոքներ, կոնֆլիկտ, հարցեր քննել եւ այլն, գլխացավանքի վրա գլխացավանք, ջղերդ քայքայիր: Իսկ եթե խորքում հետին մտքեր էլ կան քո դեմ... Չուզեց հասկանալ: Երեւի չէր էլ կարող հասկանալ: Ու դեռ կոնկուրսը հայտարարեց, երբ ինքը Մերձբալթիկա էր մեկնելու համերգների: Խիստ մտահոգությունս հայտնեցի:

- Հոգ չէ,- ասաց,- ավելի լավ, բացակայությանս ժամանակ թող աշխատին, լավ մը պատրաստվին տղաները:

Եվ... «պատրաստվե՜լ» էին տղաները, երբ վերադարձավ: Նվագախումբը տակնուվրա էր: Թաքուն խմորումները պայթել էին: Մի խայտառակություն էր եռեւեփվում: Օհանի դեմ եւ Օհանի կողմ խմբավորումներ: Զարմանալին այն էր, որ Օհանի դեմ խմբավորման գլխավորողը նվագախմբի պարտկոմն էր (չեմ էլ ուզում այստեղ հիշել այդ անժպիտ, քիթը վեր, կզակը ցցած խոսող ջութակահարի անունը): Սովետական կոլեկտիվում պարտկո՞մն է գրգռում ու գլխավորում խռովությունը ղեկավարի դեմ: Կարծես հակառակը պետք է լիներ պարտկոմի դերը: Սա ի՞նչ է նշանակում: Ոչ միայն զարմանալի է: Շատ տարօրինակ ու կասկածելի: Օհան Դուրյանը, որին «մեծ եւ համակրելի դիրիժոր» են որակել Լայպցիգում եւ ընտրել Գեւանդհաուսի նվագախմբի գլխավոր դիրիժոր, ամիսներ արդեն Մոսկվայի համաձայնության լուրն է սպասում, իսկ մեր նվագախմբի պարտկոմը խռովություն է գլխավորում իր դիրիժոր նույն Օհան Դուրյանի դեմ բացեիբաց, խայտառակում նրան լկտիորեն: Ինչո՞ւ: Ինչպե՞ս կարող է այս երկրում ակնհայտորեն, ինչպես ասվում է՝ օր-ցերեկով լինել այդպիսի բան: Գրողը տանի, ո՞ր սատանայի մատն է սրա տակ: Եվ խայտառակությունը շարունակվում ու շարունակվում է...

Բանը հասավ նույնիսկ քրեական ստորության: Մի երեկո Օհանենց բնակարանում, որ Թումանյան փողոցի ներսերում էր այն ժամանակ, դռան զանգ: Կինը բացում է դուռը, ներս են խուժում սեւ դիմակով տիպեր: Դուրս է նետվում կինը, սանդղահարթակում օգնություն կանչում սրտապատառ ճիչերով: Դիմակավորները սուսուփուս փախչում են շտապ-շտապ. արեցին գործը, սարսափեցրին, դասը տվին Օհանին: Իսկ մեր Օհանը, երբ հաջորդ օրը կինը խռովահույզ պատմում էր դեպքը ինձ, հանգիստ նստել էր իր դաշնամուրի առաջ, որի վրա Կոմիտասի շատ արտահայտիչ մի լուսանկարը կար մշտապես, եւ լուռ լսում էր կնոջ պատմածը, նույնիսկ մի փոքր ժպտաց ինձ աչքով անելով, բայց դեմքը սովորականից ավելի գունատ էր, դեղին կտրած: Հետո հանկարծ ասաց.

- Է՜, հոգ չէ: Սպասե՛ք, սպասե՛ք, ես ցո՛ւյց կտամ նրանց:

Չգիտեմ ինչ եւ ինչպես ցույց տվեց, բայց բանդիտային այդ դեպքը հետաքննվե՞ց, փնտրվեցի՞ն այդ տիպերը: Ոչ մի խոսակցություն չլսվեց այդ մասին: Գուցե այդ տիպերը արդեն ծանո՞թ էին նրանց, ովքեր պետք է հետաքննեին...

Մի առավոտ կանուխ, երբ ես խմբագրությունում մենակ նստած աշխատում էի, եկավ սիմֆոնիկի շեփորահար Աշոտը, լավ երաժիշտ, լուրջ եւ հախուռն տղա: Գիտեի, որ նա՝ գլխավորում է Օհանի կողմը բռնողներին՝ նվագախմբի մեծ մասը, թեեւ ոչ բոլորը, հասկանալի է, նրա նման համարձակ, հախուռնորեն գործունյա: Եկել էր խիստ զայրացած՝ պարտկոմի դեմ. համը հանում է: Պետք է մի բան անել: Ի՞նչ: Մի «ուժեղ» հոդված գրեմ մեր ամսագրում ի պաշտպանություն Օհանի: Է՜հ, Աշոտ, Աշոտ, լավ երաժիշտ, բայց միամիտ այս հարցում, որով եկել է մոտս առավոտ կանուխ. չի պատկերացնում ինչը ինչոց է: Թեպետ մեր իսկ երեսին ամոթ կլիներ այդպիսի հոդվածը «ի պաշտպանություն» Օհան Դուրյանի, որին այնքան բարձր են գնահատել Լայպցիգում, բայց կգրեի, կրքով կգրեի, միայն թե անկարելի է, որ հենց մեր խմբագրությունում, նախ, ընթացք տրվի նման հոդվածի, ուր խնդիրը պահանջում է ասել չասվելիք բաներ, եթե հենց իսկապես, ըստ էության պետք է «պաշտպանել» Օհան Դուրյանին՝ իր եւ շատերի համար իրենց սիրելի մաեստրոյին ումի՞ց, ինչի՞ց, չի՞ հասկանում Աշոտը...

- Դե ի վերջո կզզվցնեն մաեստրոյին, էլի, չե՞մ հասկանում,- գոչեց նա, ինքն էլ ասես հուսահատ մի զզվածությամբ: - Ու մի օր կթողնի, կգնա էստեղից: Բախտը էսպիսի դիրիժոր է տվել մեզ, ու ... չե՞մ հասկանում: Վախենում եմ՝ թքի ու գնա: Ո՞վ է տուժելու: Էլի մենք, էլի մենք...

Եվ իրոք: Նախ մի քանի տարի փաստորեն

➲32

31➲

«գնալու» պես եղավ, երբ Լայպցիգում իրեն առաջարկել էին ղեկավարել իրենց օպերային թատրոնը, եւ ինքը անվարան կնքել էր պայմանագիրը մի քանի տարով: Բայց մերթ ընդ մերթ գալիս էր ի՛ր ունկնդիրներին համերգ տալու: Հետո իսկապես, երեւի, չարակամները «զզվցրել» էին նրան, ինչպես կանխատեսում էր շեփորահար Աշոտը, եւ ի վերջո գնաց Ամերիկա՝ դեպի անորոշություն: Բացակայեց մի ամբողջ տարի: Ի դեպ, ինքս էլ խմբագրությունից դուրս էի եկել, երբ երաժշտական աշխարհին իմ այնքան նվիրված ծառայությունից հետո՝ ինձնից դժգոհած մի երկու հոգի սադրանքներ էին սկսել իմ դեմ: Կտրել էի կապերս այդ երաժշտական աշխարհից՝ նվիրվելու իմ բուն գրական գործին: Երեք տարի թարգմանում էի Դոստոեւսկու «Կարամազով եղբայրներ» վիթխարի գլուխգործոցը՝ դեռ իմ պատանեկան տարիներից երազանք, որն իրագործում էի՝ այդ տիտանական աշխարհի մեջ մխրճված:

Օհանը վերադարձավ 1970-ին: Ամերիկայում, այդ անորոշության օրերին, հոգեպես շատ էր տառապել, երեւում էր դեմքից, նկատելիորեն սպիտակած մազերից:

- Հավատա՛,- ասաց,- գրեթե տունեն դուրս չէի գալիս: Կմտածեի, կմտածեի եւ միայն Երեւանի ծափերն էին, որ հնչում էին ականջիս մեջ, ո՛չ Լայպցիգի, ո՛չ ալ ուրիշ որեւէ տեղի...

Միասին լսում էինք Բրուքների Չորրորդ սիմֆոնիան՝ Բեռլինի նվագախմբի հետ իր կատարման ձայնագրությունը: Պարտիտուրն առաջը դրած, իր այն երաժշտականորեն ջղային վիճակի մեջ էր, տենդոտ հեւալով, հառաչելով, որոշ մասեր կրկնում ու կրկնում էր, ամբողջ սիմֆոնիան թարմացնում հիշողության մեջ: Կատարելու էր այստեղ մեծ դահլիճում: Բրուքներյան լայնաշունչ եւ շատ գեղեցիկ գործ, որ Երեւանում առաջին անգամ էր հնչելու: Բրուքների արդեն մեծ մասնագետ էին համարում Օհանին գերմանացիները, անցյալի այն հոդվածներից մեկում ինքս էի կարդացել, թե Օհան Դուրյանը պետք է գար եւ Բրուքներ կատարեր Գերմանիայում, որպեսզի գերմանացի եւ ավստրիացի դիրիժորները տեսնեին, թե ինչպես պետք է Բրուքներ կատարել: Խոսում, վերլուծում էինք իր մեկնաբանությամբ «տաճարանման» սիմֆոնիան, որն այստեղ պետք է կատարեր Ռադիոյի սիմֆոնիկ նվագախմբով:

- Բայց, - ասացի, - Օհան, պետք է Բրուքների համար դաստիարակված նվագախումբ, որ այս զարմանալի յուրօրինակ գործը հնչեցնես:

- Է հ, - ասաց, - Բրուքների համար դաստիարակված նվագախումբ շատ քիչ կա աշխարհում: Բեռլին, Լայպցիգ, Վիեննա: Նույնիսկ Լոնդոնի նվագախմբի համար դժվար է Բրուքները: Ամերիկայում նոր-նոր սկսած են Բրուքներ ըմբռնել ու կատարել: Որքան հնարավոր է, պիտի անեմ մեր այս նվագախմբի հետ: Միայն թե ժամանակը կարճ է, փորձերը՝ քիչ...

Եվ արեց: Այդքան քիչ փորձերով այսպիսի նվագախումբը հասցնել՝ նման հանգիստ ու վստահ կատարման՝ այս սիմֆոնիայում, այո, միայն Օհանը կարող էր անել: Դարձյալ իր համերգին լեփ-լեցուն հսկա դահլիճը քար լռությամբ ու հուզումով լսում էր երկարատեւ, դժվարըմբռնելի սիմֆոնիան: Ինչպես միշտ, նրա ձեռքերի տակ նվագախումբը ոչ միայն ստացել էր այն ամուր, լիակատար ու նրբագեղ հնչողությունը, որ հատուկ է մեծ դիրիժորներին, այլեւ այդ ձեռքերի քրմային կախարդական շարժումներով, դարձյալ, երաժշտությունը կարծես ճառագում էր մի սրբազան աղբյուրից եւ մի ուրիշ, տոնական զգացումի լույսով լցնում ամբողջ դահլիճը: Վերջում բուռն, հոտնկայս ծափերով ունկնդիրները կրկին ու կրկին բեմ էին կանչում իրենց սիրելի դիրիժորին: Օհանին կարոտել էին ի՛ր ունկնդիրները...

Բայց չարակամները, որոնք չէին ուզում, երեւի, որ Օհանը վերադառնար, դարձյալ սկսեցին խլրդային շարժումները: Եվ Օհանը դարձյալ գնաց: Այս անգամ երկարատեւ: Չգիտեմ ինչու: Ասում էին, որ իր սովետական քաղաքացու (երբեմնի այն օրինապահ «լոյալ» քաղաքացու) անձնագրի ժամկետը վերջանում էր, եւ հակառակ իր բազում դիմումների արտասահմանից, չեն վերանորոգել անձնագիրը, որ նշանակում էր՝ «Էլ մի՛ գա, չենք ուզում»: Եվ դարձել է ուրիշ երկրի քաղաքացի: Չգիտեմ: Ինձ թվում էր, էլ չենք տեսնի իրար: Բայց տեսանք: Եկավ 1991-ին՝ արդեն անկախացած Հայաստանի մշակույթի նախարար Պերճ Զեյթունցյանի նամակով հրավիրված: Ու դարձյալ խնդիրներ...

Մի նոր հալածանք՝ 2001 թվականին: Անպատկառ խոսքեր հրապարակավ: Խիստ վրդովված՝ «Ազգ» օրաթերթում հանդես եկա «Իսկ դուք գիտե՞ք ով է Օհան Դուրյանը» վերնագրով հոդվածով: Թեպետ ծերացել ու վաղուց չէինք տեսել իրար, հաջորդ օրը հուզված եկավ ու ինձ տարավ Նորքի բարձունքներում իր տունը: Ուշադրությունս գրավեց բազմաթիվ կասետներով իր ձայնադարանը՝ արտասահմանի տարբեր քաղաքներում իր համերգների ձայնագրությունները:

Պարապ չի մնացել այնտեղ իր երկարատեւ բացակայության ընթացքում: Ունկնդրեցինք Սեն-Սանսի Երգեհոնով սիմֆոնիան, որ կարծեմ կատարել էր Հարավային Աֆրիկայի Քեյփ-Թաուն քաղաքում:

Օհան Դուրյանի տո՛ւնը Նորքի բարձունքում՝ դիմացն Արարատ:

Մահն այնտեղից տարավ նրան:

Ութսունութ տարեկան էր: Ինձնից երեք տարով մեծ:

Արդյոք կտեսնե՞նք իրար կրկին՝ չգիտեմ ուր...

Է՛ հ, փոքրիկն արաբախոս Հաննա: Որ դարձար Օհան: Կուզեիր հայերեն, հայերե՛ն սորվիլ: Սորվեցար: Կոմիտաս լսեցիր, եւ բոլոր ջիղերովդ զգացիր, որ հայ ես: Մեջդ հայն ու բնածին մեծ երաժիշտը քեզ ասել տվին. «Ալ չէի կրնար իմ ժողովուրդես դուրս ապրիլ»:

Ապրեցի՛ր ժողովուրդիդ մեջ: Չարակամները հաշվից դուրս են արդեն: Ժողովուրդդ քեզ՝ սիրով ընդունեց: Երբ բացակայում էիր՝ կարոտեց: Մեծ երաժշտությամբ ժողովուրդիդ կապեցիր աշխարհի հետ: Եղար մեր մշակույթի պատմության մի պարադոքսը եւս քո ճակատագրով: Զարմանալի պարադոքս:

Եղար մերը: Եղար աշխարհինը: Կամար կապեցիր:

Հունվար, 2011

➲26 ***Ջանազան-զարմանազան***

լիճը:

1967 թ. սեպտեմբերին սկսվեցին երևանյան քարայրի պեղումները:

1967 թ. նոյեմբերի 25-ին բացվեց Ալ. Սպենդիարյանի տուն-թանգարանը:

1967 թ. նոյեմբերի 26-ին բացվեց Մարտիրոս Սարյանի տուն-թանգարանը:

1967 թ. նոյեմբերի 29-ին տեղի ունեցավ Մեծ եղեռնի զոհերի հիշատակին նվիրված կոթողի բացումը Ծիծեռնակաբերդում (հեղինակներ՝ Ս. Քալաշյան, Ա. Թարխանյան, Վ. Խաչատրյան):

1967 թ. դեկտեմբերին բացվեց Երևանյան լիճը:

1968 թ. հոկտեմբերին անցկացվեց «Էրեբունի - Երևան» առաջին պաշտոնական տոնակատարությունը, նշվեց Երևանի հիմնադրման 2750-ամյակը:

1968 թ. հոկտեմբերի 22-ին բացվեց «Էրեբունի» թանգարանը:

1971 թ. փետրվարին Երևանում շարք մտավ Շտապօգնության մասնագիտացված հիվանդանոցը:

1971 թ. մայիսի 19-ին բացվեց «Հրազդան» կենտրոնական մարզադաշտը:

1974 թ. հունիսի 26-ին Երևանում բացվեց հայ մեծ ճարտարապետ Ալ. Թամանյանի հուշարձանը (քանդակագործ՝ Ա. Հովսեփյան):

1977 թ. հուլիսի 4-ին Երևանում բացվեց ծիրանին նվիրված միջազգային սիմպոզիում, որին մասնակցեցին գիտնականներ աշխարհի տարբեր երկրներից:

1978 թ. նոյեմբերի 29-ին ծնվեց մայրաքաղաքի միլիոներորդ քաղաքացին: Երևանը դարձավ նախկին ԽՍՀՄ-ի 18-րդ միլիոնանոց քաղաքը:

1983 թ. հանդիսավոր կերպով բացվեց Մարզահամերգային համալիրի մարզադահլիճը, իսկ 1984 թ. հոկտեմբերի 13-ին շահագործման հանձնվեց ողջ համալիրը:

1990 թ. դեկտեմբերի 10-ին Երևանի նախկին կինոյի տանը տեղի ունեցավ հնաբնակ երևանցիների հիմնադիր կոնֆերանսը, ստեղծվեց Հնաբնակ երևանցիների ասոցիացիան:

1991 թ. մարտի 28-ին Երևանի քաղաքային խորհուրդը որոշում ընդունեց Հանրապետության հրապարակից Լենինի արձանը հանելու մասին:

1991 թ. մայիսի 28-ին Հանրապետության հրապարակում առաջին անգամ տոնվեց Անկախության օրը:

1992 թ. ապրիլի 1-ին սկսեց գործել Երևան-Փարիզ ուղիղ հեռախոսային կապը:

1994 թ. հոկտեմբերի 18-ին «Հրազդան» մարզադաշտում տեղի ունեցավ «Նավասարդյան խաղեր» մարզահանդեսի հանդիսավոր բացումը:

1994 թ. հոկտեմբերի 30-ին բացվեց «Կասկադը»՝ մայրաքաղաքի ճարտարապետական, մշակութա-

Խոսելով միմյանց հետ՝
Անձնական հիշողություններ անցյալի մասին

Ով ունի անցյալ, նա չի կարող ետ չնայել, ով ունի պատմություն, նա չի կարող հիշողություններ չունենալ: Հայ ժողովորդը ունի իր պատմությունը, և այդ պատմությունն ունի ողբերգական էջեր, բայց այն միաժամանակ նաև հերոսական պատմություն է, քանի որ մեր ժողովուրդը ամենադաժան անցյալում, բարբարոս ժամանակներում, անդուլ մաքառման պայմաններում չի ընկճվել, չի ոչնչացվել, ապրել է թեկուզ հոշոտված, արնաքամ, բայց կարողացել է դուրս պրծնել պատմության արունոտ ժանիքներից ու հասել մեր օրերը:

Գերմանիայի Ժողովրդական Բարձրագույն Դպրոցների միջազգային համագործակցության ինստիտուտը «Անատոլիայի մշակույթ» կազմակերպության և «Հազարաշեն» Ազգաբանական հետազոտությունների հայկական կենտրոնի հետ մեկտեղ 2009 թ-ից սկսել է հայ-թուրքական հարաբերությունների բարելավման և հաշտեցման մի ծրագիր, որը հովանավորում է Գերմանիայի Արտաքին գործերի նախարարությունը:

Ծրագիրը իր մեջ ընդգրկում է մի շարք միջոցառումներ, այդ թվում և ցուցահանդեսներ, որոնք տեղի ունեցան Հայաստանում /Գյումրի, Վանաձոր, Իջևան, Երևան/ և Թուրքիայում /Ստամբուլ, Դիարբեքիր, Անտաքյայում/:

Հայաստանում, Թուրքիայում բանավոր պատմության ուսումնասիրության արդյունքի ծնունդ է «Խոսելով միմյանց հետ՝ անձնական հիշողություններ անցյալի մասին Հայաստանում և Թուրքիայում» խորագրով ցուցահանդեսը և նույն անունով անգլերեն, հայերեն և թուրքերեն լեզուներով տպագրված գիրքը /հեղինակներ Լեյլա Նեյզին և Հրանուշ Խառատյան-Առաքելյան/:

Այս ցուցահանդեսը յուրահատուկ է նրանով, որ հայ և թուրքական ընդհանուր անցյալը առաջին անգամ ներկայացված է անձնական հիշողություններով:

Անկասկած օգտակար եւ շատ կարեւոր է սույն ցուցահանդեսը, երկրորդ կարծիք չի կարող լինել: Սա մի յուրահատուկ հոգեթերապիա է երկու ժողովուրդների համար: Իսկ բուժումը ցեղասպանության ճանաչումն է Թուրքիայի կողմից: Երկու ժողովուրդների բուժումն է լինելու դա:

Խորեն Գասպարյան, բանաստեղծ, թարգմանիչ
Վանաձոր

Ամենադժվարը նոր խոսք ասելն է եւ որ այն հասու լինի, այսինքն ձեւը ճիշտ ընտրելն է կարեւոր: Այն Ձեր մոտ ստացվել է:

Արա Պապանյան
Հ. Շիրազի թանգարան

Բանավոր պատմությունը թույլ է տալիս նոր տեսանկյունից նայել պատմությունը և սովորական մարդուն՝ որպես պատմության ներկայացուցիչ:

Հիշողությունը պատմությունը ի մի բերելու միջոց է:

Երկու երկրներում էլ լռում են պատմության կրողները, ինչու ոչ, զոհերը, որոնք պահել են անցյալի փաստերը իրենց հուշերում կամ փոխանցել են իրենց երեխաներին և թոռներին:

Ստեղծագործական այս պրոցեսի ընթացքում, որը բաղկացած է խոսելուց, լսելուց և երկխոսությունից, հույս կա, որ այս ցուցահանդեսը ավելի պինդ կապ կհաստատի մեր երկու հասարակությունների հաշտեցման գործընթացում, որը կներգրավի իր մեջ պատասխանատվության ընդունումը ու ներման ձգտումը: Հաշտեցումն է այս ցուցահանդեսի նպատակը, փոխադարձ հարգանքն ու վստահությունը:

Լեւոն ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Սիրավան ՍԵՎՈՒՆԻ

Արյան կանչով
Աշոտ Քոչկոնյանի հիշատակին

Սարերի ուսից արևը ծագող
Երկիրն էր հինում գույներով արյան,
Քնարիդ լարին բերում էր ներբող
Շողերի կարոտ բողբոջը գարնան:

Եվ քո հոգու մեջ համշենի ոգին,
Թևերը փռած արծվի պես հզոր,
Մասիսներից դեն սուրում էր ուժգին,
Ուր անապատն էր տնքում արնածոր:

Հայի մորմոքը հոգումդ ամբարած,
Դու նզովեցիր յաթաղանը կեռ,
Անմեղ զոհերը անխաչ համբառնած
Տեր Զորի ճամփին հառաչում են դեռ:

Օրհասից փրկված հայեր անկոտրում
Այս զառ ափերը Սև ծովով անցան,
Եվ ռուսաց ազնիվ ավետյաց երկրում
Ամեն ազգի հետ եղբայրներ դարձան:

Թեյի դաշտերը եղան երգի տող,
Միշտ ոգևորեց Ախունը չքնաղ
Եվ թեժ մտքերդ անվերջ պրպտող
Սրտերը լցրին բարության շաղախ:

Հյութեղ բարբառը ոգու ճաճանչով
Զորավոր ավյուն եղավ քո գրչին,
Եվ դու երգեցիր արյանդ կանչով,
Որ հավե՛րժ ապրի քա՛ղցր համշենին:

Սարերի ուսին արևը ծագած
Երկիրը հինեց գույներով նշխար,
Որ պապենական Համշենը գերված
Վերստին լինի Հայաստա՛ն աշխարհ:

30 հունվարի, 2011 թ.

➲32 *Ջանազան-զարմանազան*

յին և տրանսպորտային կարևոր կառույցներից մեկը (ճարտարապետներ՝ Ջիմ Թորոսյան, Ասլան Մխիթարյան):

1995 թ. ապրիլի 26-ին Երևանի քաղաքային խորհուրդը որոշեց՝ հաստատել Երևան քաղաքի զինանշանը, որի ուղղանկյուն վահանի վրա երեք երանգներով (ծիրանեգույն, ոսկեգույն, արծաթագույն) պատկերված է Էրեբունիի թևավոր առյուծը, գլխին՝ թագի տեսքով կենաց ծառի պատկերը, ձեռքին՝ իշխանության գավազանը, կրծքին՝ կլոր վահանի մեջ հավերժության նշանի վրա Արարատ լեռան պատկերը, ներքևում՝ հայերեն մեծատառերով «Երևան» մակագրությունը (հեղինակներ՝ Ա. Սոխիկյան, Ա. Մխիթարյան, Ա. Ղարիբյան):

1996 թ. Երևանում կայացավ շախմատի համաշխարհային օլիմպիադան:

1996 թ. հուլիսի 13-18-ին Երևանում կայացավ առաջին համահայկական ուսանողական վեհաժողովը «Հայաստանը համայն հայության հայրենիքն է» նշանաբանով:

1998 թ. օգոստոսի 28-ից սեպտեմբերի 5-ը Երևանում տեղի ունեցան Համահայկական 1-ին խաղերը, հանդիսավոր բացումը կայացավ «Հրազդան» մարզադաշտում: Կրակը բերվեց Գառնիից:

2000 թ. փետրվարի 18-ին Զորավար Անդրանիկի աճյունը տեղափոխվեց Երևան, փետրվարի 20-ին ամփոփվեց Եռաբլուրում:

2000 թ. նոյեմբերի 10-ին փորձարկվեց Դավիթաշենի կամուրջը:

2001 թ. սեպտեմբերի 23-ին տեղի ունեցավ Երևանի Սբ. Գրիգոր Լուսավորիչ մայր եկեղեցու օծման արարողությունը:

2001 թ. սեպտեմբերի 25-ին Երևան ժամանեց Հռոմի կաթոլիկ եկեղեցու առաջնորդ Հովհաննես Պողոս 2-րդը:

2003 թ. ապրիլի 23-ին հայ ժողովրդի մեծ բարեկամ Ֆ. Նանսենի շիրմաթմբից բերված հողն ամփոփվեց Ծիծեռնակաբերդի հուշապատում:

2004 թ. հունիսի 30-ին Երևանում անցկացվեց «Ոսկե ծիրան» միջազգային առաջին փառատոնը, որն այնուհետև դարձավ ամենամյա:

2004 թ. օգոստոսի 14-ին Երևանում մեկնարկեց «Մեկ ազգ, մեկ մշակույթ» համահայկական առաջին փառատոնը:

2004 թ. սեպտեմբերի 18-ին ամփոփվեց Երևանի դրոշի մրցույթը. առաջին տեղը գրավեց Կարապետ Աբրահամյանի և Կարապետ Փաշայանի աշխատանքը:

2004 թ. սեպտեմբերի 23-ին ամփոփվեց Երևանի օրհներգի մրցույթը. առաջին տեղը գրավեց Էդգար Հովհաննիսյանի երաժշտությամբ և Պարույր Սևակի խոսքով գրված «Էրեբունի-Երևան» երգը:

2004 թ. հոկտեմբերի 13-ին «Երևանի օր» տոնակատարության ժամանակ պաշտոնապես ընդունվեցին Երևանի խորհրդանիշները՝ դրոշը և օրհներգը, և մշտական պահպանության հանձնվեցին քաղաքի թանգարանին:

2005 թ. դեկտեմբերի 17-ին կառավարությունը հաստատեց Երևանի գլխավոր 5-րդ հատակագիծը:

Ներկայացրեց Սուսաննա ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԸ

Крикор МАЗЛУМЯН

Я помню!

Я помню год шестидесятый,
Порывов наших чистоту.
Какие были мы ребята…
Нас было видно за версту.

Здоровые и молодые,
Всегда готовы ко всему…
Да нет, не то чтобы святые,
Но что-то близкое к тому...

И был нам рай в палатках БАМа,
Нам целина была судьбой.
И плакали мы над стихами,
Зовущими на «вечный бой».

Просторы брали мы любые,
И узнавали звезды нас.
И если мы подруг любили,
Так это ж было только раз.

Во славу жили. Только славы
Мы не искали на пути.
Звучали песни Окуджавы
Для нас молитвою почти.

С какою верой вдаль глядели,
Во всем - единая семья.
С какою гордостью звенели
Слова из песни Мурадели:
«Россия – Родина моя».

Мы знали все: труды, застолья –
Страны великой стройотряд…
А злую сказку о «застое»
Потом гайдары сочинят.

Но мы-то помним. Мы живые,
За нами внуки повторят:
- Шестидесятые родные.
Семидесятые стальные,
Как в небе звезды золотые,
Они в сердцах у нас горят!

декабрь 2010 г.

* * *

Не встало солнце в небе сером
И не видать конца беды.
Но молится святитель Сергий
Без сна, без пищи, без воды.

Так тихо с губ слетает слово
Но в небесех и на земли
Слова до поля Куликова
До слуха Дмитрия Донского,
До сердца ратников дошли.

И час настал. Рожденный словом
Победный завершился бой.
И стало поле Куликово
Великой русскою судьбой.

декабрь 2010 г.

У храма Христа Спасителя

Стою. Как - будто у Подножья…
Пронизывает свет Горы.
И невозможное возможно,
И солнце встало до поры.

Пройдут года. И вечной битвы
Сердца людей покинет груз…
И возвращением к молитве
Восстанет праведная Русь.

декабрь 2010 г.

* * *

Амшенских девушек глаза...
Они что взоры херувима.
Ее коса, ее краса -
Какое сердце может мимо...

Падет ли Божия роса
На травы осени иль лета...
Амшенских девушек глаза
Еще поэтом не воспеты.

Сгустилась тьма не небесах
Или рассеялись туманы...
Амшенских девушек глаза
Опасней всякого дурмана.

В какие дали и леса
Ведут амшенские дороги...
Амшенских девушек глаза -
Прекрасней только лишь у Бога.

Вот Млечный путь нас унося,
Зовет куда-то в бесконечность.
Армянских девушек глаза
Непостижимы, словно вечность.

Амшенских девушек глаза...
Они печальней звезд Востока.
Их не узнать никак нельзя
В стране родной или далекой

Армянских девушек глаза -
Их глубже разве только море...
Я знаю, в радости и в горе
Они со мной, как лес и горы,
И как небес родных просторы
Амшенских девушек глаза.

май 2010 г.

* * *

Лети, лети, моя строка,
В необозримые пределы…
Хочу, чтоб песня родника
В сердцах амшенских прозвенела!

Лети, строка моя, пока
Не рухнут всякие преграды,
И станет светлою лампадой
В сердцах рожденная отрада
Тобой, любви моей строка.

Лети, лети, моя строка,
Через закаты и рассветы…
Амшена дух, тобой воспетый,
Ты передай отцам и детям,
И пусть они поверят свету,
В тебе зажженному поэтом…

Лети, лети, моя строка,
Откликнись в каждом армянине,
Чтоб вспыхнул радостию взгляд…
Пускай в душе его отныне,
Пройдя сквозь реки и пустыни,
Ликует песня о вершине,
Твоей вершине, Арарат!

Лети, лети, моя строка,
Не зря же правнук я Амшена!
Свой голос, хоть несовершенный,
Но волей Божьей вдохновенный,
Я весь в тебя вложил, строка!

Лети, лети, моя строка!
Меня, я знаю, не оставишь,
Пока Амшен мой не восславишь,
Пока Аравии пески
Седые души и виски
Суровой памятью тревожат,
Ты замолчать строка не можешь…

Лети, лети, моя строка!

15-16 января 2011 г.

«Горцарар»
Издается с июля 1999г.
Автор проекта- Ваграм БЕКЧЯН
Зам. гл. редактора - Роза ГУЛЯН
Գլխ. խմբագրի տեղակալ՝ Ռոզա ԳՈՒԼՅԱՆ

ИЗДАТЕЛЬ
Издательский Дом
«ШАГАНЭ»
Лицензия серия ИД № 02313

Журнал зарегистрирован
в Министерстве Российской Федерации
по делам печати, телерадиовещания
и средств массовых коммуникаций
Регистрационный номер
ПИ № 77-5015

ПЕРИОДИЧНОСТЬ ВЫХОДА - ЕЖЕМЕСЯЧНО
Отпечатано
ОАО «Калужская типография стандартов»
Формат А3, объём 4,0 п.л.
Тираж 1 500 экз. Зак. № 126.

Территория распространения:
Российская Федерация, страны СНГ,
зарубежные страны.

В номере использованы материалы
«НОЕВ КОВЧЕГ», «АЗГ», «АРАВОТ», «ГА», «ЕТЕР», «hАЙКАКАН ЖАМАНАК», «ИРАВУНК», «ВОЗНИ», «НОВОЕ ВРЕМЯ».

Цена свободная.

Адрес редакции:
248001, г. Калуга,
ул. Суворова, 160.
Тел.: (4842) 56-59-29, 59-17-73.
E-Mail: gortsarar@list.ru
факс (4842) 565-929,
www.gortsarar.ru

E-Mail: bshahanev@kaluga.ru